JOSIP KOSOR

MIME

PRIPOVIJESTI

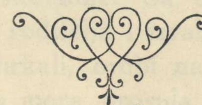

MATICA
HRVATSKA
ZAGREB

JOSIP KOSOR

MIME

PRIPOVIJESTI

U ZAGREBU
IZDALA MATICA HRVATSKA
1916.

TISAK BORANIĆA I ROŽMANIĆA U ZAGREBU.

MIME.

I.

Već u ranom djetinjstvu pokaza se njegova narav žilava i ustrajna, a duša vedra, pustolovna i puna neobične divlje fantastičnosti. Sve, što se drugima činilo vratolomno i nemoguće, bijaše njemu šala i igračka. Sa pet godina skakao je u more sa vrleti, sa koje se hitahu tek najpustopašniji podivljali dječaci ostrva. Sa osam godina opre se učiteljici u školi, koja ga bješe radi nenaučene zadaće osudila na klečanje. Na mjestu klečanja ostade stubočke sa drskim izazovnim izražajem u licu; a kad se je učiteljica vraćala popodne kući, odnijela je iz nevidljive ruke modricu od kamena, što je na nju krišom pao iza stare gusarske kule. Sa deset godina ušulja se po noći u sobu roditeljâ i izrabivši čas, dok su ćako i majka slatko hrkali, orobi na modrom snopu mjesečine, što se s mora prosula kroz prozor u sobu, ćakinu novčarku sa pet srebrnjaka. Kad mu je otac sutradan u velikim smedjim grabežljivim očima proučavao kradju, susrete mu dušu najnedužniji pogled nejakog djeteta, koje jedva zna izreći „be" i „me", tako da mu otac u svojoj sumnji osjeti nešto kao grižnju savjesti. Sa dvanaest godina letio je, s ostvom u ruci, u četi silnih mračnih prokušanih ribara u barci morem, kad bi se digao stravičan glas sa susjednih ostrva: „pešekan je u portu!" Iste godine osmjeli se podstrekivan zarudjelim spolom, da ostavi svoju dječačku postelju i obije po gluhoj noći vrata na komori službenice.

Ta godina pustolovina u životu Miminu i životno zrijevanje otkriše mu najednom kao udarom magičnog prutića neobične nove svijetove, nove luke, nove drage, nove čarobne kule, novu beskrajnu pučinu, punu fantastičnih bura i orkana i zlatnih nebosklona, uz slatku mirisavu rodnu kolijevku, uz modro beskrajno bogoliko more, čeznutljiva ostrva i jutarnje i večernje zore, sve jedan beskrajni vječni dan neprekidnih objavljenja u vječnoj sjajnoj slavi sunca, azurvasione i slutnje dalnjih beskrajnih svijetova . . .

Mimino se čelo smrači, probudjena svijest i duša urežu u nj dvije razumne brazde, crnačka mu se kosa zakovrči gušće, i oči zaplamsaše strašću za stvaranjem i slavom. Kao na poriv prelijepe linije dana niz pučinu pa sve do obzorne niti zlatne, kao na oštri podstrijek bure ili na crnu prijetnju orkana, kao na nutkanje milostivih boja dana, u Mimi se probudi nešto nadzemaljsko, nadmorsko. On zadrhta i osjeti, da je on jedini jedincat sa morem i vasionom, i ruka mu se ganu, crtajući po pijesku i po zraku plamenim pogledom svu tu miloštu, što oči vide i srce ćuti.

Nekoliko dana iza toga po Mimu velikog unutarnjeg dogadjaja pronese se glas ostrvom, da Mime umije nacrtati čovjeka onako, kako izgleda, ili ga malo nakaziti, da se čovjek htio ne htio mora smijati onome, što gleda. Ribari su zobali grožđje i grizli smokve podno vinograda, ili se davili brojetom u oštariji i zalijevali mirisavim ostrvljanskim vinom, a kroz teške im crne i kosmate pandže prolazili crteži Mimini. Često bi koji zastao s velikim zalogajem u ustima ili s podignutom crvenom čašom u ruci i ostao zatravljen u udivljenju s početničke tvorevine ili s kojega

iskrivljenog oblika trgnuo u smijeh, da bi mu prisjela hrana i prolilo se vino po zemlji . . .

— Pitur, dico, pitur! — raznese se glas ostrvom.

No kad su roditelji Mimini čuli, da im je ostrvo proglasilo sina „piturom“, snadje ih ljuti očaj. — Inžinjir, il' sudac, il' „dvokat“ il' tako cagod! — orilo se njihovom dušom.

Upisaše Mimu u realnu gimnaziju u gradiću S., pošto je svršio pučku školu na ostrvu. Učio je, što mu se svidjalo, i cijenio je profesore, koji mu se svidjahu. Jednoga debelog nikako nije mogao podnijeti i karikirao ga je gdjegod je mogao tijekom sviju školskih godina. Mimino nagnuće za „pitura“ sve je više raslo, profesori zamijetiše u njega neobičan dar crtanja.

Za vrijeme školovanja mijenjao je Mime neobično mnogo stanova. U kojojgod kući bi zapazio lijepu djevojku ili udovicu, želio je, da se tamo nastani, barem na nekoliko dana. U tom nemirnom ciganskom seljenju, u vječnom izlaženju i ulaženju u tudje kuće, ležalo je neko drhtavo erotičko, romantično traženje. Po sve noći i dane sanjario je Mime hodeći zamišljen trgom, žalom ili ležeći na postelji, o ljepoti djevojci, koja bi ga opojila, očistila mu dušu od prošlosti i uznijela ga u azurni svijet ideala svojom dušom i svojim dražima. Jednoga dana, nakon što ga je gospodar kuće radi drskoga i nepristojnoga vladanja prema svojoj mladoj i lijepoj ženi izbacio na ulicu sa knjigama, prslukom, čakširama, gaćama i košuljama — sve je kao u vihru jednim mahom poletjelo na ulicu, tako da je ono mjesto izmed zbijenih kamenih kuća na razvalinama stare historičke kule umah primamilo znatiželjan krug glasnih gledalaca

ukočenih i udivljenih očiju — uspije mu uvaliti se u stan k jednoj još dosta zgodnoj ljepušnoj udovi, o koju je on na prvi pogled privezao sve svoje strasne želje. Zanimljivo je, da je Mime uvijek rado gazio po blatu i iz toga blata čeznuo za ljepotom, idealima i uzvišenim stvarima. No ovog puta ushtije njegova zvijezda, da se on posve drukčije pod njom kreće. Uzbudjen blizinom lijepe udove silio se, da se u prvi mah ne oda. Da sakrije svoju strast, koja ga odavaše u zaplamsanim očima i drhtavim usnicama, pridje nesigurnim korakom k prozoru svoje sobe i otvori ga. Pred njegovim smedjim velikim grabežljivim očima, što su duboko ležale pod izrazitim masivnim čelom, puče novi svijet. Novi krovovi zaplivaše u modrom uzduhu, u četverokutu tržnoga prostora vili se pod općinom grčki stupovi, sa porta virila na nj ukočena glava lava, koja je umah u njegovoj fantaziji nesvijesno zapalila pobudu za stvaranjem nekih neizrecivih forama, koje su ležale još u nekoj dalekoj magli i izmicanju za njegova ćutila... A u pozadini parale su linije gora azur i kao cikćući i leteći ginule u daljinu... Mimina duša postane posve pijana i nesvijesna od svijetla i azura, i on popostane još dugo i dugo u nijemom udivljenju na prozoru... Najednom, kao opaljen munjom, trže se i sav protrnu. U suprotnoj visokoj kući na trećem spratu stoji nagnuta na otvorenu oknu posve mlada, neobično lijepa djevojka u bijeloj opravi i gleda vrlo potonulim i zamišljenim pogledom prema njemu. Njezino je lice od neobične, tek azurno naslućene, ljepote, oči su velike i tamne, a kosa joj je povrh blijedoga čela neobično bujna i nekud milo — milo privlačiva. U čitavom je licu neki neobični duševni cvat i još proljetni mir sanjâ i snatrenjâ prije zrijevanja u ženu... Ruke su vitke, oble i bijele i pune smijeha, a kad se kreću, siju draži. Mimi se sve učini kao san i borba s Nimfom... On ispruži ruke i zahvati njima prazno po zraku... Djevojka spusti još jedan pogled na nj iz svojih velikih tamnih očiju i sa svijetlim osmijehom na usnama izgine sa prozora...

Mime nije dugo došao k svijesti. Možda je poćutio nesvijesno, kako se je po prvi put susreo sa svojom sudbom. Ovaj je dan bio za njega neobično znatan, jer je promijenio u njem osjećanje i shvaćanje života. Ubrzo je doznao, da se ta djevojka zove Lasta, i da njezina porodica pripada u prve gradjanske obitelji. Od ovoga dana visio je Mime čitavo slobodno vrijeme na prozoru, saopćujući djevojci svoje želje, sanje i ideale... na što mu je ona odvraćala toplim pogledom svojih velikih tamnih očiju. Tu je Mime po prvi put osjetio, što znači čistoća, što božićno drvce, što Uskrs i vječno očekivanje zadnjeg sudnjeg dana... Tu je on po prvi put poćutio, kako se svijetovi sastaju na mig više volje i privlačivom silom svoga čudesnog magnetizma. Odsele su se njemu sve ženske durile. Sve njegove misli, osjećaji i fantazije stjecale su se odsada samo u jednu misao: približiti se Lasti no ne kao strasni, divlji ljubavnik, nego kao tihi, šutljivi, pobožni poklonik. On ne traži ništa od nje, on joj ne će progovoriti ni cigle riječi, neka mu tek dopusti, da smije boraviti u blizini njezinoj i gledati njezine oči. Kad bi Mime pozatvorio oči i doveo zamirućom strujom osjećaja sliku Lastinu pred dušu, činilo mu se, kao da mu se dočarava moreći slatkim srsima sva zemlja istoka, zaplavljujući ga opojnim mirodijama.

— Ja joj se moram približiti, moram, moram! — buncao on vrelo u snu, ili u zaboravu misli virio u azurni dan. No kako? I tu se je zametnula zbrka misli u njegovoj duši. Ide li ona u crkvu i — kada? Polazi li na šetnju, na trg ili u rodbinu? S kim se druži i da li joj već netko ne udvara? I t. d. Jednoga dana opazi, kako je žalom prati jedan smedji, vitki mladić, i u njemu se sledi i zadnja kap krvi. Sav izvan sebe upravi pogled na djevojku, da ispita po izražaju njezina lica, koliko ona za toga smedjeg, vitkog mladića ćuti. No djevojka podje mimo njega hladno i ne pogledavši ga. Mimu probije ledeni znoj na čelu. Ta je li moguće, da joj je taj smedji dječko tako na srcu, da njega i ne može zamijetiti? Ako je to istina, onda njemu ne preostaje drugo, nego na gorsku kosu, kamen o vrat i strmoglavce u more! Kad se je djevojka ustavila sa smedjim mladićem na morskom mostu i zanesavši se pogledala u neizmjernoj čežnji svoje mladosti niz pučinu, poleti Mime obuzet silom njezine pojave kao lud sa žala na most. Nije se mogao više svladati, krv i volja u njemu htjele su, da pograbi smedjega mladića i surva ga u more, a da ga ne vidi više uz Lastu. Lice mu je gorjelo, u očima sjao blijesak a ruke podrhtavale spremne, da navale. No u razmaku od pet koračaja, što su ga dijelili od njegova protivnika, pogodi ga Lastin pogled, i on osta kao skamenjen. O šta je sve ležalo u tome pogledu! Čitavo cvjetno proljeće, čitavo sunce i čežnja za srećom i ljubavi... — Ta to je oltar i nebo! — cikne on u svojoj duši. — Takav pogled ona meni dariva! — Silio se i silio, da ode u šutnji sa osjećajem svoje sreće sa žala, no zaman, nije se mogao svladati a da po prvi put ne progovori svojoj

miljenici: „Prekrasno vrijeme, gospodjice!" To je bilo neočekivano i protiv sviju običaja, koji su vladali u ovome gradiću, naime progovoriti djevojci javno na žalu. Djevojka ga pogleda sa preneraženjem, okrenu mu prezirno ledja i ostavi naglo most; smedji mladić dobaci mu takodjer odmjereni pogled, nasmije mu se i pobrza za njom. Mime ostane kao pogodjen od kapi, i oko njega se sve zavrti, nebo i more... Sumnja u njezin prvašnji pogled stane se uvlačiti u njegovu dušu kao otrovni žalac zmijin... Tako poposta na tome kobnom mjestu jedno pola ure, a onda, sav poništen i poražen, odšulja se u goru i tamo proboravi u jednoj spilji daleko od svijetla i svijeta cio dan bez jela i pića mozgajući uporno i sporo tužne misli samoubistva.

No to očajno raspoloženje potraje samo do na veče. Čim se je smračilo, odšulja se u kuću bluda sa namjerom zločina, da ubije u sebi prekrasnu i idealnu sliku djevice. No to je bila samo obmana i vlastito moralno potcjenjivanje. Čim se je našao u zamazanoj i vonjljivoj ulici, zahvatila ga ogavnost i odvratnost. On stisne zube i unidje u jedno užasno zdanje. No tu se sve zavrti oko njega. Kad je ugledao djevojčure nagih forama i pijane goste u uglovima, u njegovim grudima stane se boriti tjeskoba sa odvratnošću. Najednom zgrče mu se nehote pesti, i on stuče prema vratima. Jedna tusta djevojčura raščupanih kosa djipi sva pomamna iz svoga kuta i bacivši se prema Mimi zamahnu rukom, da ga opaše i svede u svoj zagrljaj, no prije nego li ga je dobro dosegla, zajaukne Mime kao ranjen i zarivši nokte u svoje tamne prameže, pojuri kao lud užasnom ulicom u noć prema moru. Oko njega zviždao je jugo zaglušujući ga i

goneći ga prema moru. Došavši na žalo odahne, kao da je oslobodio prsa od mòre. Ozgora zasvodjivalo ga oblačno nemirno čupavo nebo, a pred njim se dizalo more sa uzvitlanim bijelim valovima grohoćući i udarajući žestoko o obalu. Sve to Mime osjeti kao balzam i očišćenje duše. U njegovoj duši pojavi se opet slika premile djevice, njegove se ruke slože, i on stade moliti prema toj slici, kao što moli puk, kad je ugrožen ili zavjetovan gospama od ostrvâ... No sam ne znade poslije, kad se je te noći povratio u stan i kad je usnuo. Od dana njegove ljubavi sve je postalo za nj san. Učio je, školu polazio i na pitanja odgovarao kao u snu. Profesori i njegovi drugovi gledahu ga u čudu i zabrinuto nazivljujući ga fantastom i zanesenjakom.

Nekoliko jutara poslije onoga kobnoga dana ne usudi se Mime pogledati u suprotni prozor, otkle osim nebeske granjivaše i njegova zora. No jednog dana iza duge duševne borbe sabra svu snagu i otvori svoj prozor. Svježi blistavi topli zrak sa silnim valovima svijetla navali u sobu. Nesigurne duše svrne Mime pogled krovovima kuća, pogleda linijom gora, azurom i sav se zadube u rumen jutra, pa htjede stidno uvući glavu — ne usudi se još pogledati na suprotni prozor — kad li najednom iznova oživi u njemu stara pomorska sila: — „Ta šta sam ja to", — uzeo se koriti, — „zašto ne, tko mi brani; ta imam oči pa hoću da gledam. Šta to od mene za majku božju posta? Jedan njezin prezirni pogled i tako"... — i ni desno ni lijevo, ni pramežem rumeni, ni linijom gora, nego ravno u smjeloj crti, drsko i otvoreno pogleda Mime na otvoreni prozor. Bio je širom otvoren i prikvačen željeznom šipkom a sa sviju

strana obliven svijetlom. A na njemu u jutarnjoj bjelini, bujna, mirisava, sva krepka i nekud nestašna, po kosi polita svjetlošću, počivaše sa punim grudima Lasta. Sa usana joj cvao kajsijski rosni smiješak, a oči kao milostivo otvorene dvije čarobne noći izmed zvijezda gledale toplo, željno i srsno garavoga i kudravoga Mimu. Njezine usne kao da su pile rosni mirisni zrak jutra — i nudile ga Mimi. Mime se zabulji u nju i udari ga slatka nesvijest. Toga jutra slavio je on pod silnim pojasima svijetla orgije raskoši i ljubavnoga pira, sve dok majka djevojčina nije prišla prozoru, ogrlila kćer nježno i iščezla s njom sa prozora.

Poskoči sunce povrh glavica gora i pučine mora, Mime uzme knjige i ode u školu korakom triumfatora.

II.

Lasta nije imala svijesno za Mimu nikakova izrazita zanimanja. Bilo je doduše časova, kad joj se njegova kudrava crnačka glava vrlo svidjala, i ona se u njegove velike smedje grabežljive oči mogla do zaborava zadupsti; — čudnovato, ona je u njima često kao sred neke fantastičnosti nazrijevala bašču naranča i neko daleko izgubljeno prekomorsko ostrvo. Bilo je časova, kad bi mlada i nemirna krv planula u njoj za nj, no sve je to bilo na mahove i nejasno. Uza to je pored Mime bilo još mnogo drugih mladenačkih lica, koja su je zanimala. Tako bi se često zanesla za kojeg mladog pomorskog časnika, što bi izronio pred kavanom na trgu, umiven i uredan, još sa zadahom mora na sebi. A taj zadah mora dočaravao bi joj brodjenje po pučini, osvitanje luka i

novih još nevidjenih primorskih gradova, a onda preplitanje maglenih staza po moru, koje su mamile u nove krajeve... I već kako bi u te časove radila njena mašta. No izrazito i po roditeljskoj i rodbinskoj odredbi kretalo se je njezino zanimanje oko ravnatelja banke, koga je i lično poznavala i koji je nosio ime Frane Cacanović. Bio je to čovjek od kojih trideset i pet godina, potjecaše od bogatije porodice i u čitavome svome biću imao je točnu suhu opredijeljenost. Ni tračka fantazije nije bilo u njegovoj duši; ni snatrenja ni čežnje, ni plamena u očima. U uzrastu, kretnjama, u okruglosti i gibivosti imao je dapače nešto žensko. No Lasta se je morala za nj zanimati, jer su to bile želje majke i sestara. Što više, morala je pokazati, da ga ljubi i tijem za se osigura, jer osim nje bilo je još mnogo djevojaka u gradu, koje su Cacanovića gledale i mazile očijukanjem, ne bi li ga sebi primamile. Dabome nije ga nijedna sa strašću srca ljubila nego razumno i praktično s obzirom na njegov sjajni materijalni položaj.

O odnosu izmedju Laste i Cacanovića nije Mime ništa znao, a da je i znao, ne bi ga to ništa smetalo, da piruje s Lastom u svojoj neobuzdanoj divljoj fantaziji.

Posljednje školske godine oda se on sa svim žarom crtanju ne zaboravljajući uz to knjige. Položivši ispit zrelosti, pokaza svoje crteže profesorima, koji ostadoše s njegova talenta udivljeni, a ravnatelj i dirnut. Nada sve bio je uznesen učitelj crtanja.

— Ti se moraš posvetiti slikarstvu! — stisne mu on ruku; — u tebi se krije nešto neobično, upamti to!

Kad je Mime ostavio realku, poćutio je, kao da je preporodjen i kao da je ovo novo svijetlo, novi

prostor i svijet, što ga sa sviju strana oplavlja. Sa nekom velikom osnovom u duši krene on na rodno ostrvo.

III.

Sve do u kasnu jesen proboravi Mime kod roditelja na ostrvu. Tu se je do mile volje najeo smokava, nazobao groždja, nahvatao ribe i pozabavio s ribarima na ribolovima. Otac Mimin, stari Pile Jastrebić, znao je, da će ove jeseni morati nekamo sina poslati na višu školu, no kako je bio ukorjepita, do bezumnosti okrutna, sa rodnim rogačem kvrgavo u zemlju urasla skrčina, svaka mu je misao na to zadavala bolove kao bodež u srce... „A jo! a jo!“ — jecao stari škrtac puteći se vinogradom, taracom ili uskom kamenom ulicom, i bacaše pogled na pučinu, kao da traži pomoći. „A jo, a jo, izist će me njegova skula“. I majka Mimina, jednako staromu srodna škrtica, naricaše, no ipak nešto popuštaše: „Ta jedinac je, pa pusti“. I ujac Mimin, pop na susjednom ostrvu, koji je Mimu jednako volio, uzdisaše preko gora ovamo: „A jo!“ No svi ti uzdisaji i jauci pomnože se stostruko, kad Mime otkri roditeljima svoju čvrstu osnovu, da on ne će učiti ni za inžinjera ni za arhitekta, nego za „pitura“. Otac mu zajaukne i stukne u ugao sobe, majka suspregne dah razmišljajući o danu njegova rodjenja, a popu ujcu saopći se telepatički bol na drugo ostrvo u sljepočicama, da je jurio u silnom uzbudjenju po sobi gore dolje kod otvorenog prozora i vrata i radi propuha zadobio ljutu zubobolju, da mu je čitava desna čeljust grdno otekla. Četrnaest dana trajala je borba izmedju sina i roditelja, napokon panu sve troje pobijedjeni kao od nevidljivog

udarca sudbine i pomire se. Mime obeća, da će učiti i jedno i drugo i pustiti, neka se znanost i umjetnost u njemu pobiju, pa tko pobijedi, onoga je polje; a u sebi je umah u prvi tren pomislio: „pobijedit će piturija!"

— A kuda ćes, duso, kuda? — pitali ga ćako i majka.

— U Monakov!

— A joj u Monakov, a sto je to i gdi je to? — kukali stari.

— Monakov je glavni grad Bavarske i grad znanosti i umjetnosti.

— A joj, a joj, lipi moj diticu i zenice moja, da tako daleko ides i da te tako dugo vidit ne ću!

— Povratit ću se ja, moma, uvijek o praznicima.

— Sine moj, bolje je da ostaneš ovdi na „ribaršćini", — zakuka otac.

— Ćako! — vikne prijekorno Mime. — Na što je bila onda realka?

I otac i majka pokore se volji sinovoj. Mati stane spremati kovčeg za daleki put sinu; zakolje mu tri kokoši za pečenku i ispeče sijaset kolača. Otac se od bola spusti u pivnicu, napije do grla starog mirisavog vina i prepusti jadovnim mislima i mislima starosti. Mime zadje ostrvom, da se oprosti sa rodnim krajem.

Duvao je smaragdni milosni maistral, i more je plesalo pjenušasti i azurni ples beskrajem...

O sure pećine udarahu silni valovi razlijevajući se preko obale i šapćući po pijesku i piljcima, dok su podno njih podmuklo i zastrašljivo grohotole spilje poput morskih nemani... Preko nemirnih burnih valova vidjele su se u nekom nimfskom letu barke,

koje kao da je vabila slatko uzrujana morska daljina u beskraj, a ponad njih lebdjeli su visoko galebovi, ozivljući se svojim krieštanjem. Pokatkad spustio bi se koji strjelimice na vale, i uzletio opet u prosjani uzduh gutajući ribicu svojim oštrim kljunom. Iz modrih zapjenjenih valova nicale su fantastične prilike mora, bijela kudrava krda, vijorni hati, siktave zelene zmije, nimfe s pjesmom u grlu zamirućega čeznuća, i sve, što je stvaralo more u svojoj preživoj stvaralačkoj fantaziji. A nebo tanko, azurno, zvučno rasipalo je kao u vaseljenskoj žetvi snopove sunca na more, u kojima se je ljepota i gordost mora bogoliko odražavala... A pri kraju mora na visokoj gori stremili su gusti kupovi tmasta borja mameći u hlad i svoj miris... Tanke iglaste grane ljuljahu se na vjetru i ozvanjahu čarobnim zvukovima nekih nevidljivih i nečuvenih violina. I činilo se: čas poju u borju zaljubljene sirene, čas kao da je zalutalo tamo neko ludo zaljubljeno mladenačko srce i razdaje ponad mora svijetom svoju ljubav i bol... Mime obidje sve ostrvo promatrajući zamišljeno ljude, kuće i životinje i sve, što bi susretao, sa osjećajem, kao da to motri po prvi put... Zatim se spusti u uvalu, sjedne na jednu uzvisitu pećinu, sa koje se činio moguć vidik u cio cvijet, i pozre morem poćutivši, kako se u njemu duša diže i radi poput mora u maistralu... Njegov pogled spline se sa maglenom tajanstvenom linijom obzora, i on potone dušom u svoje rano djetinjstvo... Bilo je puno vedrih sunčanih dana, puno mora, vinograda, lutanja po moru u barki, ribarenja, sabiranja školjki, oštriga, pužića, a onda tihog boravka i slatkog sna u borju, veranja po vrhuncima gora, što su vječno gledali u morske daljine — i čežnje za dalekim bes-

krajnim svijetom; puno zemljina i morskog mirisa, pustopašnosti, neukrotivosti i divlje sile . . .

Koliko li krat proboravi sa drugovima u ovoj uvali sunčajući se nag i puštajući, da ga sitni talasići miju. Nad njima se razlijegao kriješt galebova, a oni im slali razdragani ciktaj i pozdrav iz svojih jasnih grla; ili bi se zagrlili i zurili nijemo i izgubljeno za parobrodima, što bi prokrstarili kroz modre i purpurne hramove daljinâ, da izginu u strane nedogledne svijetove . . . Koliko li je već zarodilo čežnje i titraja tuge ovo mere, ovo nebo i ova daljina u njemu? . . . Okrene lice puno svjetlosti i modrog zraka prema gori, i pogled mu preleti kosama, borjem, zatim preko čitavog ribarskog gradića, dok se ne spusti na uzvisitom mjestu sred ostrva, gdje je stremila njegova roditeljska kuća, sva bijela sa zelenim oknima gledajući povjerljivo i budno na pučinu. . . Koliko li već odraste u njoj pokoljenja njegova plemena, od iskona prastarog plemićkog gusarskog plemena Jastrebića, što se baciše po dalekim morima na četiri strane svijeta u život pun orkana, strasti, junaštva, otimanja, osvajanja, ubijanja, a onda tihe zarade i poštenog sticanja, kako je već vrijeme svojom silom i prilikama stvaralo junake i robove. . . Koliko li ih proguta more, ona krilata neman, jureći kroz prostor bezdana, ona bezimena slika strave, ledenog užasa i neumitne velike smrti; ova modra zipka, bijela vila, suncem prosjani vječno pjevajući angjeo, što grli, davi i miluje sa milijun modrih nježnih i ubojitih ruku. . . Svesilni Bog dobrote, vječna sunčanost, vječna kolijevka života, preslatka srs, preslatka vasiona i crni lepršavi pakao, kojega je hrbat prepleten nemanskim oblacima. . . U Mimi se uskoleba i trže sav život duše i krvi, vrele suze potekoše mu niz lica, i on ispruži ruke u svu šir, da ogrli more bolno, slasno i ludjački, kako nikad majke ni oca, ni Laste u sanji ogrlio nije. . . Maistral je pirio sve svježije, sladje i tanje, modri valovi nabirahu sjene obalom šumeći i plešući u neizrecivu ritmu samoslasti i užitka . . ., a Mime se je trzao na pećini u molitvi i ljubavi prema neizmjernomu, modrom, bogolikom moru . . .

Tihe popodnevne sjene borja i gora spuste se koso bezglasno u more, maistral popusti kao sred plamena čežnje. Ispred obzora stanu križati nove linije dana na izmaku, na moru zacakle se uljene oči sa crvenim trepavicama, koje su sačinjavale čitave mreže i koprene, dok jednom linijom iza gore huma iz zračnog modrila izroni jedan parobrod hvatajući pravac luke. Mime se trže i čudna srs preleti mu dušom; to je bila ladja njegova puta i njegove nove sudbe. Uto mu doleti i glas majčin ispod kuće:

— Mime moj, svitlosti moja!

Mime pogleda prema kući i ugleda majku. Njezino lice učini mu se puno neizmjerne dobrote i skrbi za nj, i nova topla krupna suza kanu mu ispod trepavica. Do nje je stajao snužden i slomljen otac i gledao prema pećini izgubljeno na sina. Ribari i njihove žene zasukanih rukava i gologlavi povrve kamenom pločom pred kuću Jastrebića, da se oproste sa Mimom i požele mu sretan put u strani svijet.

Tiha tmasta ladja sa nekoliko putnika na krovu uljeze nečujno u luku, Mime se sabere i poleti prema kući.

Ganutljiv i zanimljiv je bio rastanak Mimin sa roditeljima.

— Pamet u glavu, sine moj! — svjetovao otac sina; — pamet u glavu u svakom casu! — i uruči mu nekoliko banknota.

— Daj još cagod, ćako! — poiska Mime.

— Godine postaju sve mrsavije, sine, ne moze se.

I otac ogrli tronuto sina i poljubi ga u lice.

— A od majke uzmi ovo, — i majka mu uruči nekoliko srebrenjaka.

— Ne možeš, majko, koji fijorin više?

— Poslat ću ti, kad ti bude tribat, zenice moja, — privije ga majka na grudi i stane mu cjelivati lice.

Sumorni ribari sa dubokim hrapavim razorima bure u licu, koji su ga sa roditeljima dopratili sve do parobroda u luci, govorahu mu:

— Uci, dico, uci, pritisni i uci, da bi bio bar jedan „pitur" sa nase izole. I dojdi brzo natrag, da te opet vidimo ziva i zdrava.

— Ako Bog dâ, — odvrati osokoljeno Mime. — Ubrzo ću se ja opet povratiti, i opet ćemo mi poć' na ribarscinu.

I Mime se pozdravi sa svakim prijateljski stisnuvši mu ruku. A onda pane još jednom majci i ocu u zagrljaj i uzadje na parobrod. Za tili čas podigoše momci most, i parobrod krene iza huma pučinom. Otac i majka i ostrvljani pratili su ga dugo i dugo svojim pogledom i mašući rupcem, želeći mu sretan put, a on im je jednako uzvraćao rupcem sve dok mu ih daljina nije otela očima. Našavši se sam na parobrodu, zarodi se u njemu čudan osjećaj, kao da se zauvijek dijeli sa rodnim krajem. No to je bila samo bojazan pred nepoznatim, što ga čeka u stranome svijetu, i strah, što zauvijek prekida sa dojakošnjim životom hrleći u susret nečemu novomu.

Kad je parobrod pristao kod drugog susjednog ostrva, dočekao ga je pop ujac pun radosti i ushita, no Mime je pozdravio ujaka posve mirno i spokojno, što je nemalo začudilo popa. Nakon što ga je pop ispitao o svemu i svačemu, što se je ticalo roditelja, njegova polaska u velegrad i t. d., mašio se je za novčarkom, ma i u prikrivenoj bojazni, misleći: sad na dolazi pravi momenat, kad će usrećiti svoga Mimu. Mladić je posve hladno uzeo pare i stavio ih u džep, zahvalivši se više učtivo nego toplo.

— Nešto si mi čudno hladan, — progovori ujak.

— Nije ništa, — odvrati mladić; — život se mijenja.

Ujak se pozdravi s njim i obeća mu svoju pripomoć, odnesavši neki neočekivani dojam od Mime.

Mime je trebao da podje put Trsta iz grada S., u kojem je polazio realku i u kojem je obitavala Lasta.

Od dana onoga triumfa Mimina, što ga je doživio na prozoru gledajući Lastu, raslo je sve to više uvjerenje u njemu, ne samo da on Lastu beskrajno ljubi, nego da i ona nešto za njega ćuti. . . Sve svoje osnove i svoju budućnost vezao je od toga dana Mime o Lastu. Čudno se bješe ta krasna djevojka usredotočila u njegovoj duši. . . Nije bilo gotovo više koraka u njegovu životu, a da ne bi na nju u prvom redu mislio. Pa i jučer, kad se je opraštao sa roditeljima, ribarima i morem, svagdje je osvanula ona u sunčanoj viziji. . . Svaka sličica, svaka crta i boja, što bi je on zamislio, potjecala bi kao iz njezine duše, kao da je ona vrelo njegova maštanja i stvaranja. Stoga, kad je Mime prispio u S., bila mu je prva misao, da vidi Lastu i da se od nje oprosti. O koliko bi joj imao

reći prije polaska u Monakov? Cio svijet morao bi joj staviti podno nogu, da joj služi, dok on bude tamo učio i radio. Nastajnoga dana oko deset sati prije podne nadje se Mime na trgu pred kavanom. Pred kavanom nalazilo se mnogo domaćih činovnika, trgovaca, profesora, koji su se držali važno u nekoj osobito samoljubivoj pozi. Njihovi govori kretali su se najviše o ženama, koje bi trgom prolazile, a zatim o politici i promaknuću. Mime prepozna mnogo lice, no odvrati se od sviju kao od nečega neugodna. Ljudi rodnoga mu kraja činili se mnogo bolji i naravniji. Najednom izroni preda nj školski drug Petar Ježinić. Ježinić bješe svršio skupa sa Mimom realku, no nije se bio još odlučio, što da dalje uči. Iz te neodlučnosti tratio je vrijeme obilazeći tu i tamo oko koje cure, čitajući novine i šećući obalom i trgom, kako je činila polovina njegovih drugova. No uza sve to bio je on vrlo načitan i znao je, da se prilično jasno i oštro izražava o onom, što misli. Školski drugovi izmijene razgovore o svemu i svačemu, kako su im već predmeti nesvijesno na um padali. Taknuše se i realke i profesora i curâ i Mimina polaska u Monakov, dok se Mime ne usredotoči kod Laste.

— Što ti misliš o djevojci? — progovori Mime sa uzdahom, i čeznutljiv mu pogled zaluta prema prozoru Lastinu.

— Cura je vrlo pametna, naobrazovana i — prekrasna, al kî svaka druga, — reče Ježinić, i ciničan smiješak pojavi mu se oko usana.

— Ki svaka druga? — otvori Mime usta.

— Poglavita joj je misao udaja.

— Pa to je posve naravno, al šta misliš, na koga cilja?

— Na koga? Ne na tebe, Mime moj. Uza sve tvoje imućtvo, uza sve ono, što ti je preškrti ćaća na rogaču, vinu i ulju stekô, ti si fukaraš, a onda još si zelen. A ona voli raskoš.

Mime sav porumeni:

— Ma na koga cilja?

— Kako se govori gradom — ja se za to vrlo malo brinem — na kupusara i pekmezara Franu Cacanovića, ravnatelja banke, posjednika od 100.000 kruna gotova novca i tako dalje.

Mime problijedi i zamre, Ježinić ga promatraše.

— Drugovi su mi govorili, — produlji Ježinić, — da i ti klopaš u svojim cipelama i gubiš oči za njom do ludila, a ja sam te požalio, jer znam, da ne znaš misliti i možeš tek ćutiti. Čudnovato je to, — protare Ježinić čelo — da vi ostrvljani niste sposobni misliti, prevejani ste do lukavih grabežljivih zvijeri, al' cigle jedne misli niste podobni da smislite kroz cio svoj život . . . kao da vam je otimlje more svojim vječnim gibanjem . . .

Ježinić sjede za stol i naruči piva, a Mime klone takodjer do njega na stolicu i poiska čašicu rakije. U njem je nešto gorjelo, i trebao je da jednako nešto jako i paljivo uzme u se . . .

— Bilo što bilo, — rekne Mime, — ona mora biti moja, jer ona je moja sudba. Ja sam godine i godine za nju živio, samo o njoj mislio i za nju ćutio . . . Samo već po tom ona je moja . . . A onda moja volja za nju . . . Ona je u meni zapalila iskru, da tražim djela i čine njoj za ljubav . . . Ja ćutim, da moram preobraziti svijet njoj za ljubav, a ti mi tu dolaziš sa pekmezarom, bankovnim činovnikom i

sa njegovih 100.000 kruna. — I Mime se opi i oduševi vlastitim riječima.

Konobar donese pivo i rakiju, i drugovi se kucnuše.

— Budi uvjeren, — progovori Ježinić iza jakog gutljaja, — da je K 100.000 veća poezija i veći opoj za žene, nego čitavo duševno preobraženje svijeta, veće od starogrčke znanosti i umjetnosti i veličine nekadanjeg Rima.

Mime problijedi iznova.

— Ali ljubav, ljubav, ljubav, sila, more! . . . . — cikne on.

Ježinić se nasmije.

— Moj dragi, ja sam o ljubavi razmišljao vrlo mnogo i došao sam do zaključka, da ljubav nije ništa drugo nego najkruća i najmaterijalnija materija, za koju imadu žene najvjerniji i najsigurniji osjećaj. I stoga one i ljube novac i bogatstvo kao simbol materije.

— Ali one ljube i dušu i čovjeka i otajstvo u njemu!

— Da, al opet ne drukčije nego kao simbol materije, jer one nemaju ćutila za apstraktno, razumij, a drukčije se možda i ne može ljubiti?

— Ne razumijem, — reče Mime tjeskobno.

— Kad bi one bile sposobne, da ljube idealno, to će reći duševno, onda bi svakoj pojedinoj bilo svejedno, koga ljubi, bio on sirota ili bogat, kljast ili slijep, jer ljube dušu; no one traže i biraju poput blaga što brsti — što bolji struk . . . Ali naglašujem ti, da ih ja ne ne osudjujem, niti im povladjujem, ja tek raščinjam. U ostalom sve su to glupe misli. Reci ti meni radije, kako je tamo na vašem otoku, jeste li ulovili mnogo sardela ovoga ljeta?

— Ako one nemaju ćutila za apstraktno, kako ti veliš, — trže se Mime iz duboke zamišljenosti, — onda one nemaju ni duše po tvome; no zbilja i kad je ne bi imale, u nama je toliko sile i duše, da možemo iz njih učiniti duševna bića . . .

Ove riječi izgovori Mime posve za se, izgubljeno, zaduben nekud kao u more svojih ideala . . .

— Ajde, ne misli više o njoj, ne budi lud, — potrese ga Ježinić uhvativši ga za rame. — No ja i ne vjerujem, da ti nju ljubiš. . . U tvojim očima odražava se kao iz davnih daljina neka pradjedovska sila, koja hoće stvaranje, čine . . . U tebe je nešto kao u morskog orla, kad se bori s olujom sred okeana. Previše si ti još divlji, orlast i gusar, da bi mogao tako ljubiti, kako misliš, duševno . . . Tvoja je krv još jača od duše . . . crna sila krvi . . . A i ta tvoja umjetnost, za kojom gineš, ako zbilja u tebi postoji, nije težnja za stvaranjem iz prirode i ljudi, nego slijepost instinkta, da svojom rodnom materijom, svojim morem, vinogradima, svijetlom i azurom preplaviš svijet . . . Rasipanje, razumiješ, i umah neka gola čežnja za osvajanjem.

Ježinić umukne. Njegovu pozornost svrate najednom neki gosti pred kavanom. Mime zaplovi tužnim pogledom prema oknu Lastinu, izgarajući sav u čežnji, da je vidi. No dok je Mime izgubljen motrio okno Lastino, opazi Ježinić još nekoliko obožavatelja Lastinih pred kavanom, koji su danomice u ispraznost buljili s trga prema kući djevojčinoj. Neki od njih u momentanom buljenju pokazaše komična lica, iz kojih je Ježinić tumačio razne težnje i ne mogavši se svladati prasne u grohotan smijeh.

Mime se trzne bolno.

— Hahahaha! — grohotao Ježinić djetinjski. — Pogledaj samo onog tukmana, mjernika Spadalića, kako glupo nažimlje lice kao majmun. Sve mu je u brazdama lica, samo ne ljubav . . . Strast, gramženje za curinim parama; ponos, da bi mogao imati tako lijepu ženu, bahatost i već unaprijed namijenjene batine radi ljubomora . . . Sve mu to odaje u jedan hip lukavo i himbeno nažimano lice . . . Kako li mu fantazija radi, hahaha!

Zatim upravi oštar cinični pogled na Spadalića i nakašlje se živo, da se je ovaj sav smeo i stravično potresao, kao da je bio naglo zatečen sred kažnjiva nedjela . . . No kad se je Spadalić osvijestio, pogleda Ježinića prijetljivo i iskesi na nj svoje oštre zube. Ježinić mu dobaci iznova svoj superiorni grohot u iskešeno lice.

Zatim prodje Ježinić ljubopitnim pogledom po ostalom dijelu galerije Lastinih obožavatelja.

— Kakve li sve fizionomije! — nasmije se on iznova. — Pogledaj samo profesora Graščića! Ne čitaš li mu u licu nešto kao slavodobit iza lihvarskog čina, ili misli za ubistva iz busije . . . Ah, to luta po njegovoj duši još odraz prostačkih poriva. Ah, kulture, kulture, kulture, al ne izvanjske nego unutarnje, Mime moj, gusare stari!

I on prodrma iznova Mimu, potonula u tužne misli o Lasti.

— Promatraj svoje suparnike, ne bulji preda se. Gledaj odvjetničkog perovodju Štrkljara. Govorilo se, da bi za nj bila pošla, da joj je simpatičan, no ćaća mu prodaje konope, pa ga ne će, ma da je i njezin ćaća prodavô brašno, — spusti se Ježinić u lokalni ton. — Ježinić se zadube u lice Mimino. Ono mu se

zaista pričini kao sjetno lice zvijeri, koja je dugo i dugo tražila plijena pustarom no ne našla ga.

Uto se dogodi nešto, što je cio trg sapelo šutnjom i pobudilo ga na promatranje.

Ispod luka kamenih vrata sa lavom izronila pojava bankovnog ravnatelja Frane Cacanovića. Cacanović je koracao lako, dostojanstveno, odjeven u smedje odijelo, sa slamnim šeširom na glavi, s naočarima na nosu, zibljući se u svom okruglom gipkom tijelu poluženske osebine i kružeći svijesno pogledom po trgu, dok ne smota pod pogled Lastin prozor. U taj čas pomoli se Lasta na prozoru i spusti pogled na nj. Oboje izmijene nato jedan smiješak, i Lasta spusti glavu s prekrasnim tamnim kosama. Sve je to bilo zamijećeno na trgu. Mime se trže na svojoj stolici kao ranjen. Mjerniku Spadaliću, odvjetničkomu perovodji Štrkljaru, profesoru Graščiću i svim ostalim obožavateljima Lastinim jurne mraz i vatra ljubomora krvlju i dušom.

— Pif! — psikne mjernik Spadalić, ne mogavši se obuzdati, kad je Cacanović ispred njih prolazio trgom. — Che persona!

— Beh! — bekne odvjetnički perovodja Štrkljar istodobno, ćuteći kako mu krv zavisti i ljubomora pali šiju i lica.

— Ehe! — protisne profesor Graščić u blijedoj slabokrvnoj nemoći.

Promatrajući Mime Cacanovića ledio se sred užasa i začudjenja, da se Lasta može zanimati za tu pojavu. Ne, nije moguće, ona ga ne ljubi, — uvjeravaše on šutke sebe. Ostali Lastini obožavatelji takodjer su premirali od začudjenja, da je Lasta Cacanoviću darovala onaj pogled. Mahom su se oni svi

osjetili u svojim mislima i osjećajima složnim sada, kad se radilo o tome, da navale na najopasnijeg protivnika. No dabome da su oni inače jedan drugog mrzili nazivljući se i „gubom i rugom", mjereći jedan drugog sažalnom ironijom: — gdje će ona tebe, šta si ti?!

Cacanović prodje iznova s jednog kraja trga na drugi, a onda se zaustavi u sredini i pogleda pobjedničkim pogledom pred kavanu. Mjerniku Spadaliću udari krv u glavu, te se je pobojao, da će ga udariti kap. Jedan se čas silio, da pogleda porugljivo u oči Cacanoviću, no iz očiju Cacanovićevih susreo ga je tako nadmoćan slavodobitni pogled, da se je Spadalić pred njim previo, gotovo zajauknuo i bojeći se provale svoje slabosti i sramote uklonio se sa trga. I u duši odvjetničkog perovodje Štrkljara odigravaše se slično; stoga i on za vremena pokupi bijedno siromaštvo svojih uda i udalji se drhtava koraka. Profesor Graščić poznavajući sama sebe vrlo dobro jurne kroz kavanu u zahod bez potrebe. Jedini Mime osta na oko miran, no vrlo blijed, a u njegovoj duši valjali se talasi uzbudjenosti.

— Ja moram s njom govoriti, moram! — protisne on prema Ježiniću, koji se je prevrtao u sebi od zlobne naslade promatrajući čitavi prizor. — I to prije polaska, — doda tihim no odlučnim glasom.

— Što ti na um pada?

— Ja ću poći u njezinu kuću, na treći sprat.

— Da te baci sa trećeg sprata.

— Zaustavit ću je na ulici.

— Da ti prezirno okrene ledja.

— Poručit ću joj po kakvoj ženi.

— Valjda da te njezini dadu izlupati.

Cacanović je još jednom omjerio trg, uzvio pogled Lasti, koja ga je sa smiješkom dočekala, a onda krenuo u banku. Ježinić plati pivo i oprosti se od Mime moleći ga, da se opameti i izbije Lastu iz glave dozivljući mu u pamet svoje nazore o ljubavi i ženi, a zatim uzme pravac da prodje nekoliko uskih ulica, koje su vodile u goru.

Mime ostane uporno i mučno mozgajući, gdje bi mogao govoriti s Lastom. Tako proteče koje pola ure. Najednom opazi kako se Lasta u lakoj svijetloj opravi pomolila iza ugla kuće i zavila u pokrajnu tijesnu ulicu. — Sigurno će u gradski vrt, — pomisli, naglo se trže, plati račun i pospješi sa nekom jezom u srcu za njom. O, šta bi joj sve imao povjeriti u oči polaska u strani svijet! O, kad bi ona njega poznavala u dušu, u srce, kad bi osjetila, kako on nju ljubi!... Mimi se zamagli pred očima, nije mogao dalje da misli i tek u silnom osjećaju hvatao se o Lastu ćuteći toplo, pijano i nesvijesno, kako ona postaje njegovo svijetlo, njegova ljubav i sudba, zvijezda, što ga vodi preko tamne pučine u nove svijetle krajeve... Cacanovića bješe posve zaboravio, kao da i ne postoji za nj. Iz jedne uzane kamene ulice ugleda, kako ona unidje u vrt, i ne mogavši se više svladati pobrza, poleti za njom.

Pod jednim borom stigao je Mime Lastu.

— Gospodično! — započe on i začudi se, da je rekao tu riječ, koja nije nikako odgovarala njegovu oduševljenju. No u brzo bude njegova duša kao pokošena.

Lasta se okrene i pogleda ga kritično:

— Oprostite, nije običaj... Molim vas, ostavite me, ili ću zvati u pomoć...

Oko Mime okrene se zemlja, Lasta odbrza. Ni sam nije poslije znao, koliko je tu postajao, tek je zamijetio, da se već mračak navlači na vrt i da borje oko njega stoji kao u nekoj gorkoj koroti... On podigne šešir sa zemlje i stavi ga na glavu... — Gle, šešir mi je pao na tle, kako da to nisam prije zamijetio? — stane se koriti, a onda se slomljena klecava koraka zaputi u plovidbeni ured i uzme kartu za Trst.

III.

Bio je tmuran, sipljiv jesenski dan, kad je Mime izišao iz ogromnog državnog kolodvora i pred sobom ugledao Monakov. Zrak je bio surov i težak, i sipila je kiša iz bezutješnog oblačnog neba ponad Mimi nepoznatoga grada. Mime pristupi k jednomu jednopregu, koji je stajao blizu zgrade sred ogromne skupine jednakih jednoprega i jednakih debelih crvenih kočijaša sa nekakvim čudnim cilindrima, kojih je slikovitost Mimi otimala bezazleni smiješak. Budući da je već iz škole znao nešto njemački, zatraži od kočijaša, da ga odveze na akademiju. Iz kola promatrao je Mime grad oko sebe sa velikim zanimanjem. Kuće, ulice, parkovi i spomenici stali mu se jako svidjati, no ljudi, što bi ih ugledao, učiniše mu se zdepasti, nespretni i nabuhli. — To je od toga njihova piva, — pomisli on, — i valjda od klime. — Stigavši pred akademiju plati kočijaša i ostane pred zgradom neko vrijeme promatrajući je u udivljenju sa njezinim brončanim kipovima propetih konja na ulazu, a onda mu pogled zape o „Siegestor", i Mime prošapta nehote u sebi: „veličanstveno". Dugo je krzmao, da predje stepenice akademije, neki nježni

stid i neumoljiva tjeskoba ovladali mu dušom. Tako potraja nekoliko časaka u gluhom muku i nesvijesnom posmatranju okoline, a onda se trže i stupi u predvorje. U predvorju opkoliše ga neki gigantski kipovi, što su stajali kraj stepenica zaradjajući u njem dojam nečega silnoga. Koračio je nekoliko koraka naprijed, a pred njim se pružio jedan vrlo dugi hodnik sa sijaset vrata, dok su se prostorom nizala antična djela velikih starogrčkih majstora. Mime se sav zanese gledajući ta djela, i njegovom dušom ovlada neki strogi, čarobni, veličanstveni dojam.

Medjutim je tekao oko njega po svim prostorijama život. Mladi akademičari vrzli su se na sve strane u živom razgovoru, a neki su bili i zaposleni. Mlade djevojke, koje su stajale kao modeli, sjedjele su na stepenicama ili pokraj stupova u svojim kostimima. Mime otrgne pogled od kipova i pogleda dvoranom uočivši sav taj život. On poćuti odmah oko sebe neku neobičnu toplu slobodnu atmosferu i pomisli, da tu život mora biti vrlo — vrlo zanimljiv. Sjeti se, da potraži podvornika i priupita za koga zemljaka. Nu jedva što se je našao pred uslužnim licem podvornika i stao ga pitati, kad li izmedju nekoliko djaka, što su tuda prolazili, stane jedan mladi čovjek pokraj njega i saznavši, o čem se radi, javi mu se hrvatski. Mime zadrhta od veselog uzbudjenja. Naime ovo kratko vrijeme, što nije govorio materinskim jezikom, učini mu se beskrajno dugo, i sad je ovaj susret značio za nj veliki doživljaj.

Mladi čovjek, koji se je javio Mimi, zvaše se Josip Lecić, bio je rodom iz Slavonije, Osječanin. Već je treću godinu na akademiji kod profesora Habermanna, dosad je izlagao sa uspjehom u „Künstler-

hausu" i „Glaspalastu", a Monakov je upoznao vrlo dobro. U Leciću se umah očitova širokogrudni Slavonac. On uzme Mimu ispod ruke i povede ga po svim prostorijama akademije. Mime mu se na prvi tren svidio.

— Ovdje ćete se osjećati bolje i sigurnije nego kod kuće, a ovi modeli, ove cure, — pokaza on na djevojke, što su stajale pokraj kipova ili sjedjele na stepenicama ili čavrljale sa mladim akademičarima, — pripadaju vama kao paši harem. — Pogledajte samo ta prsa u one, — i on označi jednu vrlo bujnu mladu djevojku sa tamnim očima, što se je natezala s jednim mladim plavokosim akademičarom.

Mime pogleda djevojku, koja mu je umah ljubopitno uzvratila pogled, i protrne malko. U isti mah zamijeti, da ga djevojke sa stepenica sa velikim zanimanjem promatraju.

— Južnjak ste a uz to kudrav i garav, — rekne Lecić — i to je za žene ovdje najveća poslastica. Učinit ćete veliku karijeru, — doda važno. Zatim izvadi svoju uru iz džepa: — Dvanaest je, ajdemo na objed. Povest ću vas u penzion Biermann, i tu ćete upoznati čitavu bohemsku Evropu. No kolege smo i čemu da govorimo dalje jedan drugome „vi". Lecić stisne ruku Mimi: — Jesi li ogladnio?

— Ne jako, — odvrati Mime i poćuti stisnuvši ruku Leciću, kao da je s njime proveo svu svoju mladost na moru, u vinogradu, pod rogačima i u realci.

Već u vrtu sa ogoljelim drvećem, u kojem je stajala daleko od grada sakrivena čista, žuto obojadisana kućica „pension Biermann", začuje Mime potresnu viku i postane neodlučan.

— Samo podji, — potisne ga prijatno Lecić otvorivši vrata velike jedaće sobe, koja je bila već napunjena gostima.

Mime popostane na pragu još neodlučnije ugledavši pred sobom ogromnu množinu fantastičnih muških i ženskih lica. Bijaše tu sijaset dugokosih muških i kratkokosih ženskih glava. U uglu je grmio glasovir, neki parovi plesahu, neki se držahu za ruke, a neki čavrljahu i raspravljahu pružajući sliku šarenila i karnevala. Čelo stola sjedjaše patron penziona Biermann i uživaše u neprisiljenom veselju svojih gostiju. Lecić porine Mimu unutra, pozdravi kratko neke znance i drugove i prikaže im Mimu. Dvije djevojke penziona unesoše dvije ogromne zdjele juhe, glazba i ples prestanu, čavrljanje i vika se nešto slegne. Prije nego li će Lecić i Mime sjesti k stolu, prikaže Lecić Mimu Biermannu, kojemu se Mime takodjer u prvi mah svidi, i on ga posadi na počasno mjesto do sebe, koje su inače zauzimali samo dugogodišnji članovi penziona.

— Prekrasan čovjek, divan tipus! — dadne on svome oduševljenju izraza ne htijući time ni malo Mimu poniziti, ma da je zamijetio u Miminu licu pri tome neko rumenilo. Mnoge dame penziona, medju kojima je bilo — osim kratkokosih, kudrastih i dripastih u čudnim takozvanim „individualnim" kostimima — i rijetkih dirljivih ljepota, jer su ovdje bile zastupane sve bijele rase svijeta, tiskale su se nježno oko Mime nastojeći, da zauzmu mjesto do njega. Objed je tekao običnim tokom, iza juhe slijedilo je kuhano meso sa varivom, zatim pečenka sa raznim salatama i raznim varivima, a onda kompot, kolači i crna kava. Lecić se naže k Mimi i šapne mu u uho:

„Sve za 95 feniga", što je Mimu uz ostalo nemalo udivilo. Dame su neumorno sa svih dijelova stola dobacivale Mimi poglede i smiješak davajući mu razumjeti, da im je neobično topao i mio. Mimu sve to istodobno iznenadi i porazi i polaska njegovoj taštini, tako da je jedva mogao jesti. „Samo prižgi, Tošo!" — doviknuo bi mu Lecić, dodavajući mu pladanj s mesom, a uz Lecića nudio ga je neumorno i Biermann ispitujući ga od časa do časa, odakle je i kako se živi u njegovoj domovini, na što bi mu Mime stidljivo i kratko odgovarao. Poslije objeda posadi Lecić Mimu na divan, no ne mogaše zauzeti mjesto do novog prijatelja, jer se je u isti mah spustilo do Mime nekoliko dama umjetnica i gotovo ga zakrilile svojim mirisnim, nježnim i toplim prilikama. U Mimi se stane boriti stid sa strašću, no napokon priguši taj osjećaj stida pritisak nježnih mirisavih tjelesa, što su ga bila opkolila. Njegova se ruka ohrabri i podrhtavajući i goreći od strasti spusti o bedru jedne plavokose Saskinje, koja sva protrne zahvaćena srhom strasti i primače mu se još bliže. Mime se sjeti svoga nenadanog odlaska iz S. i nehote jurne mu dušom stih Tresića-Pavičića: „O vrijeme, tko da ti zamisli lik!" . . .

— Oči, o te oči! — čuo je šapat medju damama. — Pa ta kosa, ta put, cio je jug u njemu!

Krasna Saskinja skloni svoju plavokosu glavu prema Mimi i zamoli ga, da bi joj sjedio kao model.

Mime stane mucati ispričavajući se naivno, da ne zna dobro njemački, pa da se ne će moći sporazumjeti sa gospodjicom.

— Vi govorite predivno! — usklikne ona. — U ostalom zar tu treba mnogo govoriti? . . .

Jedna nježna Ruskinja, Tatjana Filipović Nikolajevna, doznavši, da je Mime uza sve svoje crnačko obličje Slaven, pristupi k njemu sva ushićena i zamoli ga usrdno, da bi je počastio sa gospodinom Josipom Lecićem svojim posjetom i izvolio danas na čaj k njoj.

— Obećajte mi, Leciću, da ćete mi dovesti gospodina, — tu ona zape ne znajući Mimino ime.

— Kako ti je ono ime? — upita Lecić Mimu.

— Mime.

— A prezime?

— Jastrebić.

— A očevo ime?

— Frane.

— Budite uvjereni, Tatjana Filipović Nikolajevna, da ću vama u njegovoj vlastitoj slici i prilici dovesti moga novoga prijatelja Mimu Franevića Jastrebića, jer je i najpreče, da Slaven Slavenki, kako da kažem. . . — Lecić se nakašlja prevejano; — no kako da kažem, Tatjana Filipović Nikolajevna, valjda će vam platiti porez, jer i ja, ha, ha — — —

— Ah vi, Josipe Leciću, vi ste uvijek sjajno raspoloženi, — poklikne Tatjana Filipović Nikolajevna, — no ako se kratite, gospodin će doći i sam, — i ona pruži Mimi svoju posjetnicu, zaklinjući ga pogledom punim nježne strasti, neka dodje. Mime joj pogleda u duboke plave oči, pune ljubavi, svojim velikim smedjim plamnim očima, koje bijahu u posljednje doba poradi mnogog razmišljanja izgubile znatno od svoje prvašnje grabežljivosti, i obeća, da će doći. Nato Tatjana sva protrne slasno, dobaci mu još jedan pogled pun čarobnih znamenja i iščezne.

— Ja moram nacrtati vašu glavu, pa ma me to stalo smrti a vas života, — javi mu se jedna vrlo lijepa strasna crnka s desne strane, stisnuši mu nehote ruku svojom toplom punom šakom i prinese intimno svoje grudi k njegovima.

Mimi je bilo, kao da prelazi iz sna u san, iz slatkog sve u sladji i čarobniji.

— Moju glavu! — poklikne on sav u zaboravu.

— Vašu čupavu, kudravu, ekzotičnu, crnačku glavu!

Jedna kratkokosa blijeda umjetnica upalih grudiju i iskopnjelih lica od sagorjelog spola i apsinta, u fantastičnom kostimu napadne crvene boje, koja je dugo i šutke promatrala Mimu iz jednog ugla, podje ravno prema njemu, uzme mu glavu medju svoje dlanove i prije nego li se je mogao Mime snaći, utisne mu hladan, beskrvni cjelov na usne. — „L'art pour l'art!" — prošapta ona.

Čitava dvorana, koje je pažnja već tijekom objeda bila usredotočena oko Mime, prasne u širokogrudni, neobuzdani hihot. Uz to zagrmi iznova glasovir u uglu: „Los, Bukovina, los!" čuli se piskuti i poklici. Gusti parovi stanu se nositi u krugovima dvoranom, i Mime prije nego li je došao k svijesti od poljupca kratkokose blijede umjetnice, oćuti, da ga sada u plesu vodi ruka nježne plavokose Saskinje, koja bješe privila svoju grud uz njegovu, svoju glavu sklonila na njegovu šapćući puna vrele strasti i podatnosti: — Ti moj mali crnče, ti moj sunčani južnjače! — A Mime se je stiskao o nju kipeći pijano i nesvijesno i srčući topli miris njezina tijela...

Kao kroz maglu opazi Lecića, kako se nosi s nekom vrlo bujnom raskuštranom damom kao mrav sa ličinkom, a onda mu mune dušom slika Lastina; no zlorado sa nasladom i nekim bijesnim triumfom pomisli Mime sad na nju. Najednom poćuti, da pod njim klonu noge od navale slasti i užitka, i pogleda oko sebe. Nije plesao više, nego je sjedio u drugoj sobi na divanu, a njegovo tijelo pasale su tople ruke plavokose Saskinje, i njezine usne pile su strasno njegove.

— Nuto, kako ti se dopalo? — upita ga poslije Lecić, kad su se vraćali niz Beogradsku ulicu, da uzmu pravac prema Leopoldovoj.

— Ništa ja, brate, ne znam, posve ništa, sve je bilo kao mutan san.

— Ovo je još ništa, vidjet ćeš, kad nastane karneval, onda pomahnita cio grad.

Snježne pahulje zaleprše ponad aleje jablanova u Leopoldstrasse, kuda su Lecić i Mime sada prolazili, a onda se ospe beskrajni roj i vrvež pahulja ponad čitavoga tmurnoga grada ogrćući ga u bijelu koprenu i nešto posvećeno božićno nagovješćujući zrakom. Vjetrić zaduva sa sjevera, i drveće zašumi jednolično i tužno praznim granama, tramvajske žice zafijuču jetko i tanko.

— Šta je ovo? — zapita Mime u nemalom začudjenju. — Jutros je padala kiša, a sad snijeg.

— Do na veče može još sunce sjati, — odvrati Lecić. — Ovdje je vrijeme vrlo promjenljivo.

— I vrlo tužno, ledeno i sivo je ovdje, a svijet je tako neobično veseo!

— Tu se živi, moj dragi, tu se ne gleda na vrijeme!

*

— A kod nas je beskrajno mnogo svijetla, ognja i azura, a svijet je tako tužan i živi bijedno, suženo i ograničeno, — doda Mime i spusti sjetno glavu.

Ubrzo stigoše u ulicu Terezije, gdje se je nalazio Lecićev atelier.

— Možeš ostati kod mene nekoliko dana, dok nadješ po volji sobu, a sad ajdemo da malko otpočinemo, — i oba prijatelja unidju u dvorište, gdje se je nalazio atelier.

IV.

Mime se upiše na akademiju u prvi tečaj kod profesora Habermanna, no da umiri roditelje i da mu od njih ne bi zapinjale novčane pošiljke, upiše se i na tehniku. Akademiju je polazio vrlo točno i marljivo i poluči za kratko vrijeme osobiti napredak u crtanju. Njegovi crteži pobudjivahu priznanje profesorâ i udivljenje drugova. Uza to je neumorno radio krišom u stanu slikajući more i — svoju čežnju Lastu, tako da se je ubrzo namnožao broj tih slika. I ma da su one bile rad početnika, Lecić i svi akademski drugovi, kojima je Mime dopustio, da ih vide, odnijeli su dojam nečega silnoga, u što je Mime bio uložio sve svoje srce i svu svoju dušu. Osobito im zapanjilo oči žensko lice dirljive ljepote, u kojem je ležalo beskrajno mnogo svijetla i vedrine. Čudnovato je bilo, osobito Leciću, da su crte toga lica i tamni sjaj očiju nosili i krajobrazi mora, koji su odisali neobičnom snagom i svježošću prirode, tako da se je u svim tim radnjama, koje su u ostalom prikazivale i buru na moru, zapad sunca, ružična ostrva, ladje na obzorju, vidjelo samo to jedno žensko lice. . . Na sve udivljene upite o tome kratio se Mime dati

jasnih razjašnjenja. Njegovim očima prelila bi se uto neka sjeta, i postale bi zamišljene i ukočene, kao da postojano gledaju u jedan lik, na kojemu njegova duša radi. . .

Od roditelja stizaše Mimi svaki tjedan po jedan zabrinuti list, no on se nije žurio da odgovara. — „Sine moj, — govorio mu otac u pismu — ne zali tinte, nije, dico, tinta tako skupa, pa pisi, pisi, pisi. Vidis, kako ti saljem novciće u ovi, dico, losi zeman, kad ribarscina popusća i filoksera 'ide lozu, dico. Objavi, duso si moj, kako napridujes na tehniku i reć ću ti cagod: okani se piturije. Nije pitur covik, duso si moj, nego je covik i cagod „impjegat".

Kad bi Mime odgovorio roditeljima u rodnom dijalektu, rekao bi po prilici:

„Ne govorite mi suvise, dico, da vi, dico, pogledate u ovi svit, vidili biste, kako se zivi. Dede posajite koji fijorin vise. Ovdi je velika skuposcina. Pritisnite popa ujca, neka i on cagod posaje."

A kad bi se javio popu ujcu, rekao bi uz ostalo:

„Dede, dragi ujo, bit će da si se nacito dosta crnih misa za pokojnike, dico, pa daj jednome zivome da zivi... Posaji cagod, da kupim kolure."

I rijetko bi se desilo, da mu na takve uprose ne bi roditelji i ujac poslali koju krunu više nego obično.

No sve je to bilo samo izvanjsko, Miminom dušom harala je bezdana žalost, i stoga, kad dodje karneval, zaboravi on — sve: i roditelje i ujca i akademiju. Kao orkan pučinom baci se Mime u šareni vrtlog. Pio je, plesao, bludio i razarao se kao za inat sudbi. U naručaj su mu letjele žena za ženom, djevojčura za djevojčurom, i na kraju mu je bilo sve-

jedno: bješe posve otupio kao živinče bez izbora... Zaista bilo je to za inat sudbini njegovoj: — Lasti!... Zaman se je Mime silio, da zaboravi Lastu, zaman je tražio u slikama oduška, da utiša čežnju; sve zaman, ona je tiho i neumoljivo prolazila njegovom dušom, kao neka predivna psiha što prolazi nekom žalosnom Saharom...

V.

U „Schwabinger Bräuerei" daje akademičko društvo umjetnosti Bakhovu svečanu večer sa plesom. Već dva mjeseca prije ovoga velikog dogadjaja strasti i užitka pravile su se za tu svetkovinu u svim gradjanskim, umjetničkim, „polusvijetnim" i pustolovnim krugovima pripreme. Već u to doba skrbili se za ulazne karte, kostime i za pare. Poslije te večeri čulo se i čitalo u novinama, da je svijet poželjan plesa i užitka a bez para sve zalagao. U ulici „Sjevera" i „Hohenzollerna" radile su zalagaonice kao nikad prije. Što se samo primalo, zalagalo se, čak i nedužne ptičice kanarinci i psići, što se inače metu oko razmaženih ženskinja. A osobito živo bilo je to spremanje u „Schwabingu", gdje je stanovao umjetnički svijet, i u glasovitom penzionu Biermanna. A samo veče pružilo je neobičan, čuvidan i čaroban prizor. Već oko osme ure letjeli su kroz sve široke električnim svijetlom bijelo polivene ulice silni automobili, iz kojih se silovito otimao cik i jeka onih, što su jurili u naručaj velikomu strasnom pijanom Bakhu, dok su asfaltom hrlili gusti nizovi okrabuljenih i kostimiranih, a sve u zagrljaju ili držeći se o ruke s pjesmom ili cikom života u grlu... Nikomu se tu nije znalo za ime i zanimanje; zakon, predsude, granice, ćudoredje nisu postojali za ovaj svijet. Tu su se tek povodili po želji, dopadanju i nagonu strasti, po poletu mašte i nekom idealnom maglenom traženju, po otimanju od smrti i plamenoj čežnji za prostranstvom i beskrajem...

Dvorište i predvorje „Schwabinger Bräurei-a" bila su već prenatrpana, garderobe podavahu sliku ljudskog šarenog pčelinjaka, i sa teškom mukom ulazilo se u veliku dvoranu. Sve dvorane bijahu uredjene sa neobičnom pomnjom i ukusom pružajući čarobnu sliku. Stijene bijahu prekrite jelovim granama, a na podu uza zid nizale se duboke mirisave lože od jelovih grana i raznog zelenila i cvijeća. O stropu iz starinskih greda visjeli vijenci, vio se bršljan rasut u trakama zvijezda preko stijena ovijajući lože. Ponad sviju vrata kružio slavoluk od lovora, bršljana i cvijeća, dok su čitavim prostorom dvoranâ lako i zračno lepršale papirne latice i vrpce. Na čeonoj stijeni velike dvorane visjela je majstorska slika pijanoga, lozom ovjenčanoga, raspojasaloga Bakha. A sav taj čarobni haos bijaše osvijetljen pridušeno, tajanstveno i pobudljivo ružičastim i narančastim svijetlom iz visećih lampiona sa stropova, stijena i vijenaca. Sve dvorane, prizemne i prvospratne sa velikom galerijom na donje prostore, sakrivale su u sebi bezbroj raznih intimnih pregrada, tamnih spilja i čudesnih zakutaka ispod starih masivnih svodova, i u ta mjesta povlačili su se gosti već prema raspoloženju, slatkom uzbudjenju i stanovitoj dobi noći... U prvoj velikoj dvorani plesahu ponajradije oni, koji su bili željni plesa i prostora, i svijet, koji se je lovio dušama, dopadanjem, pogledima, rukama, bokovima i grudima, dok su u jelovim

ložama boravili parovi od ljubavi čvrsto u zagrljaj stisnuti, a u spilje i zakutke pod masivnim svodovima sakrivahu se oni, koji bi naglo podlegli strasti i gasili plamen krvi. . .

U devet sati večera bile su dvorane tako prepune, da je ponestalo zraka za disanje. Uzavrelim i nabujanim od svijeta dvoranama zagrmi sa galerije muzikalni zbor, i pred silom melodija, kostima, svijeta i uzajamne životne vatre, ginulo je bijedno vrijeme naše i uskrsavalo u plaštu historije, u božanstvu, slobodi i pustopašnosti veliki herojski svijet, svijet užitka i istančane strasti, prožet vječnim azurom i sunčanjem života, svijet nekadašnje Atene i Rima. Vizije gozba, igara i svetkovina u cirku i hramovima umrlih vremena saopćiše se nesvijesno ćutima prisutnih, i dublje, strasnije, raspojasanije zagrmi muzika kao oluja. Sve dvorane u svim kutovima i spiljama i — skrovitim zakucima zaciktaše i zaplesaše; a što zbog premalena prostora nije zaplesati moglo, ovilo se toplo jedno o drugo udima i gibalo se oponašajući valove i sva titranja strasti. . . U triumfu burnog kucanja bezbrojnih srdaca sjalo se i hihotalo lice Bakhovo. . .

Točno u devet sati iza prvog opoja i plesa prospe se dvoranom čudan žamor, a onda umah probije se u sredinu jedna jaka četa rimskih patricija i njihovih matrona sa Neronom na čelu. Pod licem Nerona sakrivaše se Biermannovo tusto lice. Biermann je predvodio svoj penzion sa svojim nesravnjivim i slobodoumnim plesačima i plesačicama, kojima je u krvi mnogo dublje ležala ova umjetnost nego li ijedna druga. Biermannova četa prokrči si put uza stijenu i preda se sva majstorskom plesu. Medju plesačima

nalazio se Mime i Lecić, izmjenjujući svaki čas plesačice. Primajući u ruke ljupke i lijepe žene raznih rasa u kostimima beskrajne nuance i prokušanog ukusa, činilo se Leciću, kao da putuje iz jedne zemlje u drugu, iz jednog ljudskog doba u drugo. Mnoge lijepe plesačice htjele su se ustaviti kod njih i iščeznuti s njima u ložu, na što je Lecić nekoliko puta i pristao dobacujući prevejani lukavi pogled Mimi; no Mime osta leden kao kamen u dubokoj zamišljenosti. Neka čudnovata bezimena čežnja obuzela ga najednom za rodnim krajem, i sve, što se dogadjalo sada oko njega, učini mu se kao ludi san. Pred njegovom dušom, koja je jasno u azur gledala, uskršavalo maleno rodno ostrvo sa roditeljskom kućom, sa gorama, sa borjem, vinogradom, sa ostrvljanima i beskrajnom pučinom, i zaradjalo u njemu neku tihu nejasnu bol. . . Dok je Miminom dušom prolazila ova bol, nalazila se u njegovim rukama Tatjana Filipović Nikolajevna sva kipeći u mladoj krvi i previjajući se nježno po taktu muzike. Najednom ispusti Mime plesačicu iz ruku, uzvije oči izgubljeno i protisnu djetinjski: „moma"!

— Za Boga miloga! — poviknu prestravljeno Tatjana Filipović Nikolajevna, — šta ti je?

Mime se sabra.

— Ah, oprosti! — stane se izvinjavati, — nije ništa, nešto mi se prividjelo, slika moje majke.

Djevojka htjede da ga ostavi, jer joj se Mime učinio vrlo hladan i neobičan, na što je Mime žarko umoli, da dalje s njim pleše, jer se ćuti grozno napuštenim i ostavljenim. No jedva što je još jednom sa Tatjanom Nikolajevnom proplesao dvoranom, kad li ga iznova zaokruže slike rodnoga kraja, no ovaj

put mnogo jače, dublje i opojnije, baš kao da je uživao opium i sred obmanljiva učinka pao žrtvom razornih i neumoljivih sanja. Sred burnog, pijanog, zvučnog haosa kao da se najednom rastvori dvorana pred njim, surovo oblačno sjeverno nebo stuče pred azurom juga i požara sunčane krvi, a njemu ususret kao iza čarobne zavjese krene Lasta sva cvjetna u bjelini, sva nekud uskrsna i posvećena, još netaknuta rukom i neoskvrnjena nijednom strašću. Nježno i stidno primicala se ona njemu i zvala ga u crkvu pred oltar. Mime zadrhta u čitavome tijelu i baci se pred njom na koljena. Tatjana Nikolajevna cikne prestravljeno i izgubi se u vrtlogu. Jedna čvrsta ruka pograbi Mimu za šiju i uspravi ga. On se obazre i ugleda pred sobom Petra Ježinića. Mime gledaše jedan čas zatravljeno u lice Ježinićevo ne mogavši se umah snaći a onda poklikne sav u udivljenju:

— Zar si ti to? Ah, sad mi je sve jasno, drukčije i nije moglo biti. Morao je tu biti neko iz domovine, jer otkle ta sila, ta moć? Sad sam je vidio, čuj, sad u ovom času!

— Koga si vidio? — upita Ježinić promatrajući ga pomnjivo.

— Nju, Lastu!

— Jesi li lud?

— Njezina vizija bila je tu. . . O, kakova je? Kao angjeo, kao psiha, o! . . . — i on uzvije bolno ruke. — No otkud ti tu? Nije li to zbilja sve pusti san? — produlji čas poslije sumnjajući u svoja ćutila.

— Ja sam već tjedan dana u Monakovu, a da sam ovamo dospio večeras, uspjelo mi je s pomoću jednog akademičara Bugarina. No ti si svejednako lud za njom. Nečuvena je snaga instinkta u ljudi bez pameti. No zar mi moramo baš uvijek o njoj govoriti? Zar se mi ne možemo pozdraviti čašom bavarskog piva?

U to nenadano pristupi k njima Lecić. Mime ih upozna. Lecić se obraduje silno novome poznanstvu, a jednako i Ježinić pomišljajući: — Bogu hvala, evo jednog normalnog čovjeka, — i sva tri podju k stolu na pivo i kobasice.

Mladi se ljudi posade u tren za jedan stolić sred uzavrela haosa i pivske i ljudske pare i stanu otiskivati čaše piva, kojega se je boja žarila u svijetlu pridušenim zlatom Rembrandtovih besmrtnih tvorevina.

— Što velite vi, pardon „ti", — i Lecić podigne čašu promolivši svoju ruku ispod Ježinićeve i ispije čašu bratimstva, što istodobno bez cigle misli učini i Ježinić. — Šta veliš ti na sve ovo, što se ovdje giba, tare, gnjete i grmi — kao da juriša u život zakrvavljenim ustima. . . Čudnovato, u ovaj tren vidim nage crnce i crnice u strasti pod palmama, a sa usana im kaplju crvene jagode . . . Fantazijo, počni . . . A onda sam malo već i pio. Šta veliš ti na sve ovo i sve ono, što se ovdje veli život i kultura, kad se to uporedi sa našim prilikama? — I Lecić se razvagani na stolici.

— U koliko sam mogao u ovom kratkom vremenu svoga boravka ovdje poćutiti, — progovori Ježinić naglašujući svoje riječi, — jest, ovdje se živi, a u nas politizira. U nas svatko, tko zna čitati i pisati, spominje uz kruh i meso, no što velim „meso", uz kruh, luk i bažulj, imena naših političara, dok se ovdje spominje Goethe, Dostojevski, Rembrandt itd. Mi smo gotovo još u prašumi, a ovi su se ovdje već preživjeli.

— I Bog zna, hoćemo li mi ikad izaći iz prašume? — uzdahne Lecić i prinese čašu ustima.

— Sudeći po zakonima prirode, — naglašivaše svejednako Ježinić — koja svim jakim rasama mora dati, da dodju do izražaja svojih svojstava i svoje osebine, a da ne počini zločin na sebi, da zapravo samu sebe ne ugrize za sisu, izaći ćemo i mi iz prašume.

— No gdje će ovi dotle biti, dok mi izadjemo, valjda na Marsu? — I Lecić opet uzdahne duboko i potegne gutljaj piva.

— Oni idu, a mi, kad se domognemo prostora, skačemo i dostići ćemo ih a možda i prestići.

— Prestići? — začudi se Lecić i pogleda Ježinića ukočenim pogledom.

— Oni su gradja iz komada, — produlji mirno i hladno Ježinić — a mi iz gromada. Oni su humci, a mi kosine. A onda, oni vide nebo i zemlju i do zvijezda, a naš zamirući pogled prodire tamom za zvjezdama...

— O, kad bi to samo bilo! — zajaukne u čežnji Lecić.

— I bit će! — potvrdi proročki Ježinić. — Niko ne zna, koliko je snage u našem narodu. Evropa nema pojma o našoj rasi. Uzmi n. pr. Dalmatinca ili čovjeka kojegod pokrajine. To je unikum radinosti, žilavosti, samosvijesti i neslomivosti, a što je najpoglavitije, nema smisla za ropstvo. Možeš ocean survati svrh njegove glave i ne ćeš ga slomiti. A što se tiče njegova ponosa, koji je često i bahat i prazan, nisu mu ravni ni bogovi. To je materija, iz koje se može razviti uzor tip zločinca, vojnika, genija, trgovca, pustolova i oca obitelji. To je kremen, iz kojeg možeš izbiti najžarče iskre i rasplamsati buktinje.

Leciću su godile neizmjerno riječi Ježinićeve, i njegova laka mašta uze crtati prepored i blagostanje u domovini. U čas vidje se on usred velikog kulturnog središta, koje broji više stotina tisuća stanovnika. Čitava je zemlja prepletena željezničkim mrežama, i vlakovi jure kao u piru noseći svadbeni svijet i silno bogatstvo beskrajnim ravnicama. Po svim krajevima domovine nikle tvornice sa čadjavim fantastičnim dimnjacima gomilajući dragocjeni materijal, a uz to cvate obrt svake ruke i poljodjelstvo hvatajući se svojim proizvodima svjetskih tržišta. No kraj svega ovog stobučnog života ne gubi se predivna idila slavonske šume, puna tišine i molitve, još riču po njoj jasnoj pusti čopori presitih goveda i po travnim nedoglednim pašama pasu viloviti konji. Po čitavom blagoslovenom kraju teku bistri potoci i rijeke puneći prostor jasnom božanskom melodijom, s kojom se spajaju melodije raspjevanih pastirskih frula i cik mladosti... Tu zapne fantazija u duši Lecića i izažme mu suzu na oko.

Ježinić je sa velikim udivljenjem čitao misli sa čela Lecićeva, koje je u ovaj čas odsijevalo nekim čudnim izmučenim bljedilom. Ježinić stisne mu ruku i produlji:

— Sve će se preporoditi, a i za vas umjetnike postat će domovina domovinom. Zasad ste vi siročad bez kuće i kućišta.

— Zasad ima u domovini mjesta samo za kramare i pipuze, — protare Lecić mučno rukom čelo.

— A što sve ne bismo mi imali u umjetnosti reći, o Bože veliki...

Za vrijeme razgovora izmedju Lecića i Ježinića bješe Mime potonuo u svoja ustaljena maštanja o Lasti i umjetnosti, no posljednje riječi Lecićeve preuze njegova svijest, i on poklikne:

— Naša umjetnost imala bi vasionu izreći, jer je ona puna našeg bola. I naša bol treba da stvori novo božanstvo, pred kojim će padati puci u prah. Naša loza, naše more i naša krv ima toliko još neizrečenih simbola, da im je okean kao forma premalen!...

— Gledaj ga! — cikne sav u zanosu Ježinić i potepta Mimu po ramenu. — Već iz ovog panja moći je naložiti lomaču, da se na njoj ogriju milijun srdaca gladnih umjetnosti. Ovo je ladja bez straha i zapreka i ima smionosti, da po orkanu preplovi pučinu. No šta ti malo prije zaboravih reći, — okrenu se Ježinić sada posve k Mimi i pogleda mu sućutno u oči, — Lasta se ovih dana udaje.

Nastane stanka.

Mime problijedi kao smrt i zamre, no brzo se sabra i ustade sa stolice.

— Kuda ćeš? — zaustave ga oba prijatelja rukom. — Kuda?

— Ja idem na put... Ona mora biti moja...

— Za tjedan dana, kako sam čuo, stupa ona pred oltar sa ravnateljem banke Cacanovićem, i bezumno je išto više poduzimati ili se čemu nadati.

— Ona mora biti moja... — šaptaše Mime nesvijesno.

— Ne budi smiješan, — progovori Lecić, — zbog jedne cure ostavljati hiljadu cura i karneval, ta ovo je nama potrebno, da se opijemo i zaglušimo svijest o prilikama doma...

— Posve je nemoguće, — stane ga uvjeravati Ježinić, — ona i njezini ne će ti dati ni blizu k sebi, ta poznaš naše prilike i naš svijet...

— Ona mora biti moja... — šaptaše Mime posve potonuo u razmišljanje, šta da počne. Pred njegovim umornim očima šumjelo je rodno more, i iz njega nicali u svojim pustolovnim gajetama predji, koji ne zazirahu ni od kakove nezgode srćući slijepo pučinom k svome cilju. — Idem ja složiti najnužnije u kovčeg i krećem s prvim vlakom u Trst.

— Kad si već toliko bezuman u svome naumu, — progovori Ježinić, — reci nam barem, što si naumio?

Mime se nasmije trpko:

— Zar ja to znam, ta ja i ne znam, da moram tamo poći, ja to samo ćutim... sve je to stvar nagona, koga ja ne mogu kontrolirati... Moguće, da ja nju i ne ljubim onakovu, kakova je, nego kakva bi trebala da bude; — možda ja ljubim samo svoju fantaziju u njoj...

— Izvrsno! — uskliknu oba prijatelja.

— Ponijet ću sobom nekoliko slika i prirediti izložbu u S., — doda Mime.

— Prevejano ostrvljanski! — obraduje se Ježinić. — On hoće da kroti i predobije zvijeri pjesmom.

— Naša loza, naše more i naša krv ima još toliko neizrečenih simbola, da im je okean kao forma premalen... — pade Mime iznova u neko bolno pijano oduševljenje. A onda se zguri poput zvijeri ispruživši ruke kao pandže i iskreći velikim žalosnim smedjim očima, dok su mu se bujni prameži na glavi tresli, popsiče: — Pa makar bilo i noktima, ja ću je oteti...

Prijatelji nisu mogli a da ne zagrle Mimu na rastanku. Prolazeći Mime velikom dvoranom, kojom je grmjela muzika i život karnevala, stane u srijedi i fićukne prijezirno, da je njegov fićuk nadglasio pojedine melodije, a onda trgne kao mamen u zimnju sjevernu noć.

Lecić i Ježinić poprate odlazak divljeg energičnog prijatelja još sa nekoliko riječi, ispiju još nekoliko čaša piva, a onda kao sa najviše pećine u more bace se sunovratice u najdublje valove karnevala.

Medjutim ležala su djeca Bakhova iznemogla, strta od plesa, alkohola i užitka, po ložama i svim zakucima dvorana naprežući se grčevito zadnjim silama, da otmu što više slasti i opoja posljednjoj noći karnevala. Ruke stiskahu ruke, usne cjelivahu požudno usne, udovi oplitahu zamirući udove, a u bezbrojnim očima sjali se plamenovi, dok se je u bljedilu nekih lica već odražavala mračna sjena gorostasne razorne srijede pepelnice... Sa svakim nastajnim trenom uvlačila se jeza i neki užas pred trezvenošću u duše Bakhove djece, pripravljajući ih na grozan dolazak pepelnice. Mnogi, da unište svaku misao na nemilog gosta, složiše se poput kipova u ružičaste sjene i zabušiše jedno drugomu glavu u krilo, da otmu tako svaki saobraćaj uhu... Mnogi opiše se alkoholom, da ogluše svijest za sve, što se oko njih dogadja, a neki su već ležali polumrtvi izvaljeni pod jelovim granama, osigurani tako za svaku kobnu promjenu, koja će nastati oko 12. ure. Mnoge fantastične sablazne prilike iz umjetničkog svijeta opirahu se životinjskim glasovima tijeku vremena oponašajući život prašume. Neki „Naturmensch", poznat u svim umjetničkim gradovima sa nastranog načina svoga života, krieštao je kao gorila koracajući na sve četiri izmedju silnih gomila na podu izvaljenih, koji su ga tom prilikom, kako bi im se već udovi makli, oturkivali nogom i rukom ili povlačili za komad pričvršćena repa. Biermann, koji je sa svojom družinom, sa nekim kozakom, s jednim bivšim pravoslavnim svećenikom i s jednim slikarom kao plesačima, odnio rekord večeri, tvorio je skupinu divova, koja se obara na zemaljsku kuglu, dajući simbol sveuništavanja. Za tu se je kompoziciju pripravljao sa svojima čitavi mjesec dana. Bilo je tu majstorskih kretnja, linija, profila, i u načinjenim licima nešto neizrecivo cinično i pakleno, tako da je ova skupina i sred časova bliskog užasa u zaglušenim moždanima i poluugaslim očima pobudjivala sveopće udivljenje. Nekoliko časaka prije dvanaeste ure zavladalo je u svim dvoranama, u svim zelenim ložama i zakucima neko usudno mrtvilo, svačija su usta bila tvrdo zabrtvljena, kretnje se ukočile, pogledi ugasli, glave teško prignule i tek su srca bila burnije, dok se je po krvi sviju i bljedilom lica prelijevala strava, a sluh u mučnom iščekivanju bio kao razapet. Najednom navali kao ogromna mistična neman u veliku pokladnu dvoranu mračna sablasna ponoć, noseći kao podobu smrti srijedu pepelnicu na svome hrptu, koja se je u jedan hip zadušljivo i daveći prostrla po svim dvoranama i čarobnim zakucima i pogasila svijetla. Očajan krik, histeričan hihot i užas kao u skokovima zvijeri navali tamom dvorane. Medju prisutnima zavlada nešto, što je podsjećalo na čas potresa, kad uz muziku podzemne haotične grmljavine i vijavicu prašine lete kuće u komade, a ljudi se u bezumnosti hvataju zgrčenim pestima o zrak, ili na časove, kad se nesretne žrtve nadju

opkoljene požarom, očekuju sigurnu smrt. No ovaj prizor ubrzo zamijeni drugi nešto blaži u obliku, no u bitnosti još neutješljiviji. Svijetla planuše, i na njihovim posljednjim ružičastim valovima pomoli se usred dvorane pogrebna nosiljka sa četiri, zbog svoje crne odore odvratna pogrebnika, a na nosiljci počivaše jadna umorena žrtva srijede pepelnice, ispružena lješina kraljevića Karnevala. U taj čas zavlada opet u prisutnima užas u skokovima zvijeri, strava, gola ledena strava stade im puziti oko grla i daviti ih . . . Kao čuvidno gigantsko klupko bezumlja navali sve na izlaze i kako se je ko s kojom te večeri zabavljao i milovao, tako i nagne sada s njom zajedničkim bijegom u zimnju sablasnu noć srijede pepelnice.

Te je noći za „tu noć" mnogi čestiti suprug izgubio svoju suprugu i vjerenik vjerenicu, roditelji kćer; sve je bježalo u svoja intimna skrovišta, gdje vrijeme i biljege, što mu ih ljudi nametnuše, u zamiranju strasti ne imadjahu udjela . . .

VI.

Mime stiže u grad svoje školske mladosti i ljubavnog snatrenja. Već željezničkim putem hrleći u domovinu poćuti se sretan, a kad je najednom pukao pred njim „božanski" vidik na plavu Adriju, dokučio je taj osjećaj svoj vrhunac, i on se pri tome nehote branio od dojmova, što mu ih je život „karnevala" tijekom prohujalih mjeseci nametnuo, dok se je sa dubokom hvalom sjećao studija na akademiji i pouke i savjeta svojih profesora. No kad se ovdje približio nekim ljudima, koji apsolutno nemaju nikakove važnosti i samo za ljubav gluposti sačinjavaju javno

mnijenje, i saopćio im svoju želju, da kani prirediti izložbu svojih slika, pogledaše ga u čudu i omalovažavanju, što mu se nemalo zgadilo, i on je umah u isti čas počeo čeznuti za Monakovom. — Nije to za njih, nije to za njihov svijet, oni imaju posve druge potrebe: službu, trgovinu, kruh, — rastezali oni usta porugljivo i prenemagali se. Na to Mime navali sa svom silom, silom i toplinom prodirnih svojstava, što ih bješe naslijedio od svojih predja. Tada oni kao potrebno poškakljani popuste i dadoše mu na raspolaganje jedan prostor u kući gradske općine. Mime zasuče rukave, prozrači prostor i povješa slike o zid, a vani objesi tablicu o svojoj izložbi. Prvi, koji pokazaše zanimanje za posjet, bijahu djaci, mladost, koja još nije bila natrunjena mislima službe, trgovine i kruha, nego lebdjela sred vedrih ideala kao galebovi sred azura. A pored djaka našao se i po koji činovnik ili odvjetnički perovodja, koji je prije sadašnje karijere bio literat ili novinar. A onda je dolepršala i koja naobrazovanija gospodja i gospodjica. Sa jezom u srcu očekivao je Mime, da dodje i ona, zbog koje je izložbu priredio — Lasta. Sprva ga spopade očaj, da se možda nijedna ženska ne će usuditi da pogleda njegove radove, jer je medju njima bilo i nekoliko, koji prikazivahu donekle otkrite ženske grudi, no iza nekoliko ženskih posjeta popustio je očaj u njegovoj duši i neka svijetla nada ovlada njime. Ne znajući ni sam jasno zašto, on je tvrdo u dubini svoje duše vjerovao, ako Lasta posjeti izložbu, da će odgoditi svoje vjenčanje.

— Ona je tu, u svakoj slici, u svakoj liniji, u svakoj boji, u svakom traku svijetla i u svakoj sjenci... O ona će prepoznati samu sebe i svoju

dušu, i . . . i Mime nije mogao da domisli do kraja, tek je nijemo, izgubljeno i zamrlo lutao pogledom od jedne slike do druge nasladjujući se svojim mladenačkim tvorevinama i tražeći Lastu u njima. No medjutim se bližao dan Lastina vjenčanja, sva sila gradskih gospodja i gospodjica posjetiše izložbu, po gradu se pronese već i glas o Mimi, posve neočekivano i na udivljenje svakoga, tko je u gradu znao čitati i pisati, ali Lasta nije dolazila. Ona je u svojim odajama bila silno zaposlena zgotavljanjem svoje vjenčane oprave i svrstavanjem darova, što ih joj je njezin bogati vjerenik prikazao, i nije ni znala, šta se sve dogadja u izvanjskom svijetu u gradu.

Medjutm je stigao glas i do nje o toj izložbi. Neke njene bliske prijateljice, koje su vidjele, kako je Lasta silno obuzeta spremom za vjenčanje, i kako se sve to dogadja sa nekom usudnom revnošću, svjetovahu joj, neka se malo rastrese i neka prije vjenčanoga dana pogleda umjetničke slike nekoga mladog domaćeg slikara neobične čudne fantastične vanjštine, koji se već potajno uvlači u misli gradskih djevojaka. Lasta obeća svoj posjet.

Kao lud lutao je Mime žalom, gorom ili lukom bičujući dušu fantazijom i čežnjom za Lastom. Nije bilo kamena ni grmečka djačkih uspomena, gdje nije očekivao, da bi ona mogla nenadano uskrsnuti i uskrisiti u njemu novu nadu života i dati mu poleta za neobično stvaranje. Jednoga popodneva, kad je sunce iza prejasne azurne putanje naginjalo, da se mirno i svečano spusti u krilo mora, vraćao se on sav shrvan iz luke prema općinskoj zgradi.

— Zatvorit ću izložbu, otputiti se na rodno ostrvo, pozdraviti roditelje, ostaviti tamo slike, a onda

izginuti nekamo u svijet — netragom za uvijek, ili ću možda svemu učiniti kraj s jednim skokom u more a s kamenom o vratu. Ta i na što mi život: da izgrizam sama sebe i služim sudbini na ruglo . . . — rojile se teške beznadne misli njegovom dušom. No kad je prekoračio četiri kamene stepenice, što su vodile u prostor izložbe, zasta on na ulazu i posve po nagonu uhvati se grčevito . . . rukom za srce.

Spuštajući se sunce bezglasno i svečano u more, bacilo je kroz stakla prostora zadnji karmin i dalo tako nekim slikama i svoj čarobni okvir. Zrak je mirisao gorućom smrekom, utrvenim lovorom, narančastom i nekom neizrecivom gložinom južnih mirluha, a nebo ponad zgrade pominjalo neku jasno plavu daleko izgubljenu istočnu svilu . . . Nikoga nije bilo u prostoru, upravo nikoga, ma ni mladića, koji je sjedio na ulazu, posjetniku ni traga, tek je pred jednom slikom obrubljenom večernjim karminom, dok je žensko lice slike počivalo duboko u sjeni, a u koje je Mime pretočio svu dušu Lastinu — stajala sama Lasta sva izgubljena i zaludjena u tu sliku. Mime pritaji dah i ne usudi se ganuti smjesta; Lasta je sve više tonula u sliku. Bila je neobično lijepa i nekud posve nerealna, nezemaljska, — njezino držanje odavaše je, da nekud više lebdi u svojoj atmosferi, nego li se dotiče stvari, koje su oko nje. Pogled njezinih dubokih tamnih očiju bio neizmjerno izgubljen kao u daleku istočnu jasno plavu svilu neba. Njezina je kosa mirisala, blijedo neobično lijepo svedeno čelo odavaše neku daleku vedru misaonost, trepavice su bilo duge, fine i zategnute a spuštene bijele ruke kao dva velika navehla tropska cvijeta kao da su silno patile . . . Mime se sjeti Danteove Beatrice i

spjevova o raju, i suza elementarnog oduševljenja navre mu na oko . . . Lasta se trgne i ugleda svojim velikim tamnim od gledanja udivljenim očima Mimu . . . Jedan čas gledala mu je nijemo u oči, i bilo joj je sve jasno . . . Prepoznala ga je umah i prepoznala je sebe u njegovim slikama, prepoznala je prošlost, čudila se u duši nečemu zagonetnom i neizrečenom, poćutivši duboko, da je danas posve nenadano kao udes na moru, kao udes u cvjetnoj mladosti, stupila u njezin život njezina sudbina, da joj pripremi nove staze — — —

Preteklo je još nekoliko časaka u muku mramora i karminu zapada, ma ni cigle mu riječi nije rekla, niti on njoj — ta zar se i može govoriti, gdje govore duše i sudbe praelementarnim znakovima u svojoj haotičnoj srodnosti, u neumitnom kvačenju pandžama ponad ponora — a onda je pristupila tiho k njemu i dala mu svoju ruku, no ni toplo ni hladno, nego opredijeljeno, i otišla . . . Mime provali u silan grčeviti jecaj a onda se spusti smjerno sa molitvom na koljena.

Ugasnu karmin na azuru i pouljenom moru, i na zapadu zasja drhtavo i nježno kao nebeska suza — zvijezda večernjica . . .

VII.

Sutradan uoči Lastina vjenčanja sa Cacanovićem grohotne glas gradom: Lasta Cacanovića ne će, vjenčanje se razbilo. Ovaj dogadjaj dade gradjanstvu obilno gradiva za zabavu i nagadjanja.

— Ne će ga, ne će, pa ne će, — govorile zlorado žene u uskim zamazanim i nikad neočišćenim

gradskim ulicama gureći se u tijelu i stiskajući drsko crvene pesnice svojih neopranih ruku.

— Škrt je i lisica je, pa ga cura ne će.

— Ne će njega nego 'oće inžinjira Spadalića, — natezale se one svojim crvenim pesnicama imenujući pri tome sve gospe i svece. No dok su jedne bile za Spadalića, druge su glasale za „dvokata" Štrkljara, treće opet za profesora Graščića itd. Dabome, svaka je priklanjala svoje simpatije onome, kod koga je od ovih ličnosti zasluživala više za svoj svodilački obrt. U boljim kućama zabavljalo se do mile volje na račun Cacanovića, jednako na trgu, u dućanima i u kahvi.

Cacanovićevi protivnici i zloželjitelji sastanu se kao po dogovoru istodobno u kavani. Muče izraziše jedan drugome čestitke, naime u toliko muče, što se nijesu riječima poslužili, nego kašljucanjem, namigivanjem i lukavim osmijehom. I svi su sada stali živjeti u slatkim nadama.

— Lasta će se ipak morati udati, ta valjda ne će takva cura ostati usidjelicom, o jok bogo, oni će se već za to pobrinuti. — Samo ih je jedno pitanje nemilosrdno mučilo: zašto, zašto, zašto Lasta Cacanovića ostavi? — To im pitanje mnogu i mnogu noć nije dalo stisnuti oka, dok se poslije nije sve razjasnilo. Ono Mimu su ovdje vidjeli, no i on i njegova izložba poslužili su im tek za smijeh i zabavu. — Što bi to bilo, što bi? — zakretali oni glavom, povlačeći lijeno korak trgom i smijući se, ako bi koga ugledali, da brže koraca od njih.

Povrativši se Lasta kući sa izložbe bila je silno uzbudjena i zamišljena tako, da su je majka i sestre u čudu promatrale.

— Tebi nije dobro? — upita majka sva zabrinuta.

— Ah ništa, — odvrati ona nekud samoprijegorno.

— Šta ti je, gdje si bila? — navale sestre pitanjima.

— Prošetala sam se do perivoja, — odvrati ona kratko i ušuta.

— Aj, aj, kako joj gore sljepočice, — rekne najstarija sestra dotaknuvši se rukom Lastina čela.

— Gospode Bože, a sutra joj je vjenčanje! — pokliknu ostale sestre.

Srednja doda:

— Samo da se ne razboli?

— Ne bi li u postelju, zvijezdo moja? — zakuka brižno majka.

Lasta se nasmije hladno i rekne:

— Meni nije ništa, posve ništa, tek tu, — i pokaza na srce — tu, tu se je nešto dogodilo.

Mati pogleda kćeri, a kćeri pogledaše majku; Lasta nastavi hladno:

— Ja sam danas bila na svijetlu i progledala sam. Ja ne polazim sutra na vjenčanje, ja ne ljubim Frana Cacanovića, ja sam bila u groznoj i poraznoj zabludi... O kad se sada svega sjetim, sve mi se čini, kao da sam lebdjela nad ponorom, u koji ste me vi htjeli survati...

— Kćeri! — vrisne majka pripravna, da pane u nesvijest.

— Lasto! — ciknu očajno sestre.

Nastane užasan haos, majka i sestre traže razjašnjenje, no Lasta na sva dalnja pitanja šuti. Što je izgovorila, bilo je tek to, da se smjesta povrate darovi Franu Cacanoviću.

Za po ure sletjele su se sve rodice oko Laste zaklinjujući je i moleći, da ne skače u more, odbijajući takova ženika, kojemu po bogatoj karijeri nema premca u pô Dalmacije; no Lasta se je na sve nagovore tek ledeno smiješila. Uto je glas o Lastinu preokretu dopro i do Frana Cacanovića. Revni ravnatelj banke bio je baš zaposlen zbrajanjem banknota, kad je jedna ženska unišla u njegovu poslovnicu i saopćila mu žalosnu vijest. U prvi čas on se je tek nasmijao uzevši tu vijest za šalu i spremio mirno izbrojene banknote u blagajnu. No kad je dotična ženska sa svom ozbiljnošću ponovila, počela se je i njegova svijest time zabavljati. — Nije moguće — ponavljaše on neprestano; — ta ja sam mogao oženiti „prinćešu" i da sam htio nju, učinio sam joj veliku milost. — Nato se javio u njem i glas povrijeđenog samoljublja: — Šta će na to reći grad i svijet? A dozivljući Lastinu sliku u pamet, žalio je, da će izbjeći njegovim rukama, ustima i grudima tako prekrasna djevojka. To ga je još najviše boljelo. Ta on je nije jošte ni poljubio, a tolike je godine klipsao isprazno za njom. I bogzna, komu li će u ruke pasti! Prokleti običaji, koji to brane prije sedmog svetog sakramenta!

— Osobita vam hvala, osobita vam srdačna hvala, — nakloni se on prema ženi udvorno. — Poći ću ja tamo glavom, da izvidim stvar, jer sve mi se to čini pokladna šala. Ta ja sam naručio za sutra frakodijelo podšiveno svilom iz Beča, zapada me četiri stotine kruna, i baš stiže sutra u jutro. No kakvo je vrijeme vanka, na moždane mi pada neka težina, mora da je jugovina na moru.

— Jugovina, jugovina! — odvrati žena, sada posve drugim glasom i oprosti se od Frana ćuteći, kako joj je taj inače fini čovjek postao najednom vrlo neugodnim.

Cacanović obuče ogrtač, zatvori poslovnicu i izadje na obalu, koja je već ležala u večernjoj tami. Vani ga dočeka vjetar i pospe prašinom. On pogleda na more. Bilo je jako uskuhano jugovinom osvjetljujući tamu svojim uspjenjenim valovima. Cacanović premišljavaše jedan čas, a onda se uputi prema kući Lastinoj. Putem prodje u mislima čitavi odnos svoj prema Lasti trudeći se, da shvati i osjeti, je li on tu djevojku volio ili nije; no što se je više trudio, to mu je postojalo to sve nejasnije. Jasno mu je tek bilo, da bi on s njome vrlo rado živio, jeo i spavao, provodio se s njome po obali i pravio od vremena do vremena putovanja, a da svijet na njih pokazuje svuda i na putovanjima — recimo dok oni stoje kao putnici pred kakovom znamenitom zgradom, i on upire prstom u zvonik — „ala prekrasna para", a uza to da mu muškarci zavidjaju i ginu u svojoj nečistoj zavisti. — No zašto? — sunu mu najednom misao glavom. — Koga to ona pred mene meće? Koji je to, o ala bih mu rado pogledati u lice. Ma ima li ikoga tu, komu se ja moram ugnuti? — Najednom — bilo je to u jednoj uskoj ulici — zapne mu neko o rame i dobaci sonornim glasom „pardon". Cacanović se obazre, ugleda Mimu i nehote stane. Mime se takodjer ustavi. Bio je vrlo blijed i izmučen i tek mu je u očima gorio neki potajni triumfalni plamen.

— Oprostite! — stao se on ispričavati.

— Vi kao da ste meni vrlo poznati, — progovori Cacanović, padajući momentano u zamišljenost. —

Ta gdje sam ja vas samo vidio? Ah! — tucne se po čelu, — gdje? Ja sam noćas o vama sanjao, vi ste, vi ste — — —

— Jastrebić, — pomože mu Mime.

— Tako je, i pomislite, ja čitavu noć noćas sanjam o vama... A bogami, ja kroz sav svoj život ne znam, da sam cigli jedan put sanjao, možda kao dijete, ili tako. Nije li to čudnovato?

Mimin se izražaj u licu promijenio, i on se sada smijuljio hladno.

— I kakav vi to samo smiješak imate, vrlo čudan. Ma na dlaku takim se smiješkom smije moja zaručnica, no šta govorim moja... Znate li vi, da vam je čudan ovaj svijet, vrlo čudan. Još prije podne duvao je tako bistar maistral, a sad je već udarila bljutava jugovina i hromi živce... Naprosto da se čovjek ubije... No do djavola, šta se zbog svih tih trica toliko uzrujavam!

Cacanović se silio, da se primiri, no zaludu, njegovom je dušom sve više prevladjivala Lasta, i on je počinjao da zbog nje pati po prvi put, otkako ju je upoznao.

Mime oživi. Znao je, o čemu se radi, i promatrao je pomnjivo Cacanovića. On se divio u sebi slučaju, koji ga je s njime sveo.

— A ne biste li vi pošli nekoliko koračaja sa mnom, — zamoli ga Cacanović, koji postajaše sve tmurniji, zamišljeniji i nesuvisliji. — Čudnovato je, ja se nikad nisam osjetio tako pust i osamljen kao večeras, a kakav me još posao čeka... No odakle ste vi došli ovamo, vi ste najedanput uskrsnuli u našem gradu sa vašim slikama? — upita rasijano Cacanović.

— Iz Monakova, — odgovori Mime.

— Iz Monakova! Kako to lijepo zvuči. Pa vi mislite, da će vaše slike naći tu zanimanja... tu, tu... Gle, sad žalim, da i ja nisam posjetio vaše izložbe. Koliko ostaje još otvorena?

— Večeras sam je zatvorio, — rekne Mime sa lukavim smiješkom.

— Večeras! — poklikne Cacanović. — Do djavola, sve se dogadja večeras. A je li bilo mnogo posjeta? No što se vi neprestano tako jednakim hladnim smiješkom smijete?

— Bilo je vrlo mnogo posjetitelja, cio svijet je bio na mojoj izložbi.

Cacanović stane i pogleda ga u čudu.

— Cio svijet?

— Ona je bila.

— Tko ona?

— Lasta, — odgovori Mime i pogleda mirno Cacanoviću u oči.

Cacanoviću se zamagli pred očima.

— Dakle vi ste to, vi, vi...

Mime ga gledaše sveudilj ravno u oči.

Cacanović se izmakne jedan korak bez odluke i zanijemi.

— Pa onda da bi gotovo i suvišno bilo polaziti k njoj po razjašnjenje, — produlji on iza mučne uporne stanke. — Onda bi najbolje bilo, da ostanemo i nadalje skupa i da se lijepo pozabavimo ove večeri... Ne biste li vi bili večeras moj mili gost...

— Aha, haha, — grohotne Mime. — Vaš gost! Neka djavo bude vaš gost... Ta, čovječe, po vašoj se krvi valja pakao... Vi ste blijedi kao stijena... Recite jasno, tražite li od mene šta... Ovaj slučaj

večeras zaista je zanimljiv... i samo na Marsu bi se valjda ovako susreli...

Cacanović je stajao do mrtvila blijed i podrhtavao.

— Samo recite, ja se ne ću sakrivati... ja to shvaćam, — produlji Mime.

— Pa kad ste baš tako ljubazni, — prošapta Cacanović, — a vi produljite još na dan dva svoju izložbu... Zatim okrene naglo Mimi ledja i odbrza tijesnom mračnom ulicom.

VIII.

U kući Lastinoj kao da su očekivali Cacanovića. Čim se je začuo drhtavi kucaj na vratima, poletjela je majka Lastina i otvorila ih. I nije se prevarila. Bio je to Fran Cacanović, ravnatelj banke i kavaljer, kakvoga nije bilo u gradu, no sada samo jedna prilično ogromna hrpa bijede.

— Vi ste valjda o svemu čuli, barem vam to čitam na licu, — progovori sva prepanuta gospodja majka, — no molim vas, ne smatrajte ništa izgubljenim, niti jedne jote. Nama samo ne ide u glavu, mi ne možemo da dokučimo, što je uzrok njezinoj ludosti... Da, to me sada još najviše boli...

— Ja znam sve, — rekne shrvano Cacanović.

— Vode, vode, — viknu gospodja na sav glas. — Izvolite unutra, dragi zete! — nato ona otvori vrata sobe za primanje i dovede Cacanovića do divana, na koji se ovaj umah sruši. — Ona vam mora donijeti vode.

No jedva je to gospodja izgovorila, već je službenica bila na licu mjesta i pružila Cacanoviću čašu vode, koju je ovaj do dna iskapio.

— Vi rekoste, vi znate sve, zaklinjem vas, — nastavi sva uzbudjena gospodja majka.

Cacanović napne sve sile, no protisne jedva čujno:

— Izložba . . .

U taj čas otvore se vrata na obližnjoj sobi, i Lasta uljeze tiho ali odlučno. Prepoznala je umah Cacanovića po glasu. Gospodja majka pomisli, da će učiniti najbolje, ako na jedan čas prepusti mladi par na samu, da se razjasni, a onda nakon ovoga uvoda upane svojim jakim posredovanjem i — sklizne na druga vrata van u sobu na desno. Ugledavši Cacanović Lastu shvati tek sada, gubeći je, kako je lijepa i drogocjena i kako on ne može bez nje živjeti. „Ja sam bio lud" — sune mu glavom — „i nisam ni slutio, šta u njoj imam; ja nisam mislio na nju nego samo na se i na svoje pare . . . ta ona je boginja . ."

— Vi ste bili jučer, Lasto, na izložbi, — započne Cacanović tronutim glasom iza nijemog polupozdrava.

— Govorimo izravno, — preuze Lasta. — Vi ste već sve doznali, pa čemu da tratimo mnogo riječi. Ja sam danas osjetila, da ne mogu biti vašom ženom, i sve je svršeno!

— Tako, Lasto, a moja čast, a moje ime, a moja ljubav, a onda . . .

— Darovi, — rekne Lasta sarkastično. — Spravila sam ih i možete ih ponijeti sobom.

Cacanović porumeni i propenta tvrdo:

— Lasto!

U jedan čas i sred ove zbunjenosti vrisnu u tamnoj dubini njegovih nagona prastaro zvijere. Kako bi bilo, da ispruži svoje čvrste koštunjave ruke pod njezino grlo i učini svemu kraj i sve spase! No Lastina ljepota i njezino držanje bilo je od tolike moći kao u kakove čarobne krotiteljice nad tigrom, i Cacanović se pognu i skutri pod njezinim silnim pogledom. Lasta poćuti nesvijesno i nejasno no veoma jako taj haotični momenat.

— Vi pripadate posve drugomu svijetu, a ja drugomu. Vi stojite s ove strane mora, a ja s one, — rekne ona tiho.

— No kako to najednom, najednom, — prodiralo prigušeno, zafureno, crveno, puno mržnje od Cacanovića.

— Odatle, što sam došla k svijesti i počela misliti . . .

— Otkako ste vidjeli slike!

— Otkako sam vidjela slike.

Cacanović se nasmije sažalno:

— Da se ne ćete možda kajati.

— Molim, ne vrijedjajte me.

— A-a-a! — ote se Cacanoviću najednom neartikulirani životinjski krik potječući iz ranjenog samoljublja, i pesti mu se zgrčiše i zubi škrinuše.

Lasta stuče korak nazad, no osta mirna i jaka braneći se svojom ljepotom i oštrim smionim pogledom ispod uzvijenih čarobnih trepavica.

Medjutim se je gospodja majka sa ostalim kćerima u drugoj sobi borila očajno o dobru sudbinu Lastinu.

— Nikoga nego njega, — uvjeravala ona kćeri rukama, očima i živim kretnjama tijela.

— Nikoga, nikog drugog, majko, — pristajale kćeri složnim glasovima u zboru.

— On ima sto hiljada fjorina gotova novca! — klicaše majka.

— Sto hiljada fjorina gotova novca! — zarože kćeri u zboru.

— Ima dvi kuće u gradu! — poklikne majka.

— Ima dvi kuće u gradu! — zarože kćeri.

— Ima karijeru kô nikoji drugi.

— Ima je, ima, — odzvanjalo više glasova.

— Direktor je banke!

— Direktor je banke! — zarože kćeri.

— I prvi uglednik u gradu.

— I prvi uglednik u gradu.

— Drma sa trideset egzistenca!

— Ni manje ni više nego sa trideset drma i trese, — potvrdi najstarija, a ostale joj se priključe kimanjem glave i savijanjem ruku.

— Šta je prema njemu inžinjir Spadalić?!

— Beh! — kihne najstarija, a mladje dodadu: — hi hi hi hi!

— Ili „profešur" Graščić, što je odrastô hraneći se grahom...

— Hi hi hi hi, — zaori složna njiska sobom.

— Ili „dvokat" Štrkljar, — produlji majka, — čiji ćaća još i danas sjedi na malešnom tronošcu i prodaje konope fukari i mujama iz Bosne.

— Slatka majko! — cikne najstarija i nato sve kćeri obujme majku i uz neobuzdani hihot izljube je i izgrle.

— Pst, pst, — mirila ih majka, — pst i na prstima pogledajmo, jesu li se već pomirili mladenci.

Kad je gospodja pomnjivo i tiho otvorila vrata i sa kćerima unišla na prstima u sobu, gdje se je nalazila Lasta i Cacanović, probije i nju i kćeri led,

ugledavši kakov prizor mladi par pružaše. Ona sva problijedi, krv joj se slije oko srca, no ipak se brzo sabere protrvši rukama sljepočice.

— Znate li, gospodjo majko, — obrati se njoj Cacanović svedj blijed, uzrujan i pun zvjerske mržnje, — kome vaša kći mene zapostavlja! O! — škrinu Cacanović zubima ne mogavši se više svladati i zaboravivši se posve; — ja ću propasti u zemlju.

— Kome? — smože gospodja, i krv joj premre u žilama.

— Onome slikariću, umjetničiću, koji je prije nekoliko dana izložio nekoga djavola ovdje u općini.

Cacanović postajaše sve prirodniji i prvotniji.

— Ah! — ote se očajan vrisak gospodji, i ona se stropošta svom težinom na pod. Nekoje kćeri kao izvan sebe priskoče i podignu je do fotelja, a neke polete po vodu.

Za vrijeme ovoga prizora stajala je Lasta kao bijeli mramor mirna i blijeda na strani, no sada briznu u fino bljedilo njezina lica oštar rumeni mlaz krvi, ona naglo pridje vratima i otvori ih.

— Van! — ciknu njezin glas, da je odjeknuo sav prostor i stijene sobe.

Cacanović ne mogavši se svladati pokaza opet zube, no pogledavši Lasti u gnjevne oči, zguri se i skutri poput ukroćenog tigra i izadje nijemo, prigušeno van.

IX.

Mime je znao i ćutio, da će se još iste večeri sastati sa Cacanovićem. Znao je on vrlo dobro, da Cacanović ne će više moći bez njega živjeti, dok se što izvanredno medju njima ne dogodi. A on se od ove

večeri gotovo zaljubio u Cacanovića i jedva je čekao, da vidi njegovo lice, a da se može nasladjivati u njegovoj boli. A onda je htio i iz toga lica doznati, što se je odigralo gore na trgu u trećem katu, jer kad se je Cacanović od njega oprostio okrenuvši mu ledja, proslijedio je Mime za njim sve do kuće Lastine; no na njegov izlazak čekati činilo mu se nisko i podlo.

Bilo je pusto na obali, gdje je Mime sada u napetom iščekivanju šetao. U konopima o jarbole puljiških barkâ zavijao je tanko, resko i tužno jugo, i more je roptalo prevrćući se i udarajući silnim valovima o obalu u tami. Mime podje od mjesta, gdje je u more uvirala sumporna voda prema barkama, a došavši ovamo ustavi se i sav zadube u žalosno fijukanje vjetra, i čudan osjećaj prodje njegovom dušom: — ovako proslijediti cio život i misliti na Lastu. Dugo i dugo promatrao je barke Puljiza, koje su se golemo, široko, groteskno njihale na valovima škripeći i uljuljavajući pomorsku čeljad u slatki san. Mime zamisli sebe sa Lastom u ovakvoj jednoj barci, koja daleko od ljudskih očiju luta po svim morima i okeanima, noseći sobom sakriveno svoj mir, svoju ljubav i svoju sreću. Ništa ih ne stiže, ni iznenadjuje sred morskih azura, osim jutarnjih i večernjih zora i narančastih podneva i mirisa, koji ih naplavljuju iz nevidjenih čarobnih zemalja, iz novih nebeskih nebosklona od modrih kristala i šara, koje može da stvori samo pijana od sreće mašta. Najednom Mime osjeti, kako ga jedna tvrda ruka zgrabi kao pandžama odzada za vrat i naglo potisnu, da ga surva u more pod barke. Srećom opre mu se noga o uzao konopa, koji je potjecao od jedne ladje, a koja je bila privezana o

jedan kameni stup na obali, i on trže sa svom snagom ledjima natrag našavši se u tili čas licem u lice Cacanoviću. Cacanović mu i ne pogleda u oči nego pokuša, da ga opaše rukom i porine u more. Mime odbije ovaj napadaj udarcem šake u prsa, na što Cacanović pomahnita i zahropti kao zvijer. Izmedju oba protivnika nastane očajna borba. Jedno petnaest metara ponesoše se prostorom od barka prema otvorenom moru; budući da je Cacanović imao u sebi mnogo više srdžbe i bio suroviji, uspije mu porinuti Mimu u more. Sva sreća, da se na ovome mjestu nije nalazilo pećina, inače bi Mime možda od nesretnog pada i ostao u moru; no on zapliva snažno i u čas je bio na žalu. No to Cacanovića nije zasitilo, nego čim se je Mime uzverao na žalo, zgrabi izmorena čovjeka i ponese ga iznova prema razjarenom moru u namjeri, da ga utopi. Ali uto se probude u Mimi prastare pomorske sile njegovih predja, i prije nego li je opet uspjelo Cacanoviću, da ga baci u more, zgrabi on Cacanovića za vrat i pane s njim u more, u želji, da s njim u moru podijeli megdan. Valovi su ih bili i napajali noseći ih prema obali, no iza svakog udarca vala uspjelo je Mimi zgrabiti Cacanovića za vrat i povući ga na dno, tako da je iza nekoliko takovih ronjenja počeo Cacanović gubiti svijest. Opazivši Mime to, držao bi Cacanovića nad vodom, dok se ne bi iznova osvijestio, i onda opet ponovio igru polaganog morenja. U njegovoj je duši gorio orkan osvetne naslade. Najednom probije mjesec kroz razderane južinaste oblačine i fosfornim tracima osvijetli iscereno Cacanovićevo lice u Miminim rukama. Mime se prepane, zgrozi i zgadi samomu sebi. Sa svom snagom zapliva prema obali vukući valovima polumrtva Ca-

canovića. Iznesavši ga na obalu, učini sve, da ga oslobodi od suvišne slane vode, koje se je Cacanović nagutao, na što Cacanović počne opet disati. Kad je Cacanović došao posve k svijesti, bio je miran kao stijena. Mime ga upita za stan, uzme ga ispod ruke i dovede sve do postelje, dapače pomože mu i svuci se i uljesti u krevet i ostane kod njega koje pola ure.

Prije nego li će se Mime od Cacanovića oprostiti, nasmije se ovaj ledeno i rekne sav preobražen:

— Nje se odričem, no tvoga se prijateljstva odreći ne mogu. Možeš li mi oprostiti? . . . Čovjeka sam ubiti htio . . . koji me je od sigurne smrti poslije spasio . . . Zaboravio sam čovjeka i slušao sam zvijer. O, o, o! — i Frane Cacanović provali u gorko pokajničko jecanje.

Mime ode od njega sav raskajan pognute glave, i da ne pobudi sablazan u gradu, ukrca se sutradan rano sa svojim slikama u jedan mali brodić, što je oplavljao otoke, i zaplovi prema rodnom ostrvu.

X.

Stari Jastrebić i supruga mu očekivahu sa velikom nestrpljivošću i čežnjom sina Mimu. Mime im bješe već iz Monakova dojavio svoj polazak u S., gdje je otvarao izložbu, a iz S. poručio im je po nekim djacima, da ga nabrzo očekuju. Djaci su isporučili Mimin dolazak starima dodavši zlobno, kako je Mime do ludila zaljubljen u Lastu, no Lasta ne će ništa da zna o njemu, a pogotovo njezina majka, sestre i rodbina. Već nekoliko godina traje ta njegova ljubav i čini ga na žalost užasno smiješnim.

— Bog i sva srića, da oni ne će o njemu nista da znadu, jer ja tê jos ne poznam na nasoj isoli ni u svoj Dalmaciji, koja bi dolicila mome sinu. Ta od kaka smo mi plemena? Svi muskarci od moje loze bili su u ovi zeman popi i fratri, a u prvi zeman vitezovi po moru! — Pod „vitezovi po moru" razumijevala je Jastrebićka gusare, koji su uspješno robili tudje galije i donosili silno blago na ostrvo.

— Ne će, nikako ga ne će, — dražili djaci Jastrebićku, — jer da je doznala, oprostite puno na riči, da ste jako škrti, a kod njih se u kući živi dosta rasipno.

— Evo im! — planu jarosno Jastrebićka, — misleći pod tim „evo im" nešto vrlo neugodno. — Mi skrti, ha, ha, ha! Ta koliko smo samo poharcili na naseg Mimu . . .

— Ajde, primiri se, bóna, zar ne vidis, da te draze, — dobaci joj stari Jastrebić i pogledavši sažalno djake reče im: — Fala, sijori, da ste mi to isporucili, zelim vam svako dobro i sriću i zdravje, ja imam posla u komori, adio! Odi stara! — I time ih od sebe otpravi bojeći se, da će za svoju uslugu još tražiti kakovu nagradu, možda koji „bićerin" vina ili tako „cagod".

Od tada gledali su stari Jastrebići danomice na svaku ladju, što bi iz morskih daljina doplovila u njihovu luku, da li im nije donijela njihova sina. O koliko su dana i noći probdili misleći na nj i na njegovu sreću, dok bi vani roptalo more bijući podmuklo o klisure i ugrožavajući srce u grudima. Koliko li je starica majka prolila suza za sinom jedincem!

Sumorni ribari sa razorima bure u licu, sa ogromnim crvenim nosinama i raščupanim divljim bradama, doznadoše o dolasku Miminu i vrebahu svojim galebljim očima na ladje morem. U svima je podrhtavalo srce, što će ubrzo ugledati svoga „bodula" i šijora „pitura" Mimu Jastrebića.

Najednom sred toga čeznutljivog očekivanja roditeljâ i ostrvljanâ puče glas ostrvom, da je Mime poginuo u S. Ljubavni suparnik kod Laste, Cacanović, da ga je bacio u more i u moru zadušio. Glas je došao brzojavno iz S. U onaj čas nikako se nije moglo doznati, tko je taj brzojav u S. predao, znalo se samo, da ga je jedan djak na ostrvu primio, i predavši brzojavku drugima, sam od kuće nekamo iščeznuo.

Kad se je u kući Jastrebića doznalo o tome glasu, začuli su susjedi sudbonosni krik i ljuti jauk nesretnih roditelja i užasnuti poletjeli k njima, da ih tješe, no ko može utješiti roditelje nad gubitkom jedinca! Nato se je sletjela sva rodbina, sve tetke i ujci Mimini, ujak pop doleti sa susjednog ostrva u barci; u jedan čas nadjoše se svi prijatelji i znanci u dvoru Jastrebića i svi se zagrliše i zaplakaše za pokojnim Mimom. I nakon što su nestretni roditelji i rodjaci i ujak pop slomljeni od bola opet došli k svijesti, odlučiše, da s prvim brodićem krenu u S. po ostanke neprežaljenoga im sina. U taj čas, dok su oni ovako Mimu oplakivali, dolazio je brodić, što je već bio oplovio sva ostrva i nosio Mimu k rodnomu ostrvu.

Šijora Jastrebićka i stari Jastrebić i sva rodbina zaviju se u crno, ujak pop bio je i onako zavijen u vječnu crninu, i svi se uzmu ispod ruke i krenu u

luku, da istim brodićem krenu u S., jer se je isti iz ove luke istim putem vraćao u S. Uz put priključe im se još mnogi sumorni ribari galebljih očiju sa razorima bure u licu, tako da je povorka bila golema i pružala nešto neobično tužno i svečano.

Teško je opisati potresnu radost, kad je brodić pristao u luku i s brodića medju ostalim putnicima sašao i Mime sa sjajnom srećom u očima.

Mati i otac padoše mrtvo na nj. Ujac pop, rodjaci, znanci i prijatelji otirahu neprestano suze, a sumorni ribari galebljih očiju sa razorima bure u licu smijahu se široko i daleko morskim vedrim smijehom...

Tek kasnije se je doznalo, tko je ovu zlobu pripremio Miminim roditeljima. One kobne večeri, kad se je Mime sa Cacanovićem po drugi put sastao, bili su svjedoci svega, što se je poslije odigralo na obali i u moru, Štrkljar i Spadalić, obožavatelji Lastini i suparnici Cacanovića i Mime. Lako je shvatiti, s kojom su oni nasladom pratili borbu izmedju Mime i Cacanovića u moru i kako su se pri tome gušili smijehom. Potkraj osupnuvši se od čuda s ispada borbe brzo su zašli gradom i rastelalili cio dogadjaj, prepletavši ga svojom elastičnom južnjačkom fantazijom. Tomu je bio posljedicom i onaj neoprostivi brzojav o Miminoj smrti, što je stigao ovamo na ostrvo. Dabome, da ih Mime i Cacanović obuzeti silnom zajedničkom mržnjom, strašću i ljubavlju za Lastu i nisu primijetili, pogotovo, pomisli li se, da je te večeri duvao silan jug vitlajući prašinu u vrtlog obalom, a more uskuhano grohotalo osvjetljujući svojim velikim bijelim valovima tamu večera...

XI.

Pošto se je Mime sa roditeljima, sa ujcem popom, prijateljima, znancima i ribarima o svem i svačem ispričao, a najeo se ribe i napio dobrog mirisavog vina iz ćaćina podruma, uze sutradan barku i zaveze se morem u samoću, a da se pozdravi sa starim roditeljem morem i porazmisli o budućim danima života. Južina je već davno bila uminula i dunula bura, očistivši more i zrak, a za burom je umah slijedio maistral sa čarobnim slatkim zvukovima u valovima i sred pinija na brijegu. Sunce je sjalo, maistral je duvao, more je mirisalo, a Mime je jednomjernim zamasima vesla sjeckao modru vodu promatrajući linije i boju valova. Jugom je vladalo vječno sunčano proljeće, i vasiona se caklila azurom predočujući svojom veličanstvenom gradjevinom hram stvorca Boga... Miminom su dušom prolazile misli o svemu, što se je potonjih dana dogodilo, a usred sviju tih misli carevala je Lasta. On se zapravo jošte nije mogao oporaviti od udarca sreće, koji ga je zapao, kad je našao Lastu u prostoru izložbe, zadubenu u sliku, a u samu sebe, kao dijete u svoje lice u zrcalu, i kad mu je pružila ruku ni toplo ni hladno, nego opredijeljeno. — Samo smrt može me od nje rastaviti i Bog, — šaptao on vrelo u sebi i udisao slobodnim vrelim prsima duboke disaje morskog balsamskog zraka. Juče je primio kratak listić od nje, u kome mu javljaše: „Ja sam Tebi sudjena, i moja je odluka kao odluka sudbe." — Mime izvadi pismo iz džepa, podiže ga smjerno i visoko na sunce, a onda prinese na svoja usta. — O more, more, more! — uzdahnu on duboko spravivši pismo u džep, — na svemu moram tek zahvaliti tebi, jer samo tvoja

moć i tvoj čar vodili su me k njoj. Ti si mi udahnulo smisao za boju i liniju i silu, koja ljubi... Ti si njihalo i odgojilo moje predje u ono, što su bili i što sam od njih u drugom obliku namro. Kunem ti se, da ću biti pošten i valjan, da ću raditi i stvarati, da te prodičim a po tebi Lastu i sebe. Pomozi mi još posljednji korak, da oslobodim Lastu od svijeta, koji je zaokružuje, i da izginem s njom u svijet stvaranja i nesmetane ljubavi. — Čim je Mime one večeri karmina i mramornog muka pao na koljena i zajecao a onda se opet primirio, bila mu je prva misao, kako će s Lastom pobjeći, kako će je oteti od njezinih na način svojih predja. A za konačno mjesto bijega činio mu se najpodesniji Pariz. To je srce svijeta, i tu odjekuje stvaranje i prava čista kultura. A osim toga još prvašnjih godina vezao je Mime nešto o Pariz, što Muslimi o Meku i Medinu. — No kako da izvedem s Lastom bijeg, kako, kako? — napopanu ga teške očajne misli. — Svi oko nje sada straže: mati, sestre, tetke pa i sami uzaludni ljubavnici. A Cacanović? Ha, ha, ha! — Mime se sjeti onog dogadjaja u moru, i sve mu se pričini kao mutan ludi san. Valjda je koje pola ure veslao lako uspjenušenim, smaragdnim, maistralovim nešto hladnim morem. Pred njim se sterali s jedne strane zamagljeni orisi dalekih ostrva, a s desne strane pucala nekud vaseljenski zahramljena pučina zovući u krajeve čežnja, snatrenja i neizmjernosti... Sve više ovladavalo je more njegovim ćutilima milujući mu dušu, uljuljavajući je u slatke snove i čineći ga za zbilju nesvijesnim. Sve strasnije pio je njegov pogled boje, linije, a u dušu se uvlačila snaga, samosvijest i tajna stvaranja. — Načinit ću jedno ostrvance, kojega čitavi prostor

zasjenjuje jedan čempres, kroz koji odsijeva ružičasto svijetlo. A na jednoj pećini pod čempresom stoji ona sa uzvijenim rukama ponad mora. Tako nešto kao neoskvrnjeni i od svega svijeta odaljeni simbol čiste ljubavi... — Ali uto ga opet napopane ona mračna misao: „Kako da je oslobodim", i kao grabežljiva ptica ptičicu pjevicu pogna mu iz duše idealno ostrvance ljubavi. No najednom mu pade na um posve obična misao, koja je posve naravno izvirala iz one „kako", a ta je bila: „glavno je, da ona pristaje, a za sve je drugo lako". — Mime se začudi, kako ga je ta posve obična misao najednom oslobodila od teških briga, prsa mu porastu od radosti, i on zavesla sa svom snagom. Odasvud nicali su pred njim velebni oblici prirodnoga stvaranja, valovi su mijenjali linije. Prolazeći svijetlo prostorom, stvaralo je svaki čas nove boje, nebo je presvlačilo azur taljenim bakrom. Daljina je gubila šupljinu prevlačeći se tankom purpurnom maglicom, a na zapadu na zajedničkoj veličanstvenoj crti slubljena neba i mora ležao je neki visoki i daleki čarobni grad sa rijekama, bregovima, divnim portalima, zavjesama i čudesnim lebdećim bićima. Taj čarobni oblačni zlatno plamteći grad promatrao je Mime tijekom svoga čitavoga života i svuda u mjestima novoga boravka, no nigdje mu nije toliko opajao dušu i rasplamćivao čežnju kao kad ga je gledao sa rodnog mora. — „Ovako je i u umjetnosti", — prolazile njegovom dušom misli mirno i vedro kao galebovi u krugu večernjim nebom. „Sve ti se čini, cio svijet, i ti stvaraš samo ono, što ti se čini, i to je jedina istina naših ćutila. Neki vele: svijet je drukčiji, svijet je brojka, zbroj neizbrojnih čestica, no to je glupo i to je misao zemlje. Misao je neba,

da je svijet onakav, kako ga mi vidimo, a zapravo i ne može biti drukčiji, jer naše oči stoje tek u službi svijetla, mi imamo oči samo za svijetlo..." Misao na svijetlo zazvoni Miminom dušom kao neki neizrecivi zvuk kristalnim prostorom stavljajući sve u suzvuk i odjek... A onda mu pade na um misao na knjige, u kojima je o sličnom čitao, i sve mu se to učini sitno i ništavo izgibajući nekud u sivoj prašini. Pa i sama umjetnost, sve galerije slika i kipova, kojima su dosad prošle njegove bistre galeblje i nešto tužne grabežljive oči, učiniše mu se tek kao loša dosjetka prema onome, o što se je sada hvatala lebdeći njegova duša. Mime okrene svoju barku sred svijetla i velebnog okvira prirode, i dušom mu povre elementaran zanos, koji nehote stvori stih: „Planu na večernjoj svili požar sunca i krvi, i more se preli magijom i svetotajstvom. S pjesmom u grlu slaveći oganj vaseljene, krenuše bogovi i nimfe u zlatni na zapadu grad..." Mimi povre suza na oko, i on raskrili ruke, da ogrli svijet... „O dušo meka i ganutljiva, o dušo velika i beskrajna, primi sve ovo božje raskošje i silu u se i podaj sve u ruke svijetu rasipnošću orkana..." — I Mimi je bilo, kao da prima snagom svoje rase objavljenje prirode o novim tajnama stvaranja, o novim znacima i simbolima, koji će udariti pečate na svjetsku umjetnost i dići dušu njegova roda na vidik. Sa razgranjenih, razrebrenih i usvodjenih linija zapada sipalo je veče plamen, svijetlo i žar zaodijevajući pučinu buktećim malko zadimljenim požarom i pretvarajući je u nove čarobne azurne i ružičaste krajeve... Pun ognja i svetog objavljenja u duši okrene Mime barku i zavesla prema gorju pinija, podno kojih je ležala njegova rodna kuća. Iz

njezinih okana su nad njim toplo i suzno bdjele roditeljske oči, i njezin se dimnjak pušio veselo u pozdrav njemu šireći uzduhom miris goruće smreke. Za njegovom barkom križali su ogromni odsjevi zapada, i hloptile lepršajući divske modre sjene gora, progoneći ga podmitljivo prema čednoj roditeljskoj kući. Kad mu je barka pristala uz žalo, i on spustio sidro i privezao konop, izadju mu otac i majka sa tarace ususret sa licima punim blagoslova, sreće i radosti i zapadnjega žara, i ponesu ga malo ne na svojim rukama u sobu za stol, na kojem je mirisala pečena riba i žarilo se crveno vino.

Ubrzo ugasne dan, i potamnjelom pučinom povrve zvijezde neba.

XII.

Lasti je u roditeljskoj kući postajalo sve tjesnije i ugroženije. Od one večeri, kad je Cacanoviću pokazala vrata, pala je posve u nemilost majke, sestara i tetaka. Svi rekoše, da djevojka nije pri sebi i da ne zna, šta radi. Od toga dana nije ona više smjela izaći na trg ni na obalu, nego je neprestano bila pod budnom paskom matere i sestara kao neke vrsti na liječničkom promatranju. To je ponosnu, od naravi vrlo inteligentnu i lijepu djevojku vrlo uvrijedilo, i u njezinoj duši nastane nehote neka mržnja prema progoniteljima. Ona se povuče u samoću i u svoje misli sastajući se sa svojima samo na kratko vrijeme u šutnji za stolom. No u tome stanju nije moglo materino srce dugo da izdrži. Jednoga popodneva, kad se je Lasta digla od stola, da se zaputi u svoje djevojačke odaje, potrči majka za njom, obujme joj pleći i izljubi je svu.

— Kćeri moja, rano moja! — zavapi ona. — Ta zar ti zbilja ne ljubiš više svoje majke, ponose moj!

— Ta zar si mogla samo i na čas posumnjati, majko, — nasmiješi se Lasta: — sve je, što nas dijeli, samo to, da se ja ne mogu pokoriti tvojoj volji.

— Ne ljubiš ga, je li? — preuze sva sretna majka, što joj je progovorila kći.

— Ne, — odgovori kratko Lasta.

— Nego onoga?

— Ne govorimo o tome, — zamoli Lasta, — to su moje stvari.

— Kćeri moja, kako si okrutna, kao da nisi moja.

— Ja nisam kriva, što sam takva, kakvu me je Bog stvorio.

— Ta zar ti ne vidiš, ponose moj, da ja mislim samo na tvoju sreću?

— Ta bi tvoja sreća bila za me, majko, nesreća.

— Veliki Bože, Fran Cacanović bio bi za te nesreća. On, za kojega se trga pola ženske Dalmacije . . .

— Majko, ja te molim, ne spominji njegovo ime.

— Veliki Bože, ja ću poluditi. O, da ti se pokojni otac probudi iz groba, — i ona zalomi očajno rukama.

— Ja ne mogu preko svoga srca i svoje duše, — odvrati Lasta tiho ali odrešito.

— Pa što si naumila, daj mi reci, od tebe nije od onog dana nesreće ni cigle riječi čuti.

— Da budem žena i prijateljica onome slikariću i umjetničiću.

Zaman se je gospodja majka silila, da svlada svoje silno uzbudjenje, iz nje provali opet ono silno:

„nigda, nigda, nigda, radije da me nema". Korak njezine kćeri u strani, nepoznati, po njezinu shvaćanju neugledni stalež, činio joj se kao korak sviju njih u smrt . . .

Lasta ode u svoju sobu a majka ostane u krugu ostalih, kojih je bilo na broju pet i koje su još čekale neudane. Ova je čestita gospodja u braku sa svojim pokojnim mužem, koji je bio bogat trgovac i ugledan gradjanin, bila osobito obdarena porodima kćeri, tako da su pored ovih odraslih šest bile još udate četiri. I za ovih šest, koje su bile za udaju zrele, nalazilo se bilo ženika, no budući da su mnogo birale, to su još zaostale na sreću čekajući. Sve su bile ljepušne i pristale, a uza to sve su uživale primjerenu naobrazbu. Za svima su se ogledali i k prozorima njihove kuće uzvijali glavu mladi profesori, liječnici i odvjetnici. No nada sve njih isticala se Lasta kao tanka vitka gazela medju manje zgodnim družicama, kao tipična južna ljepota medju prosjekom, kao nedjelja medju subotom i ponedijeljkom, a uza to je bila više i duševno nadarena. Kćeri su sada tješile majku, neka se primiri i prepusti sve vremenu, dok Lasti umjetničić ne izdimi iz glave. Cacanović je doduše sada u koroti, što se nije ispunio dan vjenčanja kao i zbog mnogih drugih dogadjaja. Neke naime glupačine razglasiše gradom, da se je Cacanović one iste večeri sa tim umjetničićem borio za Lastu u valovima jugovine, u što one jednako vjeruju kao u to, da će se smrznuti more. — Cacanović i umjetničić! Cacanović da se snizi do borbe sa umjetničićem, o himbo i protivština! Elem i ako se Cacanović u ovaj čas nalazi u povrijedjenom stanju i možda u žalosnom razmatranju stvari, ipak se ne

će tako brzo ženiti, najskoli ne će moći tako brzo zaboraviti Lastu, ma da ga je ona smrtno uvrijedila. Oni su mu doduše po jarosnoj želji Lastinoj povratili u stan darove, bojeći se kakovih izgreda od Laste, no kako su ti darovi iz kuće izašli, jednako mogu s vremenom opet u kuću unići. Uza sve to daju oni Cacanoviću svaki dan po porukama razumjeti, neka se ne boji vjetra, neka ne spušta sidra i neka samo dalje brodi; doći će vrijeme, kada će sretno uljesti u luku.

Cacanović se je bio odrekao sa dvije trećine nadâ na Lastu i samo se je još neka izmučena i povrijedjena nada u njemu oslanjala na djevojku. No zapravo i nije to bila nada nego gorki talog ranjenog ponosa: „da ti drugi otimlje curu". A uz to gomilao se u njegovoj duši još jedan nemili osjećaj, koji ga je morio i bičevao. Naime on je na Lastu prije gledao kao čovjek, koji dijeli dobar udes, a sad se je, htio ne htio, morao smatrati kao netko, kome se udes dijeli i te kakav. Mimu suparnika nije Cacanović ni malo mrzio, nego obratno; svaka misao na nj budila je u njemu nešto toplo, ljudsko. Kadgod bi se sjetio onog za cio život nezaboravnog prizora u moru, divio se, što ga Mime zadobivši premoć u valovima nije zagušio, nego što više izvadio iz vode i dovukao u stan... Brr... Kad se sjeti svega toga, još mu se kosa kostruši, a usta gutaju slanu vodu... Da se je slučaj odigrao protivno, on bi sigurno Mimu zadavio . . . Brr, kakva sam stoka!... — često i često sa užasom pomišljavaše Cacanović. No sad se on ćuti savršeno miran, bar mu se tako čini, neka svijet brblja šta hoće, fuj!... — Samo sada u posljednje dane pao je Frane Cacanović u nekakvo čudno razmišljanje

filozofiranje i razdraženost. — Taj život, to sve, — govorio bi on sam sa sobom nalazeći se u večernjim urama odmora na obalnoj samotnoj šetnji, — sve je to ništa i ni mrve. — A onda bi nastavljao sakrivajući pogled u daljinu: — Pa i taj novac i ta čast i to bogatstvo, sve je to fuj, fuj! Pa i ženidba i sreća, šta je to sve, ništa i ni mrve! Fuj, kako je grozna i bestijalna strast, koja je sve to stvorila, samo da nanese žalost, poniženje i sramotu... Živjeti! Zar nije svejedno živjeti i neživjeti? Zar nije u ovaj čas svejedno za sve, što su bili milijuni ljudi i što ih nema i što će drugi milijuni doći za ljubav glupog slučaja, za ljubav grozne i bestijalne strasti... Tko se još oženio sa svrhom, da gradi djecu? Fuj! Svi se žene tek za ljubav grozne i bestijalne strasti... Pa ako su sve to naslijedili od prirode, kako li je uzvišena ta priroda i taj sveopći poredak, fuj! — I filozofirajući tako pao bi Frane Cacanović u najcrniji, u najčadjaviji pesimizam uzbudjujući se pri tome gore, nego kad se je s Mimom borio za Lastu u valovima. Bilo mu je, kao da se bori s jednom strahotnom nevidljivom zvijeri, koja mu po miloj volji zadaje udarce pandžama u meso i u dušu, a on je nemoćan do zadnjeg ljudskog poniženja, do bijede smrti, do puzanja prosjaka, da osladi dušu i uzvrati udarac...

Kad se je Lasta našla sama u svojoj sobi, sjede i napisa Mimi ovo pismo:

„Ja očekujem Tvoju odluku, na sve spremna. Meni je medju mojima i uopće u mome životu postalo nesnosno. Ja se ne strašim nikakova koraka. Osim života, koji nam daje sigurno zaledje, a koga su mi htjeli drugi narinuti, ima i drugi, koji je možda stradalački, no pun je svijetla i ljubavi i nečega neizrečena, što sam poćutila u Tvojim slikama. O kako je život velik, kako je čežnja luda i svijet beskrajan!... Mi smo jedno drugomu sudba! Ti si moja sudbina, koju sam gledala u Tvojim očima kroz mnoge svoje puste mlade godine, no ja je nisam prepoznala. Ja sam bila prema Tebi i okrutna, sjećaš li se onaj put na žalu i u perivoju... o, oprosti, o, oprosti... Tek one večeri, kad si me zatekao pred Tvojim slikama, prepoznala sam Te i zamilovala dušu Tvoju. O ja još nisam ljubila, o kako snatrim o Tebi, mili moj junače i sudbo moja, o kako snatrim o času, kad ću biti uza te. Moja duša gine za Tobom, kao na dalekom moru sred oluje izgubljena barka za lukom. Dodji i povedi me svijetom. Lasta".

XIII.

Lastino pismo prouzrokovalo je u Miminoj duši veliku potresnu sreću. Elem, sve su zapreke uništene, i sada mu ništa drugo ne preostaje, nego da spasi Lastu od njezinih i privede je k sebi. Dabome, na to nije smio ni pomisliti, da je dovede u roditeljsku kuću na ostrvo. To je bilo savršeno nemoguće, jer bi taj veliki svečani čin naišao na toliko zapreka, da su mu same pomisli na to zamarale moždane. On je i predobro poznavao prilike, koje su vladale u Lastinoj okolini, kod njegovih roditelja i na ostrvu. Predsude, koje bi se iz svih tih prilika izlegle, mogle bi biti po Lastu kobne. A onda, kad i svega toga ne bi bilo, žacao bi se njegov ukus, da on Lastu ovdje primi bez pripreme, bez potrebne raskoši, koju Lastina pojava iziskuje, i koju nada sve nježna ljubav zahtijeva. No drugo je Pariz, drugo je atelier, jedan posve

osamljeni visoko lebdeći svijet sred šumnog okeana svijeta. „Pariz, Pariz!" neprestano je ozvanjalo u njegovoj duši preplićući s time mnoge i mnoge osnove. Dabome, da o svemu tome nije roditeljima htio spomenuti ni cigle riječi. Govorit će on s njima o posve nečem drugome, što ga već sada unaprijed zgraža i tjera mu znoj na čelo. Neke večeri dok je hujala na moru bura tresući oknima i šumeći u bašči sred loza i rogača i dok mu je ćako potezao i šmrcukao iz čaše vino, rekne mu majka sva razdragana gledajući pred sobom svoje dijete uzraslo, veliko i razgranano kao viti bor:

— Cula sam bila, duso si moj, nekakva cura tamo u S. pa da ne će... Djaci su mi bili govorili... A ja te evo gledam i mislim, ima li je na moru ili na zemlji, koja te ne bi htila, pa ma bila lipsa od danice zvizde i bogatija, dico, od Gavanove ćeri.

— Ah, pusti, moma, — odvrati Mime nešto mrsko, — pusti, to je prazno mlaćenje slame. Druge su meni stvari po glavi.

— Druge, a koje, premili moj?

Mime porazmisli malko, a onda rekne odlučno promatrajući roditelje:

— Ja ću morati opet nekamo poći.

— A joj! — ciknu oboje roditelja.

— Moram, moram, — uvjeravaše Mime. — Što sam počeo, valja dovršiti. Meni nedostaje još mnogo, jako mnogo u mojoj umjetnosti.

— U umitnosti? A šta je sa „teknikom"? — upita ćako.

Mime protare mrzovoljno čelo.

— Sa „teknikom", moj ćako, nije ništa. Inžinjera i arhitekta ima dandanas na pretek, a onda, da ti u

kratko rečem, ja nemam za to ni smisla. Ja sve, što vrijedim, vrijedim po svojoj umjetnosti.

Lice staroga Jastrebića zastre se u čas tmurnom koprenom brigâ, htio je da nešto vrlo važno rekne i opomene sina, no pogledavši mu u lice, uzdahnu samo teško i zanijemi.

Vani fijukne bura i udari u okno. Mimina se majka trzne prepasno i prekrsti, a onda opet svede oči brižno k Mimi i upita ga:

— A ima li od toga, od te umitnosti, nade i cagod kruva?

— Mnogi su od toga prekrili kuću zlatom, a mnogi poginuli od gladi.

— I joj! — potcikne majka uplašeno, a stari ćako stisne čvrsto zube i prekriži ruke na prsima, da utiša burni kucaj srca.

I sama misao, da bi njihovo dijete mogla stići sudbina gladovanja, kosila je stare roditelje.

— No ne plašite se, — obodri ih Mime, — meni gladovanje ne prijeti. Ja sam već postigao uspjeh, koji više vrijedi od zlatnog krova kuće.

Tmuša brigâ iščezne, i osmijeh sreće procvate na licu brižnih roditelja.

— O, o, o! A sta bi to bilo, kako i gdi! — navale oni pitanjima. — Imaš li već cagod od toga u zepiću?

— Zasad ja nemam od toga ništa u „zepiću", nego baš obratno: sada meni treba cagod spustit u „zepić".

Kod te Mimine riječi namrska se ćakino čelo.

— To, što sam sada postigao, ne mogu izreći, mogu samo opetovati, da je vrednije od zlatnog krova kuće... A što se tiče novaca, blaga,

bogatstva, to će doći samo po sebi... To se ne može prisiliti. No već je kasno, — pogleda Mime na uru — i vrijeme je spavanju. Jedino vam mogu zasad reći, da ja za tri dana moram krenuti u Pariz. — I Mime okrene lice k prozoru ne htijući vidjeti bolni izražaj u roditeljskim licima, koji su pobudile njegove zadnje riječi.

Zahuknula je bura s pučine jače ogrnuvši kuću svojim lepršavim skutom, i u njoj su zamrli jadovni glasovi i kao kletva na život od roditeljâ.

Mime je poštedio oca ove večeri od dalnjih bolova ne rekavši mu, koju će svotu trebati za put u Pariz i za prvi boravak tamo. No sutradan u jutro, pošto popiše kavu, reče mu, pripravivši ga prije jednim govorom, koji je matematički sigurno obećavao trostruki povratak ove svote, da mu pripremi 1000 za put. Teško je opisati, kakav je tamni krik kruna za put. Teško je opisati, kakav je tamni krik istisnuo i u kakvu je mračnu duševnu borbu na to zapao stari Jastrebić, taj sa rodnim rogačem krvavo u pjeskovitu kamenu zemlju urasli škrtac — škrtost čitavog ostrva, škrtost prirode u suši, filokseri, nerodici, u groznoj krvavoj borbi s morem, u soli, u patnjama, u bolesti, — sve je to našlo silnog izražaja u njegovu crnom, krvavom kriku. Napomenuti je tek, da je Mimi istom pet dana iza ovog crnog krvavog krika uspjelo nakon groznog roptavog natezanja, prizvavši u pomoć majku, popa ujca i nekoliko rodjaka, oteti škrtome starcu ocu 500 kruna. Ovih 500 kruna ostavi u Miminoj duši trag zamorenosti za cio život. Kao na mig providi otkupi mu jedan odvjetnik u S. dvije slike za 500 kruna, i tako spasi Mime svoju nadu i nadje utjehu.

XIV.

Po noći stiže u S. s brodićem ponesavši sobom najpotrebnije stvari i odsjedne u jednom hotelu uz more. U jutro napisa kratko pisamce Lasti, kojom joj javlja, da je stigao, da izvedu „odluku", i moli je za sastanak poslije zapada sunca pod gorom. On bi joj pisao mnogo — mnogo više, no nije siguran, da li će pismo izravno doći u njezine ruke. On ne ćuti za nju ništa drugo, nego hvalu, neizmjernu neizrecivu hvalu i — molitvu... Pismo preda po drugom na poštu sa oznakom express i preporuke a sam se zadrži u hotelu sakriven svačijem oku sve do sumraka, dok nije sunce utonulo na zapadu u more. Cio dan proboravi u mislima o tome, kako večeras stiže jedan veliki parobrod iz Dubrovnika, koji plovi za Trst, no sumnjao je jako, da bi se sve to tako lako i brzo dalo izvesti. A uza to čudo, što se je više bližao čas njegove sreće, napopadala ga neka bezimena tjeskoba i strah i gotovo fizička nemoć. Drhtava koraka i premrla srca u grudima zaputi se Mime prema gori, kad je ugasnuo posljednji sunčani trak u moru. — Ta je li moguće, je li? — neprestano prolazilo njegovom dušom, i čisto je želio, kao da bi se sve to još odgodilo. Sve to dolazi tako prebrzo, prenaglo, previše sreće najednom. Dabome, da su sve te misli i sva ta tjeskoba iščezle, kad je ugledao, kako mu ispod ruba gore kao sreća dolazi Lasta ususret.

Lasta je koracala vrlo odlučnim no nešto plahim korakom obazirući se pokatkad, kao da se boji progona. Lica su joj bila blijeda, no u očima joj gorio neki pobjedonosni plamen.

Mime premre iznova i podje prema njoj, a došavši joj na domak od kojih deset koračaja skine duboko kapu. Ona mu pruži ruku gledajući mu toplo i povjerljivo u oči.

— Mnogo vremena nemamo, — progovori ona, — moji su mi svuda za petama. Večeras dolazi jedan ogroman parobrod iz Dubrovnika, jesi li na sve spreman? — Htjela mu još nešto reći, no ne smože, nego tek zatrepta kao list breze na vjetru, baci mu se na grudi i zajeca potresno i gorko kao pod pritiskom sudbe.

Mime joj posu kosu i lice cjelovima. U ovaj čas nije postojao svijet za nj, samo Lasta i večernji azur nad njima.

— Na sve sam spreman, Lasto, na sve, štogod tvoja viša sveta volja hoće. O Lasto! — no glas mu zape u grlu. Preslabe su bile njegove riječi, da izreknu sreću. On zaokruži pogledom po nebu i moru...

— Kuda me kaniš voditi? — upita ona u njegovu zagrljaju.

— U Pariz, — odvrati on slomljeno.

— Vjeruješ li ti u mene? — upita ona nekim djetinjskim glasom.

— U tebi je sve vjerovanje moje, u tvojoj duši... Ti si nebo moje, more moje i zvijezda moja...

— Ti ne ljubiš nikoga osim mene?

Mime joj poljubi čelo.

— Nikoga, nikoga... — šaptaše on kao u molitvi. Ona mu se iznova zagleda u oči, uzme njegovo lice u ruke svoje i poljubi ga najprije u čelo a onda u usne:

— Od danas ja sam tvoja žena. Večeras, kad stigne parobrod u našu luku, poći ću s tobom, kud

nas vjetri ponesu i kud je tvoja volja. I stavile se pred nas ma kakove zapreke, ja ću preko sviju prijeći pa makar pošla u smrt... Ja ljubim tebe i hoću biti samo tvoja, i to nije moja volja, to je volja moje duše, jer je srodna s tvojom... Mnogo sam ja mislila i o Cacanoviću i kad sam pomišljala na kruh, na položaj, na oprave i salon... najbolje bi bilo, da budem njegova žena... No to sam ja mislila samo tako izvanjski, tudjim materinjim, sestrinjim i tetkinim mislima, tako uspavane duše... lijena i ružna... No kad se je probudila duša moja u meni i sviješću osvijetlila sav taj okoliš, svu tu praznu pustoš, zgrozila se je, sve joj se to zgadilo, i uznijela se je do svoga vrha, kamo ništa ne dopire osim svijetla i ljubavi... Da ti mene ne ljubiš i da tvoja duša nije nad njima, zar bih ja sebe mogla prepoznati u tvojim slikama one večeri... Tek u tvojim sam slikama vidjela, što sam i što moram da budem... O da znaš, kako sam ti zahvalna... o nebo i more i ti večernja zvijezdo, da znate... Pogledaj, mili moj, nad nama badšće večernja zvijezda. — Lasta je pala u neko bolno tragično oduševljenje i posve zaboravila sve: vrijeme, roditelje i mjesto, gdje se je nalazila. Mime je bio pijan od njezine ljubavi i nije znao kako da joj zahvali i da ju digne i proslavi.

— Ja sam uvijek mislio na te, — preuze on. — I štogod ja drugo mislio, nehote si ti uskršavala sred tih misli, tako da je moja svijest uvijek bila puna tebe kao prostor svijetla... Osobito kad bih htio raditi, i stajalo preda mnom tudje lice, došla bi ti i protjerala to lice, tako da oči moje i nisu mogle ništa drugo gledati osim neizrečeno lice tvoje...

Utonuvši sunce u more, zaodio se je zapad od

odraza u ogromnom prostoru večernjom krvavom zorom i živim čudom čarobnih boja. I na jednom sjajnom šarolikom sagu zapada uzvi se dim parobroda, koji je pojavivši se na vidik plovio neobično svečano, kao sa velikim poslanstvom viših bića, ogrnut pirnom, procvalom, uskršnom atmosferom . . .

— Ladja! — pokliknu oboje čistim, svijetlim glasom i uhvate se o ruke.

— Ladja budućnosti, ladja svjetlosti, ladja rada! — kliktao Mime.

No vrijeme je hitjelo zovući ih na posljednji odvažni korak. Odrazi su zamrli, i spuštao se mrak nad gorom, sa koje su zaćarlijali sanjarski vjetrići i zamirisale jele . . .

Lasta pruži Mimi ruke i usne, koje on poljubi u strasnom svetom zanosu, a onda šapne tiho: — Čekaj me pred parobrodom . . . — i odlepršа pravcem, kojim je bila ovamo došla.

Mime se spusti suprotnim putem prema žalu...

XV.

Majka Lastina i sestre joj zamijetile su već od nekoliko dana, da se Lasta na nešto sprema, no nisu se usudile pitati je za razjašnjenje. Dabome, one nisu ni izdaleka slutile, na što se je Lasta u svojoj duši odlučila. One su je držale neprestano na oku, no svaki čas pitati ju, kamo polazi i gdje je bila, činilo im se, da bi time povrijedili i onako preosjetljivu Lastu. Stoga kad se je ove večeri povratila Lasta kući, pročitale su sve u njezinu licu nešto neobično zamašno, nešto odlučno, triumfalno, no potanko dokučiti smisao toga dakako nije im uspjelo.

— Gdje si bila, suzo moja? — upita je majka sva zabrinuta.

— Seko? — jave se upitno sestre.

— Šatala sam malo obalom ispod gore i promatrala zapad. O kakvi su to bili časovi... Koje rumenilo i kako su jele mirisale . . . O sva sam pijana i luda od sreće!

— Kćeri moja! — potcikne majka. — Samo kad si mi ti sretna!

Lasta ogrli majku i poljubi je u lica.

— O majko moja, da ti znaš, kako te ljubim i kako sam ti za sve zahvalna.

— Kćeri moja, šta to znači? U tvome je licu i u tvojim riječima nešto čudno . . . kao neki rastanak . . .

— Moja majko, moja mila draga majko, blagoslovi me! — klicala Lasta u nekom pijanom ushićenju i kleče pred majkom.

Gospodja majka sva osupne, no kao pod jakom sugestivnom moći kćeri podiže ruke i blagoslovi je... Zatim Lasta ogrli sve sestre redom i izljubi, što ih je sve ispunilo dirljivom milotom i nekim pritajenim užasom.

Čim se je Lasta našla sama u svojoj sobi, spremila je žurno najpotrebnije rublje i par oprava u malen kovčežić i izišla sa kovčegom tiho na prstima kroz druga vrata iz stana i zaputila se prema luci.

Kad je Mime htio sići ispod gore kroz tijesne kamene uličice na žalo, opazi na svoj užas, kako netko skoči u neposrednoj blizini iza jedne pećine i pojuri pred njim iščeznuvši na prvom zaokretu u drugu ulicu. Bilo je već mračno, i obala je bila osvijetljena plinskim svijetlima.

Sa ledom u srcu predje Mime čitavo šetalište i mali tržić voća, gdje bi po danu bjesnio vatreni južnjački život, no sad je srećom bio pust i prazan, što je Mimi osobito ugadjalo. Već se je bio sretno i dohvatio hotela, nevidjen i neopažen, i baš htjede s tihim poklikom sreće da korači u hodnik, kad li ga sa strane iz potpune tame naglo ščepa jedna koštunjava jaka i regbi poznata ruka. Mime se strese i pogleda bolje. Bio je Cacanović.

— E moj dragi, bježao ti ma i pod zvijezde, meni izbjeći ne ćeš . . .

— Meni se neizmjerno žuri, — progovori Mime, ćuteći, kako mu pod nogama gori tlo.

— Ne boj se, ne ćeš zakasniti, — mirio ga Cacanović. — Još čitavu uru ostaje parobrod u luci . . . A ako ona stigne prije, ne udi, ona ti je neizrecivo odana i čekat će . . .

— Vječni Bože, ja sam izgubljen! — poklikne Mime u sebi, a onda upre pogled u Cacanovića i progovori glasno:

— Imajte smilovanja! . . .

— Smilovanja! — povikne Cacanović, — prema tebi smilovanja, hi, hi, hi! Imaj ti, molim te, sa mnom smilovanja . . . A onda ne govori mi „vi" nego „ti", ta mi smo se u moru pobratili, i ti si mi spasio život . . . a ti valjda i ne znaš šta to znači . . . I ma da je meni život od onog dana postao vrlo oduran, ipak ja ti moram biti beskrajno zahvalan. I ja sam u tome pravcu mislio na te gotovo tvorno u brojkama . . . No čemu stojimo, idemo unutra u tvoju sobu, ovuda prolazi svijet i čuje . . . a ja bih se htio još s tobom porazgovoriti o nečem neizrecivo važnom . . .

Mime sklopi očajno ruke ne ganuvši se s mjesta.

— Riječi mi, ne ćeš zakasniti, poznam ja vrlo dobro kretanje parobroda na minutu, na sekundu. U ostalom neka te djavo nosi, mogu ti i ovdje reći, o čem se radi. Vidiš, — nastavi Cacanović nekim drugim brižnim glasom, — ja sam ti od onoga dana počeo misliti, krvavo i umorno misliti, i ne samo to, ja sam počeo i mudrovati i došao sam do zaključka: zašto je to sve, zašto, ha, ha, ha! — Cacanović se nasmije gorko, stane na čas a onda nastavi: — Pa sam spoznao, da je najbolje sastaviti oporuku, imam ja nešto imutka pa ga moram nekome označiti, da ne ostane u ludo. — Dok je Cacanović ovo govorio, promatrao je neprestano Mimu, koji je gorio od žurbe i uzbudjenja, i opazivši potkraj, da će mu Mime pobjeći, zgrabi ga za obje ruke. — Čuj, medju ostalim ja sam i vama dvoma namro pedeset tisuća kruna!

— Vi ste ludi! — krikne Mime, istrgne ruke i poleti uza stepenice. Cacanović pojuri za njim i prije nego li je Mimi uspjelo zalupiti vrata sobe za sobom, bijaše Cacanović već provalio za njim u sobu. Cacanović držao se očajno Mime kao utopljenik slamke.

— Zaklinjem te Bogom, — vikaše Cacanović, — ne smatraj to drukčije nego prijateljstvom, gotovo bratimstvom . . . Tu ti, čovječe, ne poznaješ moje osjećaje, ja sam sada posve drugi . . . Jam sam sada na jednom posve malom savršeno od svijeta odlučenom ostrvancu! . . .

Mime pogleda u oči Cacanoviću . . . Bilo je u njima nešto neizmjerno tužno, slomljeno . . .

— Nemoj me promatrati, — vikne Cacanović sav izvan sebe, — takim pogledom, meni je samilost ogavna. I nemoj misliti, to je od ljubavi. To nije ni od ljubavi, ni od povrijedjena ponosa, nego to je

naprosto od toga, što sam počeo misliti . . . fuj! . . . No ja te ne ću zadržavati. — Najednom se prekine i zamisli: — Čuj, ne bi li ti meni prodao jednu svoju sliku, jednu tako malu sličicu, ma koju sa tvoje izložbe . . .

— Ja ću vam je darovati, ali samo sada — napopane Mimu iznova očaj

— Darovati, — nasmije se Cacanović bolesno, — tu ti mene ne shvaćaš, ja hoću da je kupim, razumiješ li . . . Ja te cijenim i volim, i — ah do djavola sve . . . Ti i ne shvaćaš svijeta, ti ne znaš, šta znači bijeda sred ljubavi . . . — On se maši za novčarku i izvadi dvije banknote hiljadarke pružajući ih nijemo Mimi.

Mime pozvoni, plati račun i uzme u ruke svoje stvari. Cacanović postoji usred sobe izgubljen u mislima, držeći banknote u ruci. Najednom se prene i pogleda prepasno prema Mimi:

— Čuj! — progovori on sada posve slomljenim glasom, — ako ti ne ćeš ništa da od mene primiš, to znači, da me prezireš, i to je za me više nego smrtna odsuda. — Ne ugledavši više Mime pred sobom u neobuzdani bijes i razdere banknote u komapane diće, a onda iznova potone u teško uporno krvavo mozganje . . .

Mime je letio kao lud prema luci. Misli o susretu sa Cacanovićem proganjale su ga kao furije. „Mora da je saznao odmah za moj dolazak i da me je neprestano uhadjao i, što je bilo za nj najporaznije, proboravio je čitavo vrijeme za pećinom pod gorom, u neposrednoj blizini osluškujući moj razgovor sa Lastom . . . I tu je morala sazreti u njemu misao na smrt, na samilost prema sebi i svojoj nesreći . . . Ta

šta li je samo htio sa svojim hiljadarkama i oporukom . . . Mora da je grozno, grozno u njegovoj duši . . . No ja ne mogu i ne smijem imati smilovanja s njim, jer je to moja sudba . . . — Užasno teško postalo je u Miminoj duši i tek kad je ugledao Lastu u sjeni parobroda, odlane mu, i on zaboravi sve. On se poćuti vedar, smion i neobično velik; prišavši k njoj poljubi joj zahvalno ruku, a onda je uzme ispod ruke i povede na parobrod. Umalo je dignut bio most sa parobroda, zadnji je signal jeknuo lukom, i parobrod je krenuo. Lasta i Mime ostadoše na palubi dugo i dugo do u duboku noć usko složeni u zagrljaju, a pred njihovim očima punim sreće otvarala se sve šire, čarobnije i zamamnije pučina posuta zvjezdama i osvijetljena mjesecom: pučina sreće, nada i budućnosti . . .

EPILOG.

Sutradan pronese se glas gradom, da se je Cacanović u sobi hotela, gdje je Mime bio odsjeo, ustrijelio. Umah iza ovog glasa rasprostranio se je drugi o bijegu Lastinu sa Mimom. U kući Lastine majke i sestara joj zavlada duboka žalost skopčana sa užasom i kletvom. Manje porazno djelovali su ti glasovi na ostrvu Miminih roditelja. Stari Jastrebić, koji je neprestano kukao za onih 500 kruna, razvedri se i nasmije sada po prvi put iza mnogih i mnogih dana.

— Ajde, dico, kad je tako, dico, nek bude — govorio stari prema sumornim ribarima, kojih su lica bila suncem, morem i burom razbrazdana; — onda mi nije ža' ono pet sto kruna, jer je ucinio jedno dilo, dico. I ja sam moju staru oteo njezinima, a moj

je pokojni cako isto oteo moju pokojnu majku drugome. Elem, dico, ucinio je dilo praotaca. — Šta više, i na udivljenje čitavoga ostrva i okolnih ostrva izlio je ribarima u čast jedno burence vina. A ribari su strasno pili rumeno mirisavo vino, klicali u zdravlje mladih i smijali se širokim vedrim morskim smijehom. Majka Mimina prepuštaše sve u božje ruke moleći dan i noć za sreću mladenaca.

I tako protekoše dvije godine. Najednom stade ime Mimino nicati u evropskoj javnosti. Mime izlaže na svim svjetskim izložbama, i o njegove slike otimaju se javne galerije i privatni kupci. Kritika ga obasiplje hvalom:

„Neobična nova genijalna pojava sa gigantskom snagom. Njegov kist dočarava boje, kao što ih samo dočarava svijetlo, dan i azur. U njima leži snaga ordkana, mora i mlade rase, koja stoprv stoji na ranom istoku svoje kulture i umjetničkog razvoja . . ."

RADOVAN VIKSIC
SAMOSTALAN POTPIS

HRAM VJEČNOSTI.

PRVO POGLAVLJE.

I.

Bio je ljetni dan i nad čitavom prirodom paleći i plodeći prelijevao se sunčani sjaj . . . U pozadju stremili su suri lanci kamenih gora čeznući za nebom i novim valovima vremenâ . . . Nadesno podno gora dizao se je moćni dvor vječnoga graditelja, sagradjen u fantastičnom stilu sa krilima, koja su mamila u odaje dvora obećavajući nova objavljenja i odgonetke zamršenih klupčadi u ljudskoj duši . . . Po dvorištu, okruženu visokim strogim zidom, zibala su se razna drveća u povjetarcu šapćući mekom muzikom svoga lišća i oživljavajući skladno prekrasni okoliš . . . Lijevo su bila ogromna vrata sa lakim lukovima, za koje se činilo, da vječno lete . . . A ponad njih sa svake strane kao da su se u naglom skoku propela dva lava sa izražajem grozne svirepe sile očitujući svemu svijetu slobodu . . . Usred dvorišta pod ogromnom sjenatom lipom, koja je u te dane razlivenè sunčane rajevine strujala mirisom, sveozdravljenjem i vječnom pomirbom, sjedio je vječni graditelj sa olovkom u ruci ponad nacrta sa dubokim teškim mislima, koje kao da su u jedan hip sve objimale . . . Izražaj sveljudskog bola, historijskih muka, potresna žalost za sveosvjetljenjem zrcalila se je u njegovu licu stapajući se s beskrajnim danom u gordu veličanstvenu sliku, koja je mamila strahopočitanje i udiv . . .

Nato su se otvorila ogromna vrata, i sluga je ušao izvana i stavši nedaleko od majstora prozbori:

— Mnogo ljudi stoje pred vratima, majstore, i svi gore od nestrpljivosti, htjeli bi pred vas, jer vam imadu mnogo važno saopćiti.

Majstor je uporno preda se gledajući ganuo nijemo rukom, a sluga posmotrivši ga tiho reče za se:

— Po čitave dane sjedi ponad svojih nacrta i mozga, mozga i mozga... da čovjeka jeza hvata.

Nato je majstor ganuo plećima.

— Vaši ljudi čekaju na vas od ranog jutra, — progovori iznova sluga. — Nisam ih pustio u dvor, da vas ne smetaju u radu... A onda doda za se:

— Moj Bože, šta li on to sve misli? Nebo i pakao mora da se sastaju u njegovim mislima.

Najednom se majstor trgne i predje rukom preko čela:

— Šta je?

— Sila ljudi čeka pred vratima, hoće da vam jave nešto važno, — iznova će sluga.

— Pusti ih unutra.

Sluga se udalji.

Majstor pogleda prema suncu sa tihim smiješkom i nehote ispruži ruke u svijetlo: — O daj mi snagu, da sazidam hram svoj. O daj mi snagu, da uzidam u nj vječnost!...

Iznova se otvore vrata sa lukovima i lavovima, i u dvor unidju dva seljaka. Od njih je jedan, općinski viječnik, nešto bolje odjeven, nosio u ruci dva klasa pšenice, drugi bijaše zidar, a za njima je unišlo nekoliko radnika. Svi donesoše majstoru pozdrav nagnuvši se lako.

— Dobar dan, šta je novo? — reče majstor.

— Vrlo mnogo, majstore! — preuze riječ općinski viječnik.

— Pa daj reci, samo kratko i jasno!

— Jučer ja uzeo pedeset žetelaca na žetvu, — nakašlja se viječnik, i ušesa mu malo strignuše, — i pjevajući sa srpovima preko ramena krenusmo u polje. Uvijek, kad polazimo po zrele plodove, pjevamo mi žetelačke pjesme. No na raskršću kod jednog hrasta stadosmo najednom. Ratan, vaš šurjak, izroni pred nas. — Kuda, ljudi? — Ta vidite, gospodine. — On se počesa iza uha. — Kako ste vi svoja polja orali i sijali? — upita on. — Sa strojevima, koje je majstor i naš dobročinitelj kod nas uveo... Nato on poče vas grditi i psovati, da je došlo medju nama dvjema gotovo do svadje. Ja rekoh: — Ako ima na svijetu što dike čovjeka, to je naš majstor. On nas je naučio jesti i piti. Prije smo mi jeli malone sa prstima, a on nam je dao vilice i nož u ruke. Pili smo vodu sa dlana i iz tikava, a on nam je dao čašu. Ta spavali smo na ruci, a on nam je turio jastuk pod glavu. Da u kratko rečem, živjeli smo kao krdo, a on nam je pokazao svijetlo. — Nato on problijedi i pozeleni od srdžbe, htjede se nasmijati, no izda ga grlo. — Ta kad ste vi vidjeli vašeg majstora u crkvi? — smože on. — Zašto on ne dodje u crkvu? Boji se on Boga, ehe! Boji se puka, ehe!

Uto nastane stanka, majstoru udari krv u glavu od uzbudjenosti.

— Šta ste vi na to odgovorili?

— Mi poćutasmo, — reče tiho viječnik, — a onda Ratan produži: — Vaš je majstor zločinac i sotona, koji o Bogu ne će da zna. On je vas opčinio, djavo je vašu zemlju orô, i vi ćete njegov plod žeti... — vikao je Ratan još sav izvan sebe.

Majstor postajaše sve uzbudjeniji, teškom mukom protisnu kroz zube:

— I?

— I šta da reknem, majstore, — sa mukom će viječnik, žaleći majstorovu uzbudjenost, — moji žeteoci smračiše se kao oblaci i planuše u obrazu —

— I?

— I kako su ljudi jadni i skaču kao preko niske ograde iz dobra u zlo, potegoše svoje srpove prema mome vratu: — Lopove, da, ti vodiš nas na vražju njivu! — No u taj čas ščepa ga Ratan za ruku i prevrnu oči: — Nije on kriv, nego stari djavo.

— A šta onda? — viknu majstor nestrpljivo.

— I vičući i psujući pobjegoše žeteoci niz polje.

Majstor se silio, da svlada svoju uzbudjenost, no krv je bila jača.

— Je li to bilo po prvi put, što je on tako govorio?

Viječnik se nasmije nevoljko.

— Prije svega išao je on svaki dan od kuće do kuće i jario protiv vas. A i sabirao je ljude na gomile oko sebe; ta znao je on — što je najvažnije: da vas istrgne svijetu iz srca...

— A za to im je štogod obećao?

— Razumije se.

— Šta?

— Kanaan.

Mramorna šutnja obuzme na čas sve. Sunce i azur polijevali su goru zlatnim i modrim valovima, sure gore su treptjele u preobilnom nakitu, a grane drveća gibahu se slatkim šumom ponad glavâ prisutnih. Posvuda svijetlim svijetom čula se velika jednostavna pjesma života pobudjujući na stvaranje i razorbu po vječnom jednakomjernom bilu prirode... Majstor kao da je ćutio, kako se Ratan — nedostojna krpetina pukim slučajem u prebistrom padu rijekâ — uvalio na mističnu nit izmedju stvaranja i razorbe, i pod njim je gorjelo tlo, da odstrani što prije tu krpetinu. Htio je da što prije otpusti ljude i plamenom voljom sav se baci na rad. Svi to poćutješe i viječnik zavapi:

— Samo još riječ, majstore. Kao općinski viječnik, — pobrza on, — poznam ja vrlo dobro puk. Puk neprestano vreba na zgodu: kako da se od jednog odveže i uz drugog priveže, on lebdi vječno. Ako hoćete da bude uz vas, morate mu nešto kao djetetu obećati...

— Dosta, dosta! — mahnu majstor jarosno rukom.

— Ova dva pšenična klasa, — pruži mu ih viječnik u žurbi svojim izradjenim žuljavim rukama sa debelim modrim žilama, — primite i vjerujte, da smo mi uz vas svaki čas dušom i tijelom, pa makar nas vi vodili u smrt...

I oba se oprostiše. Majstor je uza svu uzbudjenost primio klasove kao hranu vjere i poklonio se prema zemlji na čas... I ma da je on naumio, čim otpusti onu dvojicu, ne preslušavati nikoga drugoga, nego se baciti na konja i jurnuti medju puk u sela, sažalili su mu se prisutni ostali radnici, i on nije mogao a da ih ne sasluša. Napokon radilo se tu o pobuni i uništenju njegova rada, i bilo je vrlo korisno, da on sve dozna i čuje. On poiska, da mu se ispripovjedi.

Prvi radnik započe:

— Svaki dan dolazio je Ratan na rijeku, da ih dovede u sumnju i pobunu. Znao je on, da će u pobuni i smutnji najviše za se uloviti baš kao što tako love ribe u rijeci. On je tvrdio, da se njihovim radom izvodi djelo ludila. Bog i priroda hoće, da rijeka teče svojim koritom, a on, zločinac na prirodi, hoće da dadne istjek na more, da je more proguta . . .

— Je li rad kanalizacije prekinut? — upita majstor pun jarosnoga gnjeva.

— Jest.

— Jesu li ga radnici poslušali?

— Njegove riječi opile su radnike kao ribe meka ribara. Pogotovo kad im je rekao: „Ta i ne trebate raditi, Bog svevišnji brine se za sve". — Tu su oni provalili u klicaj i digli ga na rukama.

— Je li on sve govorio u ime božje? — digoše se mračno majstorove obrve.

Uto se oglasi više prisutnih radnika:

— Sve, sve!

A prvi radnik nastavi:

— A ove riječi kad čuje naš čovjek, postaju mu otrov u uhu. Ta vi znate, majstore, kako se u ovakom čovjeku uzraduje životinja, kad čuje, da ne mora raditi a smije jesti . . . Ta to je posve životinjski . . . A vi, — tu radnik zape na čas kao u ganuću, — a vi ste nam propovijedali rad!

U majstora zgrče se ledja, i on osta zabuljen preda se.

Radnik porazmisli, prodje umorno rukom preko čela i nastavi tiše otkrivajući tajanstvenim glasom jednu novu stranu pobune.

— I da mu je tako sve uspjelo, može zahvaliti — —

— Komu? — istisnu majstor kao kap krvi iz srca.

— Vašoj gospodji.

— Mojoj ženi?

Majstor je ćutio, kako su se nad njim nadvili mračni oblaci udesa kružeći kao orlovi, kad hoće da se obore na plijen.

— Kod svakog sabiranja bila je ona, škripala dapače i zubima od jarosti i uzdizala pest kričeći: „Prokleta bila njegova bezbožnost!"

Proteče duga stanka, i u majstora se obraćao čovjek u dijete, čijim srcem plije samilost prema samomu sebi:

— Dok oni tako . . . ja zidam hram vječnosti! . . . Ja hoću da postavim životinju na stražnje noge i uzdignem joj glavu u vis prema Bogu, a ona me iz zahvalnosti udara šapom po glavi! Ha, ha, ha! — nasmije se on na kraju sav smeten.

— Drugi radnik goreći i žareći se sav od nestrpljivosti progovori:

— Sve tvornice stoje kao izumrle . . .

— U ime Boga? — hohotao je majstor usplahireno, koracajući ispod sjenata drveća i blistave kupole nebeske.

— U ime Boga?

— U ime Boga!

— Dosta, poludit ću! — presiječe majstor.

— Samo još jedno, — zamoli radnik, — kad je vaš šurjak palio protiv vas u dušama puka, stajao je vaš sin po strani i smijuljio se . . . Nehote upriješe

u njega svi oči kao moleći, da se smiluje ocu i progovori za nj . . . , no on je šutio i šutio i smijuljio se i smijuljio . . . I tu na čas sve utiša i svima u dušama prodje ogorčenje i mrzost . . . Učinilo se, kao da se i vaši neprijatelji obaziru na vas . . . Neka sam Bog dragi zna, šta li je sve u taj čas u vašem sinu bilo, ali šuteći on je kazao mnogo. Rijetko se tko tako smijuca, ako se ne radi o krupnu.

Majstor nije mogao da smogne riječi, tek se je mramorno bljedilo odrazilo u njegovu razbrazdanom licu sa jakim praljudskim crtama. Buna i zavjera rasla je protiv njega kao u stogrlom zboru i to od njegove krvi i njemu od najbližnjih.

Treći radnik takodjer nije se mogao da suspregne i poštedi majstora od novih bolova.

— I naš rad u ugljenicima je prekinut, — diže on glas pogorelca. — Niko se više ne usudjuje u rovove. Ratan je nekako pronašao, da vulkani u ovim visokim bregovima imaju svoja ždrijela i da mogu svaki čas svu goru izrigati . . . O, majstore i gospodaru! — uzvisi radnik svečanom žalošću — nebo i pakô zakleli se ponad vas.

Zidar, koji je stajao nešto po strani, patio je, što je gotovo s najvažnijom viješću šutio. Njegova se prsa trgoše jako, i on progovori usnama i rukama:

— I sve mu to ne bi dosta, što je otjerao žeteoce sa polja, radnike sa rijeke, iz tvornica i ugljenika, on se diže na najsvetije. On hoće, da razori ono, što ide pod nebo. — Tu on udahnu zraka duboko, i glas mu poraste: — On diže ruku na hram vaših pradjedova, koji vi neprestano nadozidavate i

za koji živite, i, kako sam čuo, za koji svi žive . . . On buni puk, da ga razore . . .

Majstor nije više vladao sobom; iz njegovih prsiju provali dubok mračni krič, kao da mu se trga život, da je sve prisutne spopala jeza, a da se je i on sam poslije u uspomeni lecao toga kriča, kao da nije bio njegov nego čitave naravi. On je iza udarca samo probuncao, neka odmah podju na rijeku i okupe puk, na što su ga prisutni naklonom strahopočitanja pozdravili i iznijeli se iz strogoga, stranoga i stravičnoga dvorca. U to vrijeme stajao je sluga pod jednim drvetom i primao u dušu kao kroz veliku majstorovu dušu krvavi otisak potresnih glasova, dok mu se napokon nije u dno srca zario mračan majstorov krič. Ignjat, tako se on zvaše, nije ni sam znao, šta se sve u njegovoj duši plete; on je tek ćutio bez riječi i naziva, kako se u njemu tajanstveno odigrava i usavršuje čin odanosti do skrajnjih granica, i što je on dosle bio Ignjat, što je još ostalo u njemu ličnog čovjeka, da je i toga nestalo, i sve se složilo u strašnu volju majstorovu. Kad je majstor iza duge stanke primirio zadnje burne kucaje srca i spetio Ignjata pod drvetom, gdje se grči u strasti odanosti, prošaptao je tiho:

— Tko je u dvoru?

— Samo sam vidio gospodaricu, — odvratio je bogobojazan Ignjat.

— Zovi je!

— Ako ne bude htjela doći? — šaptaše Ignjat prignuta koljena.

— Donesi je!

Ignjat htjede, da se zaputi u dvor.

— Ignjate! — povika za njim majstor.

Ignjat se približi majstoru i nagnu uho. Majstor se nalazio u dubokoj sužalosti sa samim sobom.

— Ignjate! — gotovo progovori kroz suze majstor, — poznaješ li ti mene?...

— O majstore i gospodaru! — ushićeno će sluga.

— Ignjate, ti si pametan i pošten a i poznaš svijet... Uz to si i pismen, pa sam ti i sam katkad dao koju obuku i sve me nerijetko grize savjest, da nisam učinio za te dosta.

— Gospodaru! — klicaše Ignjat vrlo ganut.

Tu poćuti majstor, kako mu na dušu pade jedna mučna uspomena kao avet, htjede da o tom ne pisne ni slova u ovaj čas, no on se ipak oda:

— Ah, ti si za me više učinio nego ja za te... Uvijek si trijebio korov sa moga puta...

Na slugino lice navukoše se sjene:

— Sve je to bilo iz ljubavi za vas, gospodaru...

— Spominješ li se onog starog rabina, koji nije htio, da mu pretvorim sinagogu u naš hram?

Ignjat se silio, da odgovori porugljivo: pa i zaslužio je nebo, al mu nešto ledeno drhtnu srcem.

— Pa onog glupog općinskog načelnika, koji nam je branio, da rimski most zamijenimo našim!

— I on je svoje nebo zaslužio. Lakomo stvorenje, nije htio da vas sluša.

— Pa onaj lakomi popo, što me je teretio svojim sumnjama i u crkvi htio prokleti!

— Njegova smrt učinila mi je veliko veselje, neka vas sad kune u nebu i u paklu!

Veliki graditelj nalazio se u ritmu nabrajanja svojih zločina.

— Pa onaj lakoumni čovjek, što drži za poniženje, da me njegova mlada kći u jednoj ljubavnoj noći oduševi za nova djela.

Ignjat problijedi kao krpa, i prsa mu se stanu dizati.

— Pustite njega, gospodaru, pustite njega s mirom... Njega ne mogu nikako da smetnem s uma... Grozno! Često mi se ukazuje u snovima i davi me polako... A lice njegove kćeri, kako je vidjeh, kad je izašla iz vaše sobe, bijedna u suzama i očajna... brrr kô živa žeravica mi je u duši...

— Ta je li moguće, Ignjate?

— Jest, gospodaru; kad se radi o sirotama i nejakima, tu je moje srce slabo. Majke, oci i nedužne kćeri prave me ludim, a vi ste baš tu...

— Ja sam cijenio tvoj rad višekrat kao svoj, a ti si tako slab...

— Kažem vam, gospodaru, nedužni i sirote more mi srce, no na druge i ne mislim, neka ih djavo nosi... Ali koliko vam vidim iz očiju, vi hoćete opet da zapovijedate, gospodaru!

— Ignjate, meni gori zemlja pod nogama!

Ignjat se nasmije.

— Znam ja sve, ova hulja vaš šurjak, — i on zavitla pest.

— Ignjate! — i gospodar zarije slugi pogled u dušu, pun strašnoga razumijevanja.

— Razumijem sve, sve! — odgovori Ignjat i uza svu veliku volju osjeti neku težinu u duši.

— Ja ti ne trebam mnogo govoriti, ti imaš pamet i ti ćutiš... Zatim upravi na nj strogi i zapovjedni pogled, pred kojim Ignjat nehotice prezne...

— Dobro . . . — no ja se sve bojim, a i sni me već pate, da će doći do kakvog prokletog obračunavanja.

Gospodar ga prekine pogledom.

— Ništa više o tome, sav račun ja preuzimljem. Idi i zovni mi ženu!

Ignjat iščezne u dvor teško pognute glave.

Vječni graditelj bio je jedan od onih rijetkih povjesnih takozvanih velikih zločinaca, koji nisu vidjeli ni u čem zapreke idući k svome cilju i koji inače nisu imali prirodjene ili strahom utuvljene i odgojene osjetljivosti za zločine, ocijenjene milijunima društvenih pojedinaca i kažnjene zakonima. Dabome, da je on činio i dobro — nehote, dok je dizao tvornice, uvodio strojeve za obradbu zemlje, izvodio kanalizacije i u vječnom trsenju za veličinom svadjao rijeke sa morem. Sve to olakšavanje i kao nakit života nije on činio ni Petru ni Pavlu, ni Martinu ni Josipu za ljubav ili što je to dobro, ili što bi moglo biti zlo, nego što su to slučajno bile slabašne forme za izražaj njegove velike energije, koju je u njemu pedesetgodišnjem odgajala zemlja . . . Dakako, bilo je časova, kad se i on ćutio slabim i osjetio samilost prema svojoj slabosti, kao što se dogadja u sviju ljudi . . . No bilo je to samo tamo, gdje časomice ne bi imao snage ili prilike, da stvara na svoj način . . . Tako ga je primjerice ganuo do suza glas: da mu razaraju hram vječnosti . . .

Hram vječnosti bila je jedna veličajna zgrada na vrhu strme gore sa dalekim strmim kosama, kojih linije kao da su se hvatale beskraja. Ona je bila ogromna, masivna i uza svu poraznu težu prozračna,

a sa sviju strana grlio ju je vječno prostor, i daljine kao vasionski modri zborovi zvučale su i rožile oko nje vjetrićima i olujama milujući je iz daleka toplim i drhtavim zapasima prašuma i oceana . . .

Lukovi, vrata, tornjevi, krugovi, pojave sa oblicima, kao što se nalaze u mašti rijetkih o paklu; stupovi u mračnoj dubini unutrašnjosti, mračnoj kao u duši, isprugane plohe prozora, letovi i prijetnja linija o kupolama, likovi božanstva u pozama svërazornim, — bijahu tragična naprega vijekova, koji kao da su zavijali od bola ognjenim blijescima na vulkanska ždrijela za besmrtnošću samosvijesti u borbi sa svirepom, okruglom, lepršavom vasionom u aureoli sunaca i sa samim sobom . . . Sve kao samožrtva i kao krvava bljeskava žrtva sunaca . . . Rana svemira . . . I dok su se neprijateljske vojske elemenata sukobljivale u pokolju, radili su veliki dusi na vječnom hramu proklinjući smrtno prolijetanje samosvijesti . . .

Neumorno s napregom sviju ćutila radio je majstor za svoju i sveopću besmrtnost, dok su svemir i samoborba hihotali na ralje olujno zadimljena oceana . . .

I u svom džinskom radu porivâ nikoga se majstor nije plašio osim svoga sina Ivana, za koga mu se činilo, da je iskočio u jurnjavi iz očevih zlatnih kola i uzjahao vjetar . . . Majstor se je bojao smrtno, da se u sinovljevoj duši ne krije koja druga forma zasnovanoga hrama, što bi značilo svirepi potres za majstorov vječni hram . . . Žena i Ratan, ma da su ga boljeli, bili su mu sporedno.

U pozi mračnog i od bola potresenog stvorca čamio je on pod granitno razgrananom lipom — vječ-

nim simbolom harmonije — koja je sipala kao nevidljivim slapovima miris u modri krug, kad li se iz dvora pomolila majstorova žena Eva i potekla gipko i mekano prema njemu.

Majstor je ugleda, sav se potrese i iz prsiju mu se ote tamni pokrič:

— Pravječna bludnice!

— Svemirski lupežu! — srnuo je njezin krvavi krik njemu u lice.

Nato se je majstor digao poput ranjenog orla, da pandžama nasrne na nju i raščupa je kao kokoš, no u neočikivani čas priletio je amo sluga i jurnuo izmed njih ometavši borbu. Sa drhtavicom u tijelu pojurio je majstor prema staji, bacio se na konja i ubrzao u oblacima prašine prema rijeci... Sva zafurena i rumena poteče Eva natrag u dvor, sluga ostane pod lipom u spomeniku mraka i zagonetke i pun osjećaja za majstora.

Poslije onog razgovora sa majstorom obdržavale su se u duši Ignjatovoj mrtvačke mise. Zlokobno progonile su mu misli Ratana, da ih je on sigurno morao crno telepatički osjetiti, a dotle je podjednako tješio, gotovo skrbnički tješio majstora: — Ah, umiri se, gospodaru moj! Mjesto da poljube zemlju, gdje prolaziš, ocrnjuju tvoja djela. O kakova li je ovo hulja tvoj šurjak, koga si u svoju kuću primio, svojim kruhom nahranio i vinom napojio... To ti je hvala, o sramoto! Moj Bože, bi li se molio ili kleo? No šta spominjem Boga, neka on sakrije lice, sotono, budi mi ti sad u pomoći... — Nato se je val krvi kao sunovratio u glavu Ignjatovu, on je zaškrinuo zubima i trgao, da zarije nokte u zemlju.

— U pomoć, u pomoć, braćo, u pomoć! — začu se glas iz susjedstva.

Ignjat se strese i naćuli uho. Proteče neduga stanka, i pred Ignjatom se pojavi starac susjed sa bijelom bradom.

— U pomoć! — šaptaše starac sada nešto iznemoglim glasom.

— Šta je? — izdere se na nj Ignjat smeten u svom crnom mozganju...

— Moja krava hoće da oteli a ne može! — zalomi starac tužno rukama.

Ignjat je bio kao oblak pun tuče:

— Do djavola ti i tvoja krava!

— Zaklinjem te živim Bogom, dodji i pomozi mi. Ne znam, gdje mi je glava!

— Nosi se, stari djavolę, zar sam ja primalja kravama!

Starac zaklinjaše:

— Dodji i pomozi mi, sići ću s uma!

— Neka ti krava krepa skupa sa teletom, ne mičem se... Imam ja sad važnijih stvari u glavi...

Tu mu glas već nešto popuštaše.

— Ta zar ima išta važnije u životu nego spasiti dva života?

— Predem ja sada mrežu kao pauk... U ostalom imadeš li ti rakije kod kuće?

— Dodji, dodji, ima rakije koliko hoćeš!

— Moram ja svoju žuč otrovati još više.

— Moja jadna lepa, siroto živinče! — jadikovaše starac, uze Ignjata ispod ruke i oba iščezoše u tren iza dvora.

II.

Kad je majstor ostavio sav uzrujan dom, i Eva se još drhtavih ustiju od posljednjeg kriča vratila u dvoranu, zastala je brata Ratana, u čijim se očima vidjeli takodjer zadnji tragovi zlobne naslade od bune i razaranja u području majstorova stvaranja. Ratan se je vraćao sa strmine, na kojoj je stremio hram, to jest, on se je već davno bio vratio, no ugledavši ispod gore majstora sa jedne uzvišice, gdje se je previjao u oblaku svoje srdžbe, nije se usudio prestupiti granicu dvora, bojeći se, da ga majstor ne speti i ne raščupa kao kokoš. Mudro se on sakrije za jednu pećinu i tek kad je majstora odnio konj niz polje u oblacima prašine, prokrao se je on odzada u dvor i tu dočekao sestru.

Ratan je bio duh zavisti, sumnje i razaranja.

Eva je srtala naprijed sa gnjevom sve krvi u sebi kričeći u prostor dvorane:

— Samo batinama i uvredom častio me je sav moj život.

Ugledavši brata pred sobom uzvisila je krik:

— Brate, osveti me!

Ratan je osjetio sve i dočekao je riječima:

— I osvetio sam te već!

— Nisi!

— Ta zar nisam sav puk uzbunio?

Zatim je nastojao, da je primiri, no Eva je svedj kipjela:

— Ti se moraš sjetiti, da si i ti htio stvarati i da te je on utukao, a da i ne spominjem njegovih zločina.

Ratan uzdahne teško:

— On je bio jači i imao je pravo...

— Uvijek govoriš dvolično!

— Žalibože, sestro, kad smo na samu, moram da govorim istinu. — Ratan protare teško čelo. — On je išao slijepo k svome cilju, a ja sam uvijek sumnjao...

— No i ja sam htjela stvarati, pa je i mene utukao!... — reče Eva gnjevno.

— Preslaba si bila.

— On je volju svega puka uništio i sebi ga podjarmio.

— Jaki sve smiju!

— Ma ti još zaštićuješ to zločinačko zvijere?

— Kad smo na samu i žalibože, jer mi je sve svijesno, a onda i protiv svoje volje. Kakvu bi ti osvetu htjela?

— Razori mu hram predaka!

— Hram, koji prikazuje strah čovjeka pred Bogom?

— Da!

— Hram tame i pravremena?

— To mu je najveća svetinja!

Ratan se zamisli.

— Šta si se toliko zamislio? — zapita Eva strogo.

— Ne zahtijevaš li, sestro, previše?

— Brate!

— Ja sam vjeru puka u njega raskolebao i to je jako mnogo!

— Ja ću gladovati i žedjati kao prosjakinja, dok hram ne bude srušen.

— Ha, ha, ha! Al to bi nadmašilo obični zločin...

— Ja sam mislila, da ti je to jedino na umu, a ti — —

— Ja sam s tom mišlju danas bio u hramu predaka, — uzdahne Ratan iznova teško.

— I?

— I kad sam promatrao unutrašnjost i tu mislio, kako bih hram razorio, poćutio sam najednom, kao da mi se je zario u dušu mač iz ruke nevidljivoga Boga...

— Tjeskoba! — usklikne gnjevno Eva.

— Strah i tjeskoba...

— Pred kim?

— Pred tamom otajstva... No zašto zahtijevaš baš to?

Eva se nasmije.

— Ti bi mjesto toga htio što drugo razoriti, jelde? Njega samoga — jer je on tolike druge umorio? Ah ne, ne! Šta bi značilo to malo krvi? Ništa. Onda se ne bi mogli više mrziti...

— Ah, sestro, što smo mi okrutni i zli!

— Ha, ha, ha! Jesmo li mi zlo izumili? Je li zmija kriva, što joj je narav dala zub i otrov? Oni su stvarali, on stvara, a mi razaramo. I ko zna, čije je djelo uzvišenije: njihovo ili naše? Kroz tisuće i tisuće godina dižu se gradovi i ostala ljudska djela sa snagom i mukom, što ne pozna mjere, i gle po noći dodje potres i uništi sve u par časaka. I čije je djelo veće: djelo prirode ili ljudi? On je čovječanstvo, što stvara, a mi smo priroda, što razara, mi smo potres i vulkan!

— Jesi li već razmišljala o tome, da u „zlu" ima nešto podlo?

— Da, u zlu slabića i strašivica, no u zlu jakih ima žalosti, ponosa i kobnosti! Šta znači hram? To: da on „jest", a mi „nismo"... On hoće da postane vječan na našu štetu... Jer vječan ne možeš postati prazninom... Pa dobro, mi hoćemo postati vječni na njegovu štetu... Time, što razaramo hram predaka, zidamo mi sebi hram vječnosti. „Tvoja smrt — moj život", — veli se.

— Dobro! Neka bude što razoreno, no ne nama, nego vremenu, naravi i ljudskoj krvi za volju... Da li ću ja razoriti hram ili što drugo, to zasad sam ne znam. Sav sam zbunjen, krv mi se penje u glavu, možda traži tudju krv... ili je to radi budućeg pokajanja... — A onda pade u razmišljanje.

— Zamjećuješ li ti što na meni, sestro? — upita iza stanke.

— Da, da, sav si se promijenio, — reče Eva, — izgubio si prvašnju muževnost i snagu i okretnost duha...

— Sve mi se čini, da ja dolazim k središnjoj svijesti, k sveljudskoj svijesti, k nekom unutarnjem preporodu... — A onda učini nekoliko koraka i doda snuždeno: — Kako je život beskrajno tužan... najbolje bi bilo biti pećina u gori!...

— Oluja, oluja! — kriknu Eva gnjevno. — Nosi se tamo i sruši hram! — a onda ga šakama punim gnjeva izgura iz dvorane...

III.

Istoga dana pojavila se je iz drugog krila dvora lako, više lebdeći, krasna žena naravnog liječnika, sina vječnoga graditelja, sva u tananoj valovitoj bjelini sa metlom u ruci. Ona umno i šutke pomete

mjesto u dvoru, gdje su se odigrali svi današnji događaji. Zatim iznese više stolaca iz dvora, stavi ih iza stola i prišavši k velikim vratima progovori prema vani: — Stupite u dvor, braćo, moj se je muž upravo povratio s posla i odmah će izići. — Antun, Jakov, Petar i Matija, pristalice naravnog liječnika, stupili su u dvor svijetlih lica i poklonili se pred gospodjom. Nato je ona, Mistralka se zvala, iščezla u dvor i za čas pojavila se opet o ruci svoga muža, naravnog liječnika.

Sva četvorica povikaše prema naravnom liječniku:

— Slava ti!

— Slava vam! — odvrati on, a onda su se svi sastali vedro očima i dušom u kratkoj stanci i sjeli oko stola.

— Kako ste, braćo? — upita liječnik.

— Što se mi dulje s tobom družimo, postaje nam sve jasnije i shvatljivije... Magle i pare, čini se, biva na svijetu manje... — progovori Antun.

— Sanjaš li još uvijek o paklu i o zmijama, brate Antune? — upita liječnik.

— Ne više, visoko štovani brate, — odgovori Antun. — Ja ne sanjam ništa više. Moj je san postao miran i dubok...

— Stari kosmati sotona, sa vilama u rukama prijeteći, ne progoni te više?

— Već trideset noći nisam vidio poganina u snu!...

— To si, Bogu hvala, posve izliječen od njega...

— Kao da ga nije nigda bilo.

— Uistinu! Bilo je to samo uobraženje staroga svijeta u tebi, i novi ga je svijet protjerao, — reče liječnik.

— Prije sam ja živio u strahu a sad živim posve po svojoj volji slobodno.

— To je najveća dobit čovjeku...

— Iza svega, što sam ja prije činio, sakrivao se djavo i prijetio, a ja sad stojim za svim i smijem se. Prije mi se svijet činio Sahara a sad mi je obećana zemlja...

Liječnik mu stisne ruke:

— Hvala ti, da si doživio to preobraženje.

— Ti meni hvališ! — progovori Antun; — hvala tebi, što si mi dušu očistio od crnih sumnja...

Nato liječnik svrne pažnju k Matiji.

— Brate Matija, kako stoji sa tvojim brigama?

— Nemam ja više briga, brate, — odgovori mirno Matija.

Liječnik ga pogleda u čudu.

— Šta? Ta ti si se do nedavno tužio, da si pun briga za svagdanji kruh.

— To je bila moja stara bolest, brate. Ja sam bio prije na to naričan, da se tužim. Prije sam ja sve vidio na svijetu umanjeno i škrto a sad vidim rasipnost u svemu... Prije, kad sam imao dvadeset groša u ruci, rekao bih sebi: to je samo deset, a sad, kad imam samo dva groša, laskam samomu sebi, kao da je bogatstvo...

Liječnik se nasmiješi.

— To znači, da ti je prije davala mjeru sebičnost, a sad mjeriš sve po duši. Zaista, kad bi svijet sve mjerio po duši, nikad se ne bi nesreća dogodila. Brate, ti si meni otkrio veliko vrelo svjetlosti. — I liječnik mu stisne ruku, a zatim se obrati k Petru: — A ti si, Petre, od slične bolesti bolovao. Bez odmora si pomnažao svoje dobro.

Petar rekne iza zamišljenosti:

— Moj brate, ja ne posjedujem ništa više!

— Šta?

Petar produlji:

— Osim jedne njive, koja mi daje pšenice, i jedne krave, koja mi daje mlijeka. Sve ostalo poklonio sam sirotama pod uvjetom, da ne smiju nikomu služiti. Niko nikomu ne smije služiti, i savršenstvo je u čovjeku. Prije je bilo: „tko ima i dat će mu se", što je bilo protiv svih ljudskih prava. No vrijeme je došlo, što počinje: tko ništa nema, neka mu se dâ, a tko previše ima, neka mu se oduzme suvišak . . .

Liječnik se nasmiješi lako.

— To bi bila stavka za novo evandjelje . . . No šta je sa bratom Josipom, koji sumnja? Vidje li ga tko od vas?

Petar reče:

— Ja ga vidjeh i govorih s njim.

— Pa?

— On koleba još uvijek izmedju tebe i tvojega oca, — odgovori Petar. — Oprosti, ti mu nisi ništa obećao.

Liječnik postane uzrujan:

— Ja ne obećajem nikomu ništa. Tko nema u duši, tome ne može biti ništa dano. Moj otac obećaje sve, no ja kažem: tko nema u sebi nebo, ne će ga nigda ni naći . . . Mi smo stanovnici ove zemlje, i bijedno je i bolesno čeznuti za zemljama u drugim sferama . . . Moj otac vodi borbu za vječnost, jer u svemu vidi smrt, a zbog toga i zida hram vječnosti, htijući se u njem osigurati protiv vremena, — koja djetinjarija! . . . A ja ne vidim smrti, tek neki blagi prijelaz iz stvora u stvor, a nikad se ne zna, koji je

stvor najljepši . . . Stoga je meni sunce glazba, koja nas prati kroz sve te prijelaze... Mržnja protiv svijeta i prirode je bezumna, jer čovjek na samoga sebe mrzi . . . Ona radja i zavist, kao što je izmedju moga oca, matere i ujaka . . . Ah, ta čemu govorim više — zemlja nas je previše razmazila . . .

Petar ga slušaše vrlo pomnjivo i pun zahvalnosti u srcu.

— Brat Josip misli, — progovori on, — ti da za tim težiš, da uništiš ljudski duh . . .

Liječnik posta vrlo uzbudjen.

— To je laž!

— On misli: neradom.

— Ha, ha, ha! — nasmije se liječnik. — Kao da ljudski duh može uopće postojati bez rada!

Eva se došuljala iz dvora na prstima i stala da sluša.

— Pita se samo, — nastavi liječnik — šta radi? Umara li neprestano materiju u oblicima, nakazuje li prirodu, ili traži harmoniju izmedju sebe i zemlje . . . Moj otac hoće rat i kulturu, a ja školu i razmišljanje . . . Ja hoću da čovjek spozna i oćuti, što je oko njega i — da je borba i kultura smiješna, dok narav sve nudja u višoj mjeri i uzvišenijim oblicima . . . Moj otac ne zna naprosto misliti! . . . — svrši on uzvišenim glasom.

— Kako to misliš? — upita Petar.

— Tko zna misliti, ne boji se smrti . . . On je zvuk u sveopćoj harmoniji, val sred uzbibanog oceana . . . On strasno uživa smrt, zimu, toplinu, zemlju i svijetlo . . .

— No je li moguće odgojiti tako čovjeka!

— A šta je drugo vjera nego odgoj sa beskrajnom snagom, što prožima milijune . . .

Nastane stanka i svi mučahu gledajući u zemlju i osluškujući ritam svijetla i kretnje u veličanstvenom radu prirode . . . Kroz lipine brsne listove krunilo je sunce na njihova lica zlatne mrvice s uzvrvjelom prašinom ružičastom i spuštalo duge prameže po njima stapajući ih s ostalom neizmjernom gromadom prirode . . .

Petar se javi:

— Oprosti, što ću ti još nešto reći.

— Govori! — zamoli ga liječnik.

— Naime izreći ću ti sumnju brata Josipa.

— Nuto!

— On se pobojava, da bi ti bio zavidan na oca svojega.

— Kako da to razumijem? — rekne liječnik sa mirom kamena.

— On veli, otac ti je stvaralačka duša, a ti da bi bio besplodan.

Liječnik se nasmije, svi se ganuše neugodno dirnuti.

— Uvjerit ću vas o protivnom i o gradnji svoga hrama. — Obrati se k ostalima: — Vjerujete li vi u to?

Nasta šutnja, Petar zamoli:

— Uvjeri nas o protivnom. Ta ti znaš, da je u nama uza sve, sve kolebavo i da se misli protiv naše volje radjaju . . . Šta mi sve ne mislimo o vječnosti! Ti znaš, da nam i osjećaj o najvišim pojmovima mora biti uvijek zagrijavan. Oprosti mi!

— Ja mislim, da si ti u bludnji o pojmu stvaranja.

— Budi! No uvjeri nas, da nisi na svoga oca zavidan.

— Kako ja mogu na svoga oca zavidan biti radi njegova hrama, kad i sam dižem svoj hram, koji se od njegova razlikuje.

— Objasni nam, — zamoli Petar.

— Moj otac gradi na način svojih predaka, a ja idem putanjama naravi. Moj otac traži za čovjeka potpore, koje su izvan njega, a moja je zadaća, da ih otkrijem u samom čovjeku. A kad ja sam po sebi ne bih bio stvaralački duh, kako bih mogao djelovati i na puk? Zašto djeluje moja šutnja više nego tudje riječi? Moj otac ljubi igračku, a ja život.

— No ne će li čovjek postati nesretan, ako mu oduzmeš igračku iz ruku? Ta on je tako navikao na prolijevanje krvi i razvoj kulture.

— I bez tih sitnica, omjereno o kozmosu, može se čovjek razvijati, osobito više u vis . . . Od iskona nije čovjek zvijer, tek je u borbi za kulturu postao. Prolijevanje krvi tupi osjetila i ubija dublje klice duševne rase . . . A duši je izvor u svijetlu . . . Ovim zločinom zamućeno je to tajanstveno vrelo, a ranjena duša vapije neprestano za pročišćenjem i povratkom u prazavičaj . . .

Petar upita kao bez daha od napetosti:

— No hoće li djelo uspjeti?

— Stalnije, nego što ja živim, — odvrati liječnik s dubokim uvjerenjem. — Po vremenu je to sazrelo. Čovjek se približava točki u velikom krugu, gdje mu je bilo ishodište. On dovršuje svoja gorka iskušenja. — A onda mu se diže glas u patosu: — Što ja govorim, ne govorim ja, nego vrijeme i priroda na moja usta . . .

Nato se umiješa Antun, obrativši se k Petru:

— Kako li ga možeš dulje mučiti, kad mu je svaka riječ istina i svijetlo, a on sam kao objavljenje! — Pun duboke vjere upravi oči k liječniku: — Neka te, brate, cio svijet zaniječe, ja vjerujem u te. Za ljubav tebi izranit ću svoje tijelo i u slasti bola u te vjerovati...

To liječnika potrese duboko u duši, i on mu stisne zahvalno ruku.

— Hvala ti, gdje je vjera tako velika, tu je uspjeh pećina.

Matija takodjer progovori liječniku:

— Da moja vjera u tebe nije tako velika, zar bih ja mogao doživjeti ovo preobraženje...

Uto Petar pane na grudi liječniku i ogrli ga.

— Oprosti sjeni, — zavapi on, — što je nada mnom proletjela...

No jedva što se je ovaj unutarnji dogadjaj odigrao, kad li pogledaše svi prema kapiji osupnuti. Josip je unišao u dvor i spustio se smjerno k nogama liječnika. Svi osim liječnika i žene mu provališe u klicaj:

— Josip, Josip!

— Oprosti, oprosti, oprosti! — progovori Josip izmučenim glasom, — jesti i piti nisam mogao, izmučen svojim mislima. Kao luda letio sam poljima i šumom tražeći istinu, i kleo sam i molio u jedan mah, pitajući nebo i zemlju, tko ima pravo, otac ili sin?

— Pa?

— Ta ja klečim podno tvojih nogu...

Liječnik potresen do suza digne ga i ogrli, a onda rekne prema svima:

— Vjerujete li?

— Slava, slava, slava tebi, — zagrme oni.

— Čujte, braćo, — mahne liječnik ozbiljno rukom. — Stišajte svoju radost i čujte. Ljudsko pravo je najuzvišenija stvar i ono ne pripada ni ocu ni sinu, nego je sveljudsko. Ono je život i ono patri uvijek u najjačoj mjeri onima, koji dolaze... Samo na taj način odužujemo se mi vječnim zakonima prirode i oslobodjujemo se od podzvjerskih svojstava, koja siju mržnju i zavist... Samo na taj način osjetit ćemo mi slast života i svemirske ljepote...

— Slava ti, slava ti! — zagrmiše glasovi iznova, a kad su se stišali, nastavi liječnik: — Kako rekoh, ni otac ni sin nemaju pravo, nego vječni hram, što ga o v a pod svojim srcem nosi, — tu mu iznemože glas, pokazujući na svoju ženu. On je privije nježno na svoje grudi i izljubi pun pobožne harnosti.

Prisutni pristaše, koji o nenadanome nisu ni slutili, ostanu sada kao ošinuti munjom. Dabome ubrzo im je bilo sve jasno, i ne mogavši pridušiti radosti, provališe u potresno klicanje.

— Živila, živila, živila!

Krasna, mlada, čedna, blagoslovena žena, smiješila se je šutke blaženo, i samo joj se desna ruka ganula prema istoku, kao pominjući izvor sunca — pravrelo radosti i života — vječno pravo sviju... Poslije ovoga osjetili su svi prisutni, da za velike stvari i nema riječi i da bi o pravima i stvaranju dalje govoriti bilo oskvrnuće najdublje tajanstvenosti i svetinje, i razišli su se svi svojim putanjama sa nijemim pozdravima. Mlada žena susrela se je još jednom očima sa očima svoga muža a onda se zaputila u vrt cvjetova, da skupa sa cvjetovima zrije pod pojasima svijetla...

Na desnoj strani stajala je u mračnoj šutnji majka liječnikova kao kopajući u duši po uzrocima, a na lijevoj strani prešao je sin iz velike radosti u duboko nujno razmišljanje . . .

— Sine! — prenu se prva Eva.

— Šta je, majko? — okrenu se prema njoj sin.

— I ti mrziš oca?

— Možda u nazorima, no ne u krvi, majko!

— Mrzi ga i iz krvi, ako je moguće.

— To ne ćeš doživjeti, majko!

— Ja sam te rodila!

— Da, pa onda?

— I uvijek u sličnim zgodama, kao izmedju mene i oca, djeca su na materinoj strani. — Zar mi ti ništa ne duguješ?

— Kad bih ti ja i bio što dužan, ne bih bio za to dužan, da mrzim oca?

— Ma zar mi ništa ne duguješ?

— Ništa!

— O! — ote se Evi najednom krik i pogleda ga sva u čudu.

Sin progovori mirno:

— Mi ne dugujemo nikomu ništa, ako nam je što dao, nego u budućnosti dugujemo onome, kome treba da dademo.

Nasta teška stanka. Eva reče pridušenim glasom:

— Kadgod sam o tebi razmišljala, uvijek mi se činilo, kao da nisi moj sin . . .

— Pa i nisam!

Evi se iskriviše usta.

— Šta?

— Ti i otac, — reče on s uvjerenjem, — jeste slučajni roditelji, no po snazi i istinitosti ja sam dijete svemira . . .

— Ljubiš li ti mater svoju?!

— Ne!

Evi ponestade daha.

— A oca?! — prošapta ona jedva čujno drhtavim usnicama.

— Ne!

— Pa koga onda ljubiš?

— Sve!

— Moj Bože, pa koga onda da ja ljubim?

— Nikoga! Ti ne ljubiš nikoga . . .

— Sine! — krikne Eva sva izvan sebe.

— Zovi me radije liječnikom!

— Sine!

— Ti ne možeš nikoga ljubiti!

— Vječni Bože, takvu kletvu izgovaraš protiv mene!

Liječnik je uhvati tvrdo za ruku i izvali na nju oči:

— Zašto ti mrziš oca?

— Jer mi se njegova sebičnost i mahnitost dure!

— Ti ga mrziš, jer sve činiš bez svijesti. Tvoj brat Ratan naučio te je mrziti . . .

— Ja sam njega uvijek mrzila.

— Jer nisi mogla s njime uporedo u vis . . .

— Misli šta hoćeš.

— Ha, ha, ha! Čudnovato je to. Ti i Ratan jedno ste drugo omagnetisali i učinili sami sebi robovima. Najprije si ti bila njegova ropkinja, no u posljednje doba, čini se, on se kaje, postaje kolebav i tvoj rob. No izmedju tvoje mržnje i njegove velika je razlika.

On mrzi kao kritičarski duh, a ti slijepo. Šta je tvoj cilj?

— Rušiti ...

— Ha, ha, ha! Rušiti može samo netko, tko može i graditi.

— A imaš li ti cilja?

— Liječiti, — odgovori mirno liječnik.

Nato se liječnik okrenu prema vratima dvora, trgnut šumom. Za njim stajaše jedan seljanin sav zasopljen.

— Gospodaru, — progovori čovjek, — dolazim, da vam javim veliku nesreću.

— Govori!

— Kad se je vaš otac pojavio danas na rijeci, dočekao ga je puk i provalio u klicanje. Nato je vaš otac držao dugi govor o radu i o gradnji svoga hrama, što je puk tako oduševilo, da ga je uzeo na ruke i podigao u zrak, kao da ga hoće k nebu dići. Svi ga zamoliše, neka pred njihovim očima položi nastavni temelj za dozidavanje hrama, koji bi nosio njegovu dušu i njegovo ime, i pružiše mu kamen. No u taj čas, kad je majstor uzeo kamen, podigao ga jako i sa svom žestinom bacio o zemlju sa riječima: — Čovjek treba da bude besmrtan, — začu se neki užasan prasak od hrama predaka. Svi pogledaše tamo, i svima se iskrive lica. Svi vidješe sa užasom, kako se na gori silna stara zgrada kao smrtno ranjena životinja sva stresla i jaučući u sebi potonula k zemlji... Kad je majstor ugledao propast hrama, osta mu lice blijedo i tvrdo kô u mrtvaca, oči se prevrnuše, on posrne i pade k zemlji kao hram... Kap mu je lijevu stranu života oduzela, kako poslije razabrasmo. No zamislite sebi najzamršenije! — reče čovjek duboko uzdahnuvši. — Ovaj isti puk, što je čas prije od oduševljenja za majstora pao gotovo u bolest, htijući da ga na rukama digne do neba, posta iza ove nesreće sumnjiv i mrzovoljan. Sva se lica začudiše i gotovo zgnjeviše: Majstor, koji zida hram vječnosti, da postane besmrtan, leži pred njima pogodjen u lijevu stranu od kapi... Ta kako on to zida protiv smrti! I na kraju krajeva pokošeni sumnjom jedna dobra polovica puka mrmljajući, ćuteći se malo ne uvrijedjena, odvrati se od ohromjela čovjeka... Neki najzad digoše i viku, da je majstor htio zidati protiv Boga, i Bog ga je povalio na tle u svojoj srdžbi!

Kroz Evine žile tekla je naslada za vrijeme čovjekova dojavljivanja, a na usnicama liječnikovim trzao se neki mrzli smiješak.

— No jedva je to prešlo preko puka, — nastavljao čovjek tužnim zabrinutim glasom, — kad li mu drugo čudo na dušu pade. Elem, — nastavi čovjek življe, — jedva što je onaj prasak i smrtna roptnjava kao podzemna orljavina potresa uminula, kad li se od srušena hrama začu jedan krik kao vapaj smrtno okrvavljena čovjeka i svima napuni duše jezom i ledom. Svi se na čas uvukoše u se, dok se neki ne ohrabriše i povikaše: — Šta je to, šta je to? — i nekoliko najsrčanijih poteče uzbrdice na vrh gore k ruševini. — Tu se ustavi čovjek i nekako pripravi u sebi, a onda se okrene k Evi: — I tu su našli vašeg brata, gdje leži u svojoj krvi...

Evi prodje kao magla mozgom, i grč joj stisnu srce, dok najzad ne provali u teško jecanje.

— Je li ujak mrtav? — upita liječnik sa istim mrzlim smiješkom.

— Nije mrtav, — odgovori čovjek sućutno, — no smrtno ranjen.

— A tko bi to učinio? — upita liječnik.

— Ne zna se za pomornika. No! — uskliknu čovjek kao presenećeno, — jedno čudo diže se na drugo.

— Nuto? — nestrpljivo će liječnik.

— Ja nisam dosta pametan, — započe čovjek važno. — Vaš otac, majstor nad majstore, bio je već sakat, i lice njegovo bilo je već kao lice mrtvaca. Bog sam dragi zna, što u taj čas nije sve ležalo u tome licu, čini mi se, nesreća čitavoga svijeta — ta niko ne će dragovoljno umrijeti! — no u taj čas, kad je krik naklanoga kao crna avetina ovamo letio, u taj čas njegovo lešinasto lice oživi, radost neizrečna kao od najveće sreće poteče po njemu, nasmija se tiho no kao za čitavu zemlju od užitka i prošapta sladosno, kao da je sve izveo, što je htio: — Nosite me doma! . . .

Posljednje riječi ovoga čovjeka trgala je vika, što se je iz daljine približavala dvoru.

— Ah, evo ga nose, — prošapta čovjek i okrenu se prema vratima sa lukovima i lavovima.

Kad su majstora u tragičnoj šutnji unijeli u dvor, prva mu je riječ bila: — Zovite mi sina!

Sin podje ususret ocu.

— Sine moj, — podiže majstor visoko vjedje, i mutan krvav pogled pade na sina. — Nabrzo će smrt zaklopit moje oči, no ja ne smijem umrijeti prije, nego sazidam hram vječnosti. Ti si krv moja i duša moja, pomozi mi!

No leden smiješak nije silazio sa sinovljevih usana. Majstorovu dušu prožmu trnci.

— Zašto se smiješ?

Liječnikov ledeni smijeh je rastao.

— Čemu to lice? — ote se njemu žalostan krič, — ne mori me s takvom maskom, pomozi!

Nasta grobna šutnja.

— I ti si se prije smijao, — progovori mirno sin.

Eva se javi kao u zboru sa svojim bolovima sinu:

— Pomozi mi snositi bol za bratom mi.

No i nju je susreo liječnikov smijeh, da se je morala okrenuti bezutješno na drugu stranu.

— Smilujte se, dobri ljudi, — bližio se glas nesretnog susjeda. — Moja krava, sirotno stvorenje, muči se već dva sata, ne može da svoj plod donese na svijet! — i susjed stupi na vidik. — Smilujte se, pomozite mi. Pomislite, dva sata, ja ću postati lud . . .

Majstor upirući pogled na sina zaklinjaše ljude oko sebe:

— Nosite ga otale, njegov pogled mori dušu moju.

— O moj nesretni brat! — jecala je Eva bijući se o prsi.

— Jao, jao, jao! — zapomaže susjed — puna dva sata muči se nedužno stvorenje, koje svijetu nije ništa zla učinilo, pomislite . . . — I tu prinese ruke očima, jer su mu suze navrvjele, a onda progovori kroz plač: — Gospodarova slugu molio sam za pomoć, da ode po čovjeka, ta ja ne mogu za Boga miloga od kuće, ne mogu je ja samu pustiti, ali on se opio rakijom i ispsovao mene i nedužno živinče a onda jurnuo nekamo, da oskvrne zemlju. — Najednom prekine sve šutnja, jer se iz susjedne staje čulo bolno stenjanje životinje. — Čujte, čujte! —

povika izvan sebe susjed; ona se previja, grči i mota oko sebe . . . Jao, jao, ona svijetu još ništa nije zla učinila, — a onda od duboke žalosti sav potresen provali u glasno isprekidano jecanje . . .

— Još jednom — htio je započeti duboko, mračno majstor, no tu ga je prekinuo izražaj sinovljeva lica. — Nosi svoje lice od mene, nosi, nosi, nosi! — provaljivalo kao pod groznim pritiskom iz majstorovih prsiju.

Ozbiljan, strog, strm pridje liječnik k susjedu, uzme ga za ruku i zaputi se s njime k staji, u kojoj se nalazila u bolovima rodilja.

DRUGO POGLAVLJE.

I.

Bio je vrlo nujan dan, kad je Ratan ležao na smrtnom logu pod docvjetalom lipom u dvoru. Njegove se mutne oči otvarahu i zatvarahu polagano primajući požudno svijet u se i preradjujući ga u duši. Pokraj njega je stajala Eva sa lipovom grančicom i branila ga od muhâ, koje su regbi čeznule za raspadanjem Ratanovim. Dugo je trajala izmedju brata i sestre šutnja, koja kao da je sve mračila oko njih, a onda podiže Ratan glavu i progovori:

— Šta radi stari, kako mu je?

— Ta šta se brineš toliko za njega, smiješno je.

— Ne znam, što će reći, no ja neprestano moram misliti na nj.

— Vrlo tužno od tebe, — reče Eva drsko, — da nisi u tom stanju, Boga mi —

— Ne, sestro, ne, to ti ne shvaćaš.

— Da sam znala, da si ti takav slabić, — prijekorno će Eva, — ne bih ja s tobom ni započinjala.

No Ratan je bio neprestano u brizi za majstora i pitao za njegovo zdravlje.

Eva je postajala sve uzbudjenija.

— To je grozno, ma šta te se tiče on? Molim te, šuti, takva me pitanja samo vrijedjaju. Držim, da bi bilo mnogo pametnije, da ti već jednom izdaš zločinca, koji te je ubô pod rebra, a da ga izručimo pravdi.

— Ma ja ne poznam zločinca, — branio se Ratan.

— Vječni Bože, vidio si ga u lice, a ne poznaš ga!

— Da, ja sam mu vidio u lice a ipak ga ne poznam. Ne mogu ja to uzeti za savjest, u ostalom ja sam mu zahvalan.

— Šta? Ti si mu zahvalan, da te je ubô?

— Njegov ubod noža doveo me je k svijesti, — i Ratan odahne teško.

Eva nije mogla a da se ne zgrozi.

— On me je podsjetio, kakvu sam nepravdu staromu počinio . . .

— Ti govoriš ludo, u groznici . . . Ne govori više, čelo ti se znoji . . .

Nato Ratan rekne posve glasno:

— Ja sam neman.

Eva je bjesnila.

— A i ti si bila neman.

— Tvoje me riječi dave, šuti!

I rukom htjela mu je začepiti usta.

No Ratan je svedj govorio o starom kao omagnetisan njegovom ličnošću.

— A on je bio prekrasan u svome stvaranju.

Eva mu pokrije rukom usta.

— Pusti me govoriti, ja ću ubrzo umrijeti...

— Iz tebe ne govori više pamet!

— Da i s tobom je on bio veličajan u svome stvaranju, no ni o tebi nije on zlo mislio.

— O meni!

— O tebi, da, da!

— Ha, ha, ha!

— Do čudne sam ja misli došao na samrtnom logu... Svi ti hramovi ne grade se za besmrtnost ljudi, nego za sjaj i slavljenje žene... To on ni sam nije znao, jadnik... Religija, kultura samo je stvorena za ženu kao nagrada za njezinu plodnost... To je mistični nakit za njezinu glavu... Da si ti rodila više djece, nikad medju vama ne bi nastala mržnja... I u tebi i u njemu bjesnio je samo neiživjeli spol...

— Nije istina, — uzbuni se Eva. — On se je iživio u spolu. I možda sve, što je on stvorio, bilo je samo za to, da se hvasta pred ženom i da je draži... Ne ženi za ljubav, nego iz proste strasti stvorio je sve... No otkad ti poče tako misliti?

— Otkako vidjeh njegov plan za nadozidanje hrama, i od udarca nožem. Jesi li ti vidjela nacrt za njegov hram? — Ratan započe punim bolesnim prsnim glasom: — Kao preogromna klupčad siktavih zmija kolju se u tom planu haosi ljudskih poriva i osjećaja... Nijedan graditelj ove zemlje nije prije njega ovako svesilno, obujamno osjetio ženu kao on i predočio pandže obaju spolova u njihovoj pravječnoj mržnji, no i krvavu čežnju za ljubavlju i svijetlom... Tu kao da hvata žilje sve, što postaje odražavajući sliku svemira..., tu je novi život i preporod duše i ciklopska naprega čovjekova, da postane vječnost...

— A ja i ti — ha, ha, ha! — Ratan se nasmije bolno.

— Ja sam to, što jesam! — rekne Eva gnjevno.

— A ja sam razorio simbolnu zgradu stare kulture sa nadimanjem zločinačkog djeteta... Mrtvu masku razorih u zločinačkoj vjeri, da ću uništiti vjeru puka u nj... — Ludilo i ništa drugo! A kome za ljubav — tebi, fuj, do djavola sve! Zovi mi sina liječnika.

— Šta će ti?

— Zovi ga!

— Prije nego mi kažeš, šta će ti, ne mičem se.

— Hoću da se ispovjedim pred njim, moja se ura bliži.

— Svećenici su za to.

— Za ovo mi je on najveći svećenik...

Eva ode u dvor šumeći opravom, a Ratanu probije hladan znoj na čelu, i on potonu u samorazgovor. Rana pod rebrom grizla ga je ljuto...

— Ona ga mrzi, koja drskost? A nije vrijedna, da odveže podveze njegove obuće... Sretnom se može cijeniti, da mu je bila žena i rodila s njime sina... I jedina nesreća može joj biti to, što nije imala više poroda od njega... Aj, aj, koja me sotona podstreknu, da ustanem protiv njega? Nije li to „žensko" na mojoj sestri, mome značaju i vaskolikoj vaseljenskoj živini, stvorevini...? — O robe i lupežu! — progovori Ratan ravno prema nevidivomu. — Blagosloven bio rt tvoga noža!

U čas pojavio se je pred logom naravni liječnik sa materom Evom.

— Oprosti! — upravi mutan pogled Ratan prema liječniku.

*

— Šta je, ujače? — prigne se k njemu liječnik.

— Ispovjedio bih se!

— Preda mnom?

— Pred tobom da, moju savjest zločini grizu...

— Zašto?

— Ja sam osakatio oca.

— Propast hrama to je učinila.

— Ja sam razorio hram.

— No ti to nisi učinio sa zločinom namjere, da uzmeš ocu život?

— Ne.

— Kao onaj, što je tebe napao. No reci, ujače, tako ti vjere, tko je tebe htio otpraviti na drugi svijet, reci ubojicu — jedan život više vrijedi, nego svi hramovi vječnosti.

— Ne znam.

— Ti hoćeš, da njegovo ime uzmeš sobom u grob?

— Ne poznam ga ja, — branio se Ratan.

— Ti ga ne poznaš, ha, ha, ha! Ta vidio si, da te je netko ubô?

— To sam vidio.

— Pa onda mu poznaš lice?

— Poznam ga i ne poznam ga.

— Smiješno!

— Baš smiješno.

— Pa daj pričaj, kako je bilo.

Ratan krzmaše ćuteći umor kao pod pritiskom môre.

— Ne mogu, to nadilazi moja ćutila, i niko mi ne će vjerovati.

— Ja ću ti vjerovati.

Ratan se branio očajno.

— Ne, ne, ne!

— Ujače, radi se o jednoj duši, o jednom božjem hramu!

U taj čas podje sluga pozadjem dvora ispod zidina, duboko spuštene glave i patničkog lica, i gledajući u zemlju iščeznu desno.

Ratan se trže i viknu za slugom:

— Evo ga, evo ga! — Njegovo je lice imalo izražaj strave, kao kad je iza praska hrama bio zaskočen.

— Ubojice i roba! — viknu gotovo istim glasom liječnik, — ta ja njega i imam jedinoga u sumnji!

— Ne, ne, — roptao je Ratan, — nije on ubojica. No kad sam se ja uspinjao hramu, šuljao se za mnom, stopu za stopom. Kad sam bio u blizini hrama, ustavih se i upitah ga: — Ignjate, šta hoćeš od mene, govori! — On je bio napit, no jasno odgovori: — Ništa, gospodaru, dopustite, da vas sprovedem, mogu vam u čemu i pomoći. — Ja osupnuh od čuda i upitah ga: — Zar ti nisi više sluga svoga gospodara? — Ah do djavola, — odvrati on na oko sa odvratnošću, — sve je na dvoru poludilo, svi se penju po ljestvama, svi hoće da grade, pa evo i meni dunulo u glavu, da štogod sazidam ili srušim! — Ne znam zašto, meni se stegne srce od tjeskobe, kao da po prvi put u svome životu susrećem sudbinu. — Onda mi pomozi, djavole! — kliknuh ja valjda iz straha. — Turi minu pod temelj, gdje mu drago bilo, moje ruke dršću, previše sam umoran. — I mi stupismo u gorostasnu sjenu hrama, koja me pritisnu gotovo k zemlji u koljeno. On pridje k zidovima s nekakvim šiljastim drvetom, što se je slučajno tu desilo, prorova zemlju, koja je nekud čudno dahnula, i turi minu pod zid. — No uzicu morate vi zapaliti, — nasmije se on. — Ja

činim samo pomoć, što sluga čini, no glavno djelo pripada vama. — Dobro! — rekoh, — sad možeš poći. — Prigledat ću ja, kako vi to činite i uzeti plaću za svoju pomoć. — Ja se sagnuh i zapalih uzicu i ne makoh se s mjesta u želji, da me hram u taj čas zaspe; no žalibože hram se je stropoštao na drugu stranu, i meni se ništa ne dogodi, što me je užasno razljutilo. No u času, kad htjedoh ustati, osjetih najednom, kako mi se nož zari pod rebra. Ja kriknuh i obazreh se.

— Za tobom je stajao sluga sa okrvavljenim nožem...

— Slugi nije bilo više ni traga... Nego ponad mene stade jedno lice, i ja onijemih od užasa...

— Čije lice?

— Ne mogu reći.

— Zašto ne? — upita sav ljubopitan liječnik.

— Zato, jer je čovjek toga lica u taj čas bio negdje drugdje, kako poslije doznadoh, i po ljudskoj mogućnosti ovdje nije mogao biti. Prije nego li se je ovo dogodilo, bio je on već —

— Pogodjen od kapi? — upita ledeno liječnik.

— Da! — šapne Ratan.

— Dakle otac! — uzdahne duboko liječnik.

— On to nije mogao učiniti.

— Onda je sluga!

— Ne, on to nije bio, — usprotivi se Ratan. — No ne govorimo o tome, sve je to bilo mutan san i neka mutan san ostane... Čuj, hoćeš li mi učiniti jedno dobročinstvo?

— Što hoćeš, ujače?

— Otidji k očevoj postelji i pitaj ga, bi li me smjeli donijeti k njegovim nogama?

— Šta hoćeš od njega?

— Molit ću ga za oproštenje!

— Ti njega?!

— Da.

— Možda on tebe?

— Ne!

— Vi treba da pogledate jedan drugomu u oči, i onda će se vidjeti, tko koga treba da moli za oproštenje... A onda ćemo tražiti zločinca...

— Ti ćeš njega moliti za oproštenje! — uzgoropadi se Eva na Ratana, kad se je liječnik zaputio u dvor k ocu. — Obuci ženski ogrtač i umri tako, jadni čovječe. Kakvo si veliko djelo učinio, i kako sićušan i ništav stojiš tu u pokajanju! Hram vječnosti sazidao si sebi i meni, djelo, kakvo ga samo vulkani, zemljotresi i cikloni stvaraju, i sad si se pred njim uplašio. Šta će reći ljudi, kad umreš? Da si se pretvorio u ovcu; — vuk se je pretvorio u ovcu, to će reći. Po propasti hrama, hromosti i tvojoj smrti postao bi on ništav u puka. Puk bi ga proglasio antikrstom pred svim crkvama, i time bi bilo svršeno sa svim njegovim hramovima. No poniziš li se ti pred njim, postat će on jači nego što je bio i može još ozdraviti od hromosti... Ja znam vrlo dobro, što njega čini jakim i zdravim.

Eva je htjela, da još tuče baci na majstora, no u taj čas pojavi se on neočekivano iz dvora, poduprian o ruke ljudima, koji su ga mračno zabrinuti pratili. Njegovo lice, sa kojega se je svalio prema zemlji snop prosjede brade, nosilo je u sebi slomljenu žalost stoljeća, a oči su mu u zagonetnoj ponornoj dubini mutnoga sjaja odsijevale krvavom požudom zemlje za vječnim stvaranjem i oplodjivanjem na način

čovjeka . . . Kad su ga posadili pod lipu, kako je sam želio, na jedno nešto uzneseno mjesto, oteo se je njegovim prsima uzdah neiskazane boli, i nehote je pao njegov pogled prama vratima, gdje su se pojavili njegovi ljudi, koji bjehu došli, da se popitaju za njegovo zdravlje. Ugledavši nadošli majstora pod lipom, odrazi im se u licu svjetlost duše, i oni puni nekog provalnog zanosa poteku mu ususret.

— Mi dršćemo od znatiželje, kako je našemu majstoru i ocu? — uzdiže prvi glas i prignu se skromno prema zemlji.

— Svaki dan molimo se mi Svevišnjemu povrh sunca za tvoje zdravlje, da te opet vidimo na djelu . . . — jednako učini drugi.

— Ljudi, koji su radili, da tvoju misao, nedostiživiju od orla i ijedne ptice, obrate u tijelo, oborili su ruke mrtvo, razboljeni. Postali su slični ljudima, koji piju, a ne daju im više piti, — provaljivalo iz duše prvoga.

— Tužna i mutna postala je zemlja, jer je više ne dotiču ruke tvoje, — govorio je drugi.

A treći radnik gotovo uskliknu:

— Čudno su se obojile rijeke, što ih je nosila čežnja k moru . . . Otkako ti miruješ, utihnula je njihova preživa struja i vuče se mrtvo . . .

A četvrti radnik reče:

— Svi strojevi i naprave, kojima si htio uštediti rasipanje ljudske snage, leže razbacane kao mrtve obrazine cereći se na vražju i zadajući strah . . .

— Kamen, koji si položio za nadozidanje hrama vječnosti, — progovori prsno jedan zidar, — zario se je kao s krikom duboko u zemlju . . . I ova mrtva stvar kao da želi rasti . . . O, dodji i sagradi hram, da dokučimo ruku božju, što se je pružila prema nama iz krajeva zvijezda . . .

Majstoru je bilo, kao da raste i ozdravlja . . .

— Je li čitavoga puka volja, da sazidam hram? — upita njegov glas krilato.

— Ne čitavoga, no mnogi čeznu za tim!

— Je li polovina?

— Bila je polovina.

— Je li trećina?

— Može se računati na petinu.

Tu se osjećaj silnoga oduševljenja prekinu nešto medju njima. Zidar nastavi:

— Otkako ljudi gospodara, — i pokaza na liječnika — proglasiše u zemlji njegove misli, probudila se u puku sumnja. Mnogi iz puka misle, da je život, kako ga tvoj sin proglašuje, više narav, nego onako, kako bi ti htio . . . Stoga otkucava sat, da ustaneš i gradiš, da ne bude poznije kasno . . .

Majstorovom dušom prodje bol i neki oganj: „Hram vječnosti mora podići tornje pod oblake, ma uz zadnji disaj moje snage . . . Moje je tijelo uzeto, no u duši vrtlože podzemni požari vulkana . . ."

II.

Ljudi liječnikovi mora da su spazili, kako pristalice majstorove polaze k majstoru u pohode, što im i nije bilo teško, jer bijahu iz istih sela, pak je stoga ovamo pohrlio i Antun, Jakov, Petar, Matija i Josip, pristalice liječnikove.

Čim je Josip ugledao liječnika, ne osvrćući se na prisutnost ranjenoga i ohromljeloga, nije mogao a da ne dâ srcu oduška:

— Moj brate, zemlja slavi uskrsnuće! Ona otresa sa sebe mrak i mraz prošlosti i osviće pomladjena kao u pradoba . . .

— Šta je novo? — upita Josip mirno i trezveno.

— Sva su naučila zatvorena i djeca se igraju kao angjelići na livadama i u dubravama sa cvijećem i leptirima . . . I svi su najmljenici ostavili službe vašega oca i idu ispravljenih prsiju po prirodi, da udahnu svježega zraka . . . I sve su tamnice vašega oca otvorene, a pušteni zatočenici na raskršćima sela i gradova kunu se, da ne će više prekršiti zakona poštenja, jer dolazi novo carstvo duše . . . U ushitu i unutarnjem preporodu prihvatili su mnogi za plug i u znoju lica oru zemlju . . . Od suviška sreće a i u mračnoj uspomeni možda svega, što je pretrpio pod jarmom, gomila se puk kao u mračni oblak, spreman svaki čas, da pusti blijesak i razorne udarce ponad svega, što je tvoj otac sagradio . . . Čeka samo na tvoj mig . . . O, to je slava sviju slava u ljudskoj povijesti, čas, kada čovjek po prvi put od prapočetka počinje da zemlju i svemir uživa sa potpunom sviješću!

— Moj sine! — zavapi skoro majstor, — jedina je pomoć, krotiti životinju . . .

— Jedina je pomoć, oče, — rekne sin, — svijetlo u životinji zapaliti . . .

— Samo je na taj jedini način moguće sazdati hram svima.

— Pustimo to na čas, oče, — i on se obrati k ujaku, — ujače, ti si htio nešto oca.

Nato Ratan ispruži očajno ruku prema majstoru:
— Oprosti mi!

Majstor spusti pogled mračno preda se.

Ratan sklopi očajno ruke:

— Sve to, što mi činimo, nije zbilja, nije naš rad.

— Hoćeš li mu pružiti ruku, oče? — upita sin.

— Nikad! — odvrati majstor mračno.

— Narav gleda na nas kao na djecu, — nastavi Ratan istím glasom, — što se u pijesku igraju . . . Mi smo za sve vječnosti ukleti u volju zemlje . . . — Tu Ratan provali u suze i zarije nokte u kosu, kao da na taj način zaklinje usud sviju zagonetakâ . . .

— Pojmi, oče, to, — zamoli liječnik oca; — pojmi bitnost života, to jest, osjeti je; osjeti nemir vječne kretnje, nužnost svijetla i sjene . . . taštinu forme . . . ritam dobra i zločina i — oprosti mu. On ima pravo, sve je igra . . .

No majstor je svoju volju zaodijevao sve gušćim mrakom.

— Ne! — gotovo roptalo iz njegovih prsiju.

— Ha, ha, ha, — nasmije se liječnik, — a znadeš li ti, oče i čovječe, da ne on tebe, nego ti njega treba da moliš za oproštenje.

U majstora se uzbuni sva samosvijest:

— Ja?!

— Možeš li reći, — snizi liječnik glas i podnese mu oči pod oči, — da ti je savjest čista?

— Da . . .

Liječnik zadrhta i vikne prema svojim ljudima u pozadje dvora:

— Neka jedan zovne slugu! — Nato jedan umah potrči iza dvora i dovede Ignjata.

Ignjat se pojavi blijed, rasijan i sav nekud izgužvan u licu i u duši . . . i stane kao osudjen pred liječnika.

— Ignjate! — progovori liječnik, — ti možda to i ne znaš, no odavna, već od smrti pokojnog rabina... postao si mi uz miloga mi oca ti najmiliji za studij...

— Gospodaru, Bog je pravedan! — rekne sluga i nasmiješi se bolno.

— Kako ti to laska, zar ne?

— Ta idite, gospodaru, ta ja tako običan čovjek, a vi na mene mislite... Baš čudnovato!

— Baš ništa čudnovato. A ti nisi ni tako baš običan čovjek... Mora da ti jako mnogo ćutiš... No predjimo na glavno. Ignjate, bi li ti mogao pred Bogom i ljudima reći, da ti savjest nije krvlju poštrapana?...

— Ah, — protisne Ignjat, kao zgrožen od slike, a onda se predomisli i rekne posve mirno: — Bih!

— Ignjate! — dozivao ga je liječnik kao u budnost savjesti. — Ja ne ću da diram u tvoju prošlost... Ja samo držim, ako si ti zbilja čovjek, da će ti ona sama postati teška, i ti ćeš stupiti pred ljude i pred licem neba i zemlje sve priznati... Ja sam uvjeren, Ignjate, da ćeš se ti i sam stidjeti, da tako bezbrižno po zemlji šetaš... Jesi li ti već jednom u svome životu poćutio, da ima Boga?...

Ignjat obori glavu pod pogledom liječnikovim.

— Ti šutiš, — nastavi liječnik sve prodrljivije, — ti taj čas još nisi doživio, no budi uvjeren, Ignjate, ti ćeš se morati jednom sastati oko u oko sa svojim Bogom... I jao duši tvojoj onda, takav će je krik razderati... No ujedno to će biti najužasniji i najsvečaniji momenat u tvome životu... prisuće božje... Novo svijetlo... nova njiva... I tu ćeš ti kao pod pritiskom čitavih nebesa morati reći istinu i postati

čovjek... Ignjate, ja ti želim tu svetkovinu što prije... I onda će, makar da se to možda sada čudno čuje, uskrsnuti očev hram vječnosti i uzlebdjeti ponad sviju zvijezda i sunaca do u pravisine vasione...

Liječnik je ostao i sam drhtati od neočekivanog zanosa, a sluga je tonuo sve dublje u se.

— Moj gospodaru, — uzdahnu on teško, teško, — vi tovarite meni bogzna što sve na moju siromašnu savjest, no ja sam na svemu nevin...

— Tako mi reci, — prihvati požudno liječnik, — to mi se svidja, i ja vjerujem u to čvrsto, no reci mi, šta si ti ono onoga dana kod hrama radio?

— Ah, ništa, — odgovori sluga gotovo nedužno. — Ja sam bio onda pijan i tako u pijanstvu otišao sam malo k zgradi, da se malo... osjetim vječan...

— Aha, ha, ha, ha! — nasmije se liječnik. — Razvikala se toliko ta očeva vječnost, pa i tebe to zarazilo... No reci mi, što si ti tamo radio?

— Baš ništa, — on će kratko.

— Ništa, ma nisi li ti tu štogod u smislu očevu gradio?

— Ta de prestanite, gospodaru, to je prava muka, — i sluga upravi pogled, kojim je molio za samilost, na majstora.

Majstor se je tresao od uzbudjenosti.

— Kojim pravom ti njega ispituješ, loše sjeme moje! — ustrmi se na nj majstor.

— U ime savjesti, — odgovori sin resko, — jedan je život mnogo vredniji od sviju hramova vječnosti... Što je najtragičnije, to je bol, i opća bol rodila je svijetlo... — On se opet obrati k slugi:

— Ja te ne ću više ispitivati, ta i onako previše kaže tvoje lice . . . Blijedo je i u tom bljedilu leže sakrivene mrlje krvi . . . Samo jedno: onoga dana, kad si na ujakovu molbu dinamit podmetnuo, i ujak se sagnuo, da ga — potpali, sagnuo si se ti za njim i zarinuo mu nož pod rebra . . . Ha, ha, ha! Šta veliš na to?

Ignjatovu dušu prelije mrazni val.

— Ja se kunem Bogom i nebom, — zamuca on, — da ja to učinio nisam, — a onda rekne posve drugim glasom: pa gdje je svjedok?

No baš kao da je tim riječima zakleo svjedoka da dodje, pojavi se u taj čas susjed, što mu se onoga kobnog dana krava telila.

— Ja sam svjedok! — vikne on — ja! — Po svoj prilici osluškivao je on sve iza zida i sad je jedva čekao, da se iskali na slugu. — On je onda prijetio, — nastavi susjed sa svom gorljivošću, — da će umoriti gospodina — i pokaže na Ratana, — oh, mjesto da je meni pomogao, psovao je na sve stvorove!

Nasta kratka šutnja.

— Ignjate! — povikne gospodar.

Ignjat se silio na mir, ma da su ga pod tim mirom prolazili ledeni trnci.

— Ha, ha, ha, sad se i ja moram smijati . . . Ja sam prijetio, da, no samo za to, da ništa ne učinim. Ja uvijek prijetim, kad namislim, da ne ću ništa učiniti . . . A tako čine većinom svi ljudi, koji prijete . . . Moj gospodaru, ja sam tada gospodinu samo učinio uslugu i otišao . . .

— Pogledaj mu u oči!

Nasta vrlo napeta stanka.

Sluga pristupi k Ratanu i pogleda mu ravno u oči:

— Jesam li vas ja htio umoriti, ja, ja . . . Što ja imam protiv vas?

Činilo se, da se je sluga nečemu novomu domislio, što bi izgledalo na spas.

Ratan šapne jedva čujno:

— Ne znam!

— Šta ja imam protiv vas?

III.

Tu ga prekinu nastup dviju malih djevojčica u crnini, koje su neopaženo unišle u dvor i ruku o ruku prišle k prisutnima. Sve se oči obratiše k njima. Majstor se trže i uhvati rukom za srce, kao da će mu i druga strana ohromiti. Sluga huknu, kao da je njega pogodio kakav nevidljivi nož.

— Mama nas je poslala, — progovori djevojčica s desna crnih plahih očiju prema liječniku, koji je pristupio k djevojčicama. — Otac nam je već davno mrtav, ubili su ga, pa nas je mama ovamo poslala . . . Ona kaže: vaša se je starija sestra od sramote utopila, a kad je otac htio da govori, ubili su ga . . .

I druga djevojčica rekne mirno i snuždeno:

— Da, našega su oca ubili! . . .

Liječniku se pomoli suza na oku, on se posve sagne k njima i primi ih za ruku:

— A tko je vašeg oca ubio?

A prva djevojčica ponovi:

— Mama nas uvijek šalje ovamo. — Nato obadvije djevojčice pogledaju jedna drugoj u oči i briznu plakati.

— Nosite me u dvor, — povikne majstor, — hram se ruši, hram se ruši!

Njegove pristalice pobojaše se po njegovu krečastom licu, da će mu kap odnijeti i drugu stranu, i htjedoše ga u dvor povesti.

— Ostavite ga tu, ostavite, neka ga sunce vidi, neka se zemlja zacrveni, o podlosti, o niskoćo, o zločine na andjelima. Fuj! da sam došao na svijet!

Niko ne zna, kako bi svršio ovaj prizor, da li bi se do smrti povrijedjena nevinost skupa sa pravdom digla i tvorno oborila na ubojicu, da osveti poodmaklu dušu i zakone vječne harmonije, da nije pristupila jedna žena sa ciktavim glasom iz dvora, poletjela prema liječniku i dojavila mu, da mu žena radja, a nato ga povukla u dvor skupa sa djevojčicama. U prsima mladoga čovjeka srazile su se dvije oluje: oluja preduboke žalosti i oluja potresne radosti, da slave novu slavu...

Poslije ovoga prizora pogoršalo se je Ratanovo stanje. Padajući u vrućinu on je više buncao negoli svijesno govorio prema majstoru:

— Ja te ne ću više moliti za oproštenje, niti ću više istraživati, jesi li ti to bio, koji me je htio umoriti; pitam te samo prije nego umrem, što si ti htio svojim djelima?

Na opće začudjenje prisutnih upustio se je majstor u govor, prije negoli su ga unijeli u dvor, no to je bilo, kako su mnogi opazili, iz straha, koji je njime još tresao od pojave djevojčica. Bilo je to nešto za njega, kao da se iz grobova dižu mrtvi i pozivlju ga na odgovornost, zašto ih je smaknuo. Nije se on ni bojao toliko svojih djela, koliko njihove mistike...

— Čovjek od iskona stenje pod jarmom naravi, — branio se on, — i ja sam ga htio osloboditi i učiniti sretnim...

— Ne znaš li ti, da čovjek sreću mrzi, — oborio se na nj Ratan, — čovjek je nadvladao čežnju za srećom.

— Čovjek mrzi sreću! Ma šta onda ljubi?

— Ledeni smiješak! — smiješkao se Ratan.

— Ledeni smiješak?

— Dosada je narav bila usud čovjekov, — izlazilo isprekidano iz Ratanovih ustiju, — a odsele će on njoj postati usud... Dosad je ona njega tjerala, da stvara, ne gledajući na žrtve, no odsele se on ne će ganuti... Zaman će ona njega bičevati, da teži u visinu, on će je moriti svojim ledenim smiješkom... On ne će više pristati, da ona tjera s njime glupu igru... Ha, ha, ha! — Ušuti na čas teško dišući i tražeći sape, a onda opet nastavi: — Ona je htjela, da čovjek gradi ljestve k Bogu gore, no čovjek će odsele bogove k sebi dolje siliti... Vidiš u tom pravcu gradi tvoj sin!

— Ne spominji ga, to je užasno, užasno... — zavijao majstor.

— Ja mislim... ja mislim, da je od sviju, što su stvarali, prvi tvoj sin, koji je uhvatio zemlju za pupak.., t. j. on je prvi, koji svijesno misli, a za te je dobro rekao, da ti i ne znaš misliti.

— Ja? — potrese se majstor do u kosti.

— I ja sam te cijenio do danas... al evo na smrtnoj postelji odvraćam se od svega i velim, da si ograničena i besprimjerna glupačina... O kako se kajem, što sam te cijenio... više negoli što sam razorio trulu vonjljivu štalu tvojih predaka. Ti si glup i slijep majmun, koji je nasljedovao prirodu...

Majstor je stenjao i zavijao smrtno...

— Ja, da ne znam misliti, ja, ja, ja? — jaukao majstor.

— Ti, ti! — psikao ropćući Ratan, — rijetki su u ljudskoj povijesti, koji su znali misliti... Čovječanstvo misli teško i tromo... Ono je rodilo po jednu misao od jednoga doba do drugoga: od Mojsije do Bude, od grčkog do rimskog carstva, od Krista do Muhameda. Čitava filozofija našeg doba nije donijela cigle jedne misli... Misliti, misliti? Ha, ha, ha... Najednom zavika glasno: — Mene probija hladan znoj, mene zebe —

Majstor mu prihvati ruku:

— Ti ne smiješ još umrijeti, ti ne smiješ, ja te moram još čuti... Ili čekaj, ja ću tebi pričati priče.

— Pa pričaj!

— O Juliju Cezaru.

— O Isusu Kristu...

— Pa dobro.

— O njegovim zadnjim časovima.

— Isus prijedje sa svojim učenicima preko potoka Kedrona i zaputi se po svojoj navadi na Maslinovu goru. I tamo on dodje s njima u dobro, koje se zvalo Getsemana i gdje bijaše vrt. I on stupi u vrt sa svojim učenicima. I Juda, njegov izdajica, poznavaše ovo mjesto, — i on zape.

— Dalje, dalje! — vikaše Ratan, — pomozi mi disati.

— Jer je Isus često sa svojim učenicima ovamo dolazio, — nastavi majstor. — Na ulazu vrta govoraše Isus svojim učenicima: Sjedite ondje, a ja idem tamo da molim! Petra, Ivana i Jakova uze sa sobom. I tu se on poče žalostiti, drhtati i kolebati.

I govoraše njima: Žalosna je duša moja do smrti. Ostanite ovdje i bdijte sa mnom...

— Drži mi ruku čvrsto, ja ne mogu da saslušam do kraja.

Majstor mu držaše ruku čvrsto: — Ti moraš dalje čuti, moraš, moraš, — a onda nastavi žurnim glasom: — onda se on udalji od njih, ode malo naprijed za jedan kamenomet, kleče, baci se licem na zemlju i moljaše: Oče, ako je moguće, neka me mimoidje ova čaša?

Ratanova su prsa rasla, on se borio protiv smrti.

Majstor ga pogleda tjeskobno: — Aba oče, sve je tebi moguće: uzmi ovu čašu od mene!

— Uzmi ovu čašu od mene! — pentao Ratan.

— No ne moja, nego budi volja tvoja. — Čuješ li? —

Ratanova prsa podigoše se visoko i onda spustiše, i on ne oda nikakova glasa više od sebe.

Nasta mrtva stanka. Majstor ispusti njegovu ruku.

— Brrr, tvoja je ruka bez života, no ti moraš čuti, ti moraš, ti moraš, — a onda uzvisi glasom: — Kad je od molitve došao k svojim učenicima, nadje ih gdje spavaju od žalosti... I on govoraše Petru: — Simone, ti spavaš? Zar niste mogli jednu uru bdjeti? Bdijte i molite se, da ne panete u napast. Duh je bodar, no tijelo je slabo! — Ah, on je mrtav... No kako sam mogao ja to pričati. Ja — to?!

Iz dvora izidje liječnik gole glave sa licem i očima punim potresne radosti i dojavljivaše ljudima:

— Moja je žena rodila sina, ja sam sazidao hram vječnosti.

Prisutni nisu mogli a da ne provale u oduševljenje:

— Živio, živio, živio!

Uto pristupi neopaženo sluga, baci se k liječnikovim nogama i zajeca:

— — Da, ja sam potegao nož! — a onda pokaza na majstora, — on je Ratana htio umoriti... Ja sam bio pod njegovom voljom i moram sve činiti, što je on htio. Ja sam umorio oca djece, ja sam umorio rabina, načelnika i popa... Sve po njegovoj volji, ja sam bio nož, rob... no on je ubojica!

Majstor obnevidi i stropošta se na zemlju. Liječnik zatetura, stupi na stranu i prekrije lice rukama.

Tama, što se spuštala, proguta zadnje sunčeve trake i kao da crni valovi usbjesniše zemljom, ništa drugo nego noć, haos, crnina i beskrajan ponor...

TREĆE POGLAVLJE.

I.

Liječnik je dao gozbu u dvoru i za bogatom sofrom nalazili su se Antun, Jakov, Matija i Josip. Liječnik i Josip raspreli su živo razgovor.

— Elem, on ne će da okaje smrt Ratana? — upita Josip liječnika.

— O ničem ne će da čuje, — odgovori liječnik.

— A šta si ti na to naumio?

— Sve razrušiti, što je on sagradio, i na njegovim ruševinama krštenje moga sina proslaviti...

— Zaista, to bi bilo dostojno današnjeg dana.

— Ja sam već sve pripremio i dao mojim ljudima mig, čekam samo zadnju vijest na moj zadnji pokušaj.

— Gdje je on sada?

— Odnijeli su ga na mjesto, gdje je temeljni kamen položio.

— Još hoće zidati?!

— Hoće da se izluduje još u zadnjoj snazi...

— A šta je sa slugom?

— Ide za njegovim stopama.

— Zašto ga ne daš kazniti?

— On pati, a to je jedina kazna. Prekjučer htio se je objesiti.

— A šta je s materom?

— I ona ga progoni stopu za stopom.

— Nije li to sve kao ukleti mutni san? Višekrat sumnja čovjek, da živi.

— Da, tako je.

— Takovim razgovorima smeta se gozba, — podigne čašu Josip. — A tvoja je gozba — gozba čovječanstva. Krstitkom tvoga sina obavljena je nova krstitka ljudi. Bog te uzdržao dugo, da medju nama možeš stvarati i svesti nas u nove putove. Živio!

— Živio! — zaore svi i ispiju čaše.

Matija podigne poslije čašu:

— Mi smo bili utrudjeni od starih uvjerenja, nazora i stare forme života. I došao si ti, uništio mrak i nažgao novo svijetlo. Ti si vrelo, iz kojeg se svijetlo razlijeva preko čitave zemlje... Živio!

Svi podignu čaše:

— Živio!

Nato progovori Antun:

— Sa ponosom jedemo mi kruh sa tvoga stola i pijemo vino iz tvoga podruma, jer tvoje vino i kruh tvoj jesu darovi istine....

— Ti si utišao našu čežnju, — doda Josip. — Ti si od stoljeća gladnoga i žednoga čovjeka nahranio i napojio. Ti si čovjeka, koji je bio rob zemlje, od jarma oslobodio i predao mu u posjed svemir. Šta

je hram Babilonaca, Grka i Rimljana prema tvome hramu, kojega su temelji bezbroj Himalajâ... Čovjeku je dana nova čast. Živio!

I opet zaori višegrli „živio".

Nato liječnik dadne znak prema dvoru, i njegova prekrasna žena u valovitoj bijeloj opravi pojavi se sa djetetom na rukama. Liječnik podigne čašu i presretan pokazujući na svoju ženu rekne:

— Moja žena na svojim rukama donosi vam svoju hvalu!

Nato su mladu ženu sa svijetlim obožavanjem i klanjanjem pred djetetom kao pred novim dobrom usrdno pozdravili.

No ovaj uskrsni prizor smeo je jedan čovjek, koji je došao i dojavio, da se je sluga objesio. Čovjek medju ostalim pričaše:

— Majstor se bješe dao posve u ludilo. Od dvojice ljudi držan slagaše grozničavo kamen na kamen. Veli, da hoće graditi hram. I pri tome govorio je riječi, kojih ne razumije nikoji čovjek, a koje može govoriti samo osobita pamet ili netko, čiji um pomrčaje. Oko njega stajaše mnogo ruka, gledajući ga bez daha. Sluga i vaša mati bili su takodjer tu. Najednom skoči sluga sa zemlje, gdje je sjedio podnimljen u mračnom razmišljanju, obori se na složeno kamenje i stade ga bacati na sve strane. To dovede majstora u groznu uzbudjenost, on posta blijed i zelen i izmedju njega i sluge nasta divlja borba — borba dušâ. — Ti ne smiješ graditi! — kričao prema njemu sluga, — dok ne uzmeš Ratanovu lešinu i predjašnja umorstva na svoju savjest. Oni tebi patre, tebi, uzmi ih za temelj svome hramu, ubojice i zločinče. — Nato se baci majstor na nj s ostatkom svoje

tjelesne snage, sveudilj podržavan od dvojice ljudi; pomislite, kako je smiješno bilo ljudima to vidjeti! I stade ga dušiti. Sluga mu se otrže rukama i povika: — Pogledajte ga, i mene bi htio umoriti! — Nato pristupi vaša majka k slugi i dade mu ruku govoreći: — Budi ti prošteno s moje strane za moga brata! — Sluga poniknu na zemlju, poljubi grumen zemlje i iščeznu. Tada ostavi puk vašega oca i oko njega ostadoše samo četiri čovjeka.

Čovjek ušuta, a iz daljine začu se najednom podmukla grmljavina.

— To ruše njegove ostale gradjevine, da ga ostave gola od svega, on će poluditi, — rekne čovjek.

— Nastavi! — zamoli liječnik.

— Kad je on to zamijetio, zače kleti nebo i zemlju.

Podmukla, gotovo podzemna grmljavina zaori opet, zaustavljajući dah u prsima.

— On zari nokte u zemlju, — nastavi čovjek kao osluškujući bilo svoga srca, — i protisnu kletvu, da su se svima nakostrušile kose. Nato mu vaša mati, zgrbljena od jeze, doviknu: — Smjeso i gromado zločina iz krila čitave zemlje!

Uto doleti po treći put krilati haos podzemne grmljavine ovamo u dvor.

— I tako potraja koje pola ure, kad li glas iz daljine dojavljivaše novu smrt kao novu crnu mrsku u majstorovo čelo: — Ignjat, sluga graditeljev, objesio se! — U čas zgrnu se puk u gomilu.

Podmukli krik puka i čudni zvizd stadoše se širiti daljinom. Čovjek uscrpe sape i nastavi:

— I puk uze lešinu sluge na ruke, i pomislite, s lešinom na rukama, koje je lice — a — ah! — gr-

čilo srce jezom i odvratnošću, uze divlje progoniti majstora, vičući mu: — Kugo, ubojice, kugo!

— Kad je to bilo? — pade liječnikovo pitanje.

— Po prilici prije pola ure.

II.

Iznova razdere zrak u dvoru nova haotična krika, no sada posve iz bliza. Za tili čas, više vučen od jednoga čovjeka, uljezao je graditelj bez ijednog pristalice, osim jednoga iz samilosti, koji ga je vukao, progonjen razjarenim pukom sa Evom na čelu. Puk je vikao, a u njegovu se viku upleo iznovični gromoviti podzemni potres iz daljine:

— Pokaj se, pokaj se!

A on raščupan, divlji, ogrnut bijedom u zlu kô opustošeni i poharani demon vikaše:

— Srušite nebo i pakao, i ja se ne kajem!

Nato je klonuo na tle.

No puk se iznova dizao nad njim, kao mračni valovi prijeteći, da ga progutaju: — Pokaj se!

No najtragičnije je bilo po nj, što je tu bio ne samo sinov, i sveopći, nego i njegov puk.

Tada je sin učinio kretnju, koja je stišala puk i ukrotila ga kao čopor zvjeradi. Bog zna, možda je sada sin imao i samilosti za oca. On pokaza rukom na dijete kao na rani istok i reče ocu:

— Pogledaj mu u oči i pokaj se!

— Dijete je na mojoj strani, — branio se on očajno. — Ja se ne kajem za ovaj bijedni zločinić, ja se kajem, da sam bio slab i sakrivao se, a ne javno priznao, da sam htio biti — Bog... — Vi filozofi, vi smiješna stvorenja, ha, ha, ha! Vi hoćete da opredijelite prirodi medje! Vi ste pokvarili svijet, da se boji priznati, šta je i šta hoće...

— Pogledaj mu u oči, — ponavljao strogo sin, — i čini pokoru. Ti se kaješ radi svoje slabosti, ha, ha, ha! Nisu li to bili časovi, da se u tebi probudi čovjek? Ja te i ovaj put pozivljem, pogledaj mu u oči...

— Poznam ja to, poznam, ne trebam mu tek gledati u oči — to je čovječanstvo, a ja sam čovječanstvu pogledao u oči: — hoće igračku i prolijevanje krvi.

— Svijetlo! — vikne sin.

— Da, al iz prolivene krvi...

— Prolijevanje krvi hoće najviše oni, kojih se krv ne prolijeva...

— Ja hoću krvi!

— Ja hoću svijetlo!

— Ja hoću krvi u ime čovječanstva!

— Ja hoću svijetla u ime čovječanstva. Čovječanstvo ne treba ubojice nego oca. Ti se oslanjaš u svemu na Atilu.

— A ti na Nazarenca.

— Nazarenac je bio jedini, koji je prešao preko krvi i htio svijetlo, ljubav i vječne gozbe... — Nato uzme dijete iz ruku svoje žene, gdje je počivalo kao cvijet na ljiljanskoj gredici: — Po zadnji put ti kažem, okaj smrt Ratana, sluge i ostale zločine!

— Je li se Cezar kajao, je li se Atila kajao?

— Dobro! Ljudi, vi ste čuli: moj je otac besavijesni ubojica i zločinac, on hoće bezodgovorno prolijevanje krvi... Budi! U ovaj čas i ja primam njegove nazore u djelo: — uhvatite ga i umorite ga na mjestu!

Prisutnima ovlada grozna zapanjenost, da nisu više prepoznali liječnika. Uto se puk obrati u srditi val, da se umornički sruši ponad graditelja.

Hromi graditelj dugo se je borio sa sobom ustalasanih grudiju, te se je na časove činilo, da će pasti u nesvijest. Bio je star, slab, uzet; zatim je provalilo naglo jecanje iz njegovih grudiju, koje ga je ujedno primicalo k zadnjemu času njegova života. Ćutio je, da je sve gotovo, i on se ispruži na zemlji u želji, da je po zadnji put zagrli... Nato povikaše glasovi:

— Gledajte, on umire!

No prije nego li je izdahnuo, ispružile su se njegove ruke prema djetetu i problijedjele usnice prošaptale su slabo:

— Daj mi dijete!

U liječniku potrese se duša do u dno, on priskoči k ocu sa djetetom, uzme njegovu ruku, dotače s njome dijete i zavapi:

— Oče moj, oče moj, sad je tvoj hram gotov, zvijezde i sunce temelji su njegovi!

I u Evi nastane u taj čas drugi život, ona se prignu k zemlji, a onda i sjede do njega na zemlju, uze mu ruku i stade ga cjelivati gorko plačući:

— Zašto si bio takav, zašto si bio takav?

— Svijetla! — prošaptaše majstorove usnice i ostadoše za uvijek ukočene.

— Svijetla! — ciknu sin u ushićenosti i uzvi ruke nebesima.

— Svijetla, svijetla! — diže se sav puk u zboru grudima i dušom.

A nad njima je već treptjelo noćno nebo bezbrojnim zvjezdama, i pun mjesec bješe izašao ponad gore obećavajući nastajnim jutrom čarobnu, rumenu zoru — —

KORALJKA U DUGI ŽALOSTI.

I.

Ladja, kojom zabrodih ostrvu V., letjela je azurom i sunčanim trakama preko uspjenušenih valova maistrala, kao u neki čarobni svijet... Nebo ponad ladje i beskrajnoga mora bilo je kao u luku na sve strane razapeto i u žarkom svijetlu. Kao da prodirahu tanani zvukovi iz njega... More kao praživotinja, sa bezbrojnim plavim grivama lepršajući, bilo je uzbibano gigantskim prsima, i puste spilje, pokraj kojih je ladja prohitjela, oplavljajući svijetlo modrom daljinom, roptile su, vodeno se pušile i sabirale o rubu šuštavi biser pod žestinom i nasrtajem gordih valova... Kad prejurih čarobni no zastrašljivi kanal V-a, uzdiže mi se ostrvo pred očima u obliku izginula amfiteatra sa skrovitim kućama i vinogradima oko njih, što se postojano uspinjahu brdimice. Čempresi, paome i lovorovi ukazaše se na sunčanoj, sanjarskoj obali. I što se je ladja više primicala ostrvu, sve jače stadoše nada mnom pliti mirisne struje, što u meni probudiše čudesne, daleko naslućene sanje... Neizrečene, bajovne stvari i najviše ženske draži poćutih na ostrvu. I ne prevarih se.

Kad je ladja uljezla u luku, ugledah na obali mnogo ostrvljana i ostrvljankâ smedjega lica, iz koga su velike prebistre smedje i tamne oči motrile pronicavo, hitro i daleko u vedri pomorski svijet. Medju njima bilo je mnogo mladih lijepih djevica maslinske puti, što me silno vatrenim prisustvom obuzeše.

Ravno uz žal pristade ladja, most se spusti, i ja stupih na tlo. Jer bijah nešto umoran, htjedoh nekamo da skrenem, da počinem na ovom mirisavom ostrvu. No sva je umornost iščezla umah netragom pred neobično lijepom pojavom jedne djevojke, koju ugledah medju drugima na obali. Bilo joj je lice nešto dugoljasto, vjedje ponad velikih žarkih tamnih očiju kao dva nagla tamna poteza lastavice u letu azurom; tamna gusta kosa u moćnoj se struji prelila niz pleća; uzrast tanak, čempresast, a hod ju je nosio žalom kao gazelu. Neobična živahnost i gipkoća njezinih uda i tamni žar očiju odavahu dušu i srce djevojčinu pritajenim malenim vulkanom strasti... Ja je gledah u času, kad je sva ginući gorućim pogledom pretraživala ladju, kao da tu nešto traži od svoje najdublje čežnje i djevojačkih snova, pa kad to ne nadje, zaroni pogledom u beskraj sa dubokim uzdahom...

Najednom zamijeti ona, kako moj pogled na njoj počiva, trže se, i zadovoljan smiješak pun podatnosti zaplinu joj oko usana. Očito prijaše joj, jer potkraj zamijetih, kako je drhtnula, malko problijedila, dok jedan jak val krvi trže u njezino prekrasno lice. A meni je bilo kao usred ponajsladjeg sna...

Valovi pljuskahu i mrmoriše o pećinasto žalo, ljudi su bučali, sunce je plamtjelo i azur je ječao kristalno — tanko... Mirisi su opajali čula... Najednom zamijetiše neke njezine druge nijemu igru naših duša i naše krvi. One se lecnuše, uzeše je ispod ruke, i odlučiše je od mene pošavši doma. Ja slijedih za njima korakom, dušom i svakim kucajem krvi, dok mi ih ne ote pogledu ugao jedne uske ulice. No na zadnjem koraku bješe se obazrela i dobacila

mi pogled, u kome je sve ležalo, što je oko mene kružilo: — azur i more i mirisavo ostrvo i ona, ona sva u svojoj velikoj ljepoti, za kojom sam ginuo od svoje mladenačke dobi i u snu krvario... Pijan od sreće zadjoh u jednu „oštariju", uzeh sobu i bacih se na postelju. Kao blaženo opijene ribe u modrim valovima prevrtahu se misli po mojoj duši, sladeći se u čežnji za djevojkom, a krv je bila silno, izjedajući samu sebe, no ubrzo ne poćutih ništa više, jer se je na moje oči spustila slatka mirisava noć, i ja zaspah — kako mi poslije pričaše gostioničar — tako čvrsto hrčući, da se je od toga kuća tresla...

II.

Sutra ujutro odoh u dragu, svukoh se i skočih u valove. Pošto daleko zaplivah u more, vratih se i legoh na pećinu. Nebo je bilo puno rumenih plamenova, i baci raskošno crveni plašt ponad mene. Ja ležah pijan od ranog azura i svijetla, i čula moja srkahu nirvanu... Svuda oko mene do u beskraj stvaralo je sunce plamteći i urezavajući u smedje lice zemlje zagonetne znakove... Vrijeme je teklo u velikome ritmu svijetla... Najednom začuh šum valova, podigoh glavu i spazih — nju, gdje pliva u valovima. Za njom su slijedile druge. No čim me je spazila, njezin svijetli krik razdere azur, da je krvario, i sa slatkom tjeskobnom sputanošću u udima pojuri kroz valove nazad. Sličan se krik pomnoža, i zbunjena četa Nimfa zabrza morem pred Tritonom. Ja prekrih udove odijelom i pogledah za njima. One su sjedjele na visokoj pećini i sunčale se. Druge joj gledahu niz more, samo ona gledaše prikriveno ovamo k mojoj pećini. I opet počeše naše oči, naše duše i

naša krv raditi, dok se najzad i ruke uzdigoše, kazujući jedno drugomu noć, doba i mjesto sastanka. Sa krvavim, zakvačenim pogledom jedan u drugi, rastadosmo se. Ona i družice udjoše u jednu malu barku, i barka iščeznu prema lovorovu ostrvu ... Ja osjetih vaseljenu ponad glave i podjoh doma, čekajući na noć ...

III.

Slatka mirisava južna noć na moru, na žalu i u tamnim prohodima naranča i limuna od djevojačkog vrta. Polako teče vrijeme tamom, tiho šapuću jeze vječnosti ovdje, sa tamnog lisnatog zasvodja visi gusto bezbroj malenih srebrnih mjeseci od naranča i limuna. Ja čekam pod tim svodom, dok ona dodje, dok svijetlo u kući ugasne. I iza vječnosti čekanja šulja se ona tiho vrtom. Bijela oprava prelijeva se na njoj na mjesečini, laki ogrtač skriva pleća. I u toj noći ljepša je nego po danu. I nije ona samo lijepa, nego njezina je ljepota sveta, i ja moram pred njom klonuti na koljeno. Ona mi pruža svoje ruke i podiže me, a ja posipljem njezine ruke cjelovima. I umah se prepoznajemo, kao da se poznavasmo od prapočetka. Ona se zove po koraljima — Koraljka! — Ubrzo sjedimo mi na klupi pod bezbrojnim mjesecima naranča s previjenom rukom oko ruke, i ona mi šapće toplo o praznim danima i pustim noćima na ostrvu — unatoč beskrajnim valovima svijetla, mirisa, žara i ljepote — i o nejasnom i zagonetnom, što joj dušu muči ... A ja joj šapćem o bolu i o čežnji, što luta i krvari kroz svemir ... — Ah, nigdje utjehe, nigdje balsama za srce ... Jadni i slijepi putnici uzbješnjelih svijetova, mi smo vodjeni od svijetla

duše ... U našim prsima tuži vatrena oluja, zalutala u njih iz svemira, i traži oslobodjenje — zaman do smrti ... A onda se tražimo u čežnjama predjašnjih života ... O, mi smo se već kao valovi, kao klasje i traci ljubili ... Ona je bila moja nevjesta već tisuću i tisuću puta na svim u svijetlu raspojasanim zemljama i morima ... U triumfskom svijetlu bezbroj dana mi smo se grlili i jecali ... U glorijskom opsjevu orkana i svemirskih požara mi smo se ljubili svetkujući u pustim orgijama srca ... I naš šapat teče sve dublje i dublje do na dno zemlje, do na dno mora, čas tamno, čas svijetlo, čas tužno, čas veselo ... On se slijeva sa šaptom naračina i limunova lišća, sa šaptom noći, mora i naslućenih svijetova, dok se naša krv plameno probudi, sve zagluši, sve svijetove zbaci i jedno drugomu u zagrljaj složi na užitak, za spoznaju zemlje i pečat svijetovâ ...

IV.

I tako se niže noć na noć, dok ne stvore tamni gigantski lanac, za koji je svaki prostor premalen — sve su zemlje i zvijezde već prekrivene tim lancem naših noćiju, — al one tvore pravječnu noć sreće — noć — vječnost ... Zaman se dižu bogovi i sotona, da razderu našu noć, zaman: — zemlja, tijelo iz tvrdjega su gradiva ... „Ja poorah svijet od istoka do zapada plamtećim plugom i razderah kô pahulje oceane ... Jeza obuze stvor ... Tjeskoba zacvili jadno iz grla angjela i iz ralja sotone ... U crnoj vijavici letješe nebesa, moleći za prostor pod udarcem moje pesti, što ih je vitlala ... U uskuhanoj krvi gorjelo je sunce, a duboko mu na dnu daveći samo sebe vikalo je pomor i kletvu počelo života ... I kao

iz kraterskog ždrijela u vis uzbješnjela lava tražilo je da pogodi stvorca, što se je pred njim vječno sakrivao . . ."

V.

Prekrasni bi bili dani, kad bi od zvijeri bili napučeni, no iz gustih žarkih sunčanih valova diže se svijet sa licem, koje prepada, sa tvrdjim, zvjerskijim licem, nego je u zvijeri, i zavidno — umornički gleda — k tudjoj sreći . . . S toga puštamo, da dan u zlatnoj blisičavoj opravi mirno mimo nas prodje u našim narančinim skrovištima — sve do crvenog krunisanja večeri.

„Svijetlo teče, žar ršumi,
Trepernim srpom žanju
Miljarde azurno — zelenih bića
Zlatno klasje sa sunčanih poljana,
Da vaseljena šumi . . .
Preogromne žitnice i cikloni u njima
Na beskrajnim obalama čekaju na njih krvareć . . .
A u gaju lovorovu milovani lahorom
Planduju crveni životi
I pjevaju o slasti i o vječnosti! . . .
Umorna su mora a i oceani
Da životinje tromo žive,
I šalju prašumi srdžbu razora,
No u vrtlozima
Šute tigri, lavi
I čekaju sa zlima
Zvjezdama na noć . . .
Niko ne zna, niko,
Da biser, koralji,
Slavulji i sanjari
U prasvijetlu se ljube . . .
Jao, suze moje
Preplaviše zemlje
I stvoriše mora,
Jao suze moje! . . ."

VI.

Moje svijetlo, moja sreća, moja kozmična nevjesta potonula je u duboku čempresnu žalost i zamišljenost, no jer njezinom dušom vlada zvijezda i ponos plemenitih zvijeri, ona ne će nikakove utjehe. Ja otplovih na ostrvo P. k ribarima, da odavle za njom čeznem i trapim se. Čudni su ljudi ribari od P. Duge smršene brade spuštaju im se s lica do mora, nos im je velik, tučan, crven; lica i čela od oluje, soli i sunca probrazdana, razjedena i opaljena. A oči im se ne razlikuju ništa od očiju galebova — sve smotre na zemlji i moru. Izjelice su, popašni za vinom i sanjaju vječno, — iz tiha žmireći kroz maglu ili oluju — vrele demonske sanje o ženi. No njihove su duše prekrasne: — iz njih se čuje glas mora, zemlje; šapat tame i tajna; iz njih odsijeva kret sunca, crna glož oluje; iz njih pläve jesenske tužne noći, kad preko mora sele žaleći u zboru ždralovi. Glasovi dalekih zemalja, još nevidjenih prašuma, i tajanstveni mrmor zlatnih rijeka . . . Šapat valova, tihi pad zvijezda, školjaka, ljubavna draž i tisuću bezimenih melodija . . . O, kako ih zavoljeh i kako je moja znatiželja crpala znanje u njih, da se zakleh pred zalogom sunca kao pred oltarom: nikad više pročitati koju znanstvenu knjigu, nikad više pogledati koje umjetničko djelo, jer šta su sve znanstvene knjige i sva umjetnička djela prema ribarima od P.! O more, radosti moja!

Pet noći, bez mjeseca, vukao sam s njima mreže po moru, veslah i izvlačih ribu na žalo; pet dana bijah im gostom; proboravih s njima pred njihovim koljebama, gdje sam jeo ribe i pio vina od ostrva.

A riba je mirisala, vino je opijalo blaženo, vatra je pucketala, i oni pričahu i mrmorahu krvave priče zemlje i mora i o vječnom uzajamnom robljenju prirode, dok jedan reče: „Nema robljenja, sve je vječno naplavljanje i otplavljanje“.

„Mirisni dah izgubljena vjetra iz tropskih zemalja
Minu pokraj nas
I otvori nam nebesa nova.
Pod njim su bili ljudi suncem isprugani,
I u svom ukrasu prebolno se vili
Kô u kolutima gorostasnih zmija...
A oko njih se prometale zvijeri,
Što boje neba grabežno svojim krznom love...
I kiptjeli plodovi, što na smijanje mame,
Cvatovi visinom se vili, pjevajući u rastu.
Gdje svijet ne sluti, da tisuć rajeva
Iz plodnih prašuma na njeg vreba,
Tisuću dúga iz zelen-nebesa glavu mu obvija,
Tisuću himnâ iz životinjskog glasa duši mu laska;
Gdje nadmoćni sunčani žar ništi vrijeme
I smrt kao bolesnu biljku...
Gdje svijet ne pozna luči znanja
I krivu vjeru kričljivoga spola
U ludoj vijavici užitka,
I prastaru kletvu, koju nameće
Vijoglavi krug zemlje oko sunca
Razapinjuć nam čula...“

VII.

Čežnja i neka zla slutnja povratiše me na ostrvo moje sreće... Mora da se je nešto slučilo. Uznemirena srca čekah, dok dan ugasne i noć se spusti sa zvjezdama na nebu i na dnu mora.

Tiha koraka prokradoh se pod narančino zasvodje, da čekam, dok se ona s nastupom noći po-

javi. Uto ona lebdjaše uzanom stazom izmed rosom pobiserenih biljaka i cvjetova svojim bezglasnim gazelskim krokom prema meni; u blijedoj tami bijelile su se njezine ruke, na njezino prekrasno lice padaše tiho svijetlo zvijezda...

Kad je ugledah pred sobom, kleknuh do njezinih nogu, no mramorni hlad i bljedoća njezina lica prisiliše me, da joj naglo uhvatim ruke i pospem ih olujom cjelova... Najednom podigoše se kao noć tamne trepavice njezinih očiju, i velika suza sklizmu joj niz lice. Moja duša kriknu u meni od bola, ja ju uzeh na moja prsa i privinuh silno. — Govori, govori! — No duboka šutnja oko njezinih usana bila je mračan žalostan odgovor. Ja sve slutih. No bijesno svladah sve misli u duši. Tamno lišće šaptalo je tužno, more, crno gusto ulje, šutjelo je kao preobraćeno u crni mramor, a zvijezde kao da iščezavahu nebu. Ja uzeh njezinu glavu u svoje ruke i potonuh joj u oči: — Bezdana žalost sterala se pred mojim pogledima, što su tražili utjehe, oceanska dubina žalosti, no na dnu kao da je buktjela svečano i veliko radost ljubavi... — Ona je zanijela... — No kad je ona pročitala tu misao iz mojih očiju, pade naglo u grčevito jecanje, i njezino tijelo drhtaše u mojim rukama kao list breze na vjetru...

— Ta zar mi ne vjeruješ, zar mi ne vjeruješ? — kričah ja. — Do na kraj svijeta nosit ću te na svojim rukama!

More suza potekoše joj iz očiju: — Ona mi vjeruje, no ona ne smije sa ostrva, jer ona je biljka ove zemlje; čim ona ode odavde, povenut će njezina ljepota, uminuti čar. — A dobrota? Ah, ona ne će

samilosti, njezin je ponos tako velik, da bi radije u smrt. Ona ne moli, ona zapovijeda.

A zar ja ne mogu zauvijek ostati na ostrvu i u vrelom zagrljaju s njome skupa osluškivati oluju i beskrajni udar svemirskog bila? Ja hoću da budem suprug i otac. — Gorki smiješak zaokruži joj oko usana: — Ja nisam bor, nisam svjetionik u moru, ja sam rodjen za bijeg ispod zvijezda, ja sam plijen prirodnih elemenata. — A onda: — Čim njezin otac, njezina braća i rodjaci saznadu, što se je medju nama dogodilo bez svetog sakramenta, ubit će me i baciti u more. Tužnoj i bijednoj sudbini mi smo izvrgnuti. Sve moje protivljenje i utjeha razbježaše se kao u vjetru.

„Koraljka, ženo moja, obriši suze!
Zemlja suspreže dah,
Grčevi slasti stežu joj žile,
Ah, ona sluša na tiho zrijevanje materinstva tvog...
I sve zlato i kamenje drago kupe joj vile za veliki dan...
Čuj, kako more šuti!
Pradubine šapću ime tvoje
A i zvijezde svijetle ime tvoje
U tihanoj svemirskoj osami...
Koraljka, ženo moja!
Ja ću saći u oceane,
Azurkonje upreć za tvoj triumf,
S tobom letjet u nebeska mora,
Gdje ljepota zvijezda — vječnost biva!...
Koraljka, ženo moja!
Kao buktinja planut će duša moja oko svijeta
I prenijet ga u krug svoga čarobila,
I svijet će ti služit,
Mora tebi pjevat...
— Ah, već grade milijuni angjela
Usred nepristupne sfere
Izmed visova i ponora
Čarobne dvore tebi...
Pod nadzorom tvog supruga
Što se ogrće u mirisavi plašt...
Ah, sve miriše po ambri i cedru!...
A smedje deve donose preko pustara
Zlato i mirodije i vino
U tvoj smaragdni dvor...
Koraljka, ženo moja
Svijet je tvoj..."

VIII.

Jao nama, njezini su ugledali u njezinu licu sjenu žalosti i pročitali, da ona ljubi i postaje majka, i upitaše je, tko je otac — zločinac i skora žrtva smrti. I kako njezin ponos ne poznaje laži, priznala je sve sa mramornim mirom i bljedoćom u licu. Suviše tražila je svoju kaznu. No budući da i njezin otac i sam pred njezinom ljepotom u počitanju dršće, pognuše se svi pred njezinim riječima, a meni poručiše njezina braća, da se naoružam, jer ću im brzo morati da pogledam u oči i tu pročitam svoju smrt... No ja se ničim ne naoružah osim svojom ljubavi i bježim kao u ograničeno područje zalutala životinja od jedne spilje do druge, skrivajući se danu. Ta mogu li ja podići ruku na krv, iz koje je ona nikla, postati ubojica, gdje postajem otac? O blago nebesko svijetlo...

Noć je jedina moja utjeha. Pošto njezine opije vino, i oni umorni od traženja za mnom potonu u duboki san, ukrade se ona iz postelje i spješi prema gori — narančasti hodnik sa bezbroj malenih srebrnih mjeseci nije više domjenak ljubavi naše, ah nikad više, nikad! — A ja s one strane prijedjem preko gore, i tražim nju kao plačni vjetar, kao od

usuda progonjena oluja, dok je opet privinem na grudi i srčem ljubav sa njezinih usana u tihom zvjezdanom svijetlu ... More mrmori tužno ponad piljaka i pijeska, mračno nebo žalosti svodi se ponad nas. Na zakoprenjenom obzoru kao da se do neba dižu tamni lukovi, i duboko u kupoli ponad naših glava sjaju budno sitne zvjezdice ... Ja navaljujem sve više na nju za bijeg, a ona plače i jeca, preteško joj se rastati od svoje ljepote i ostrva ... No ja vidim, kako je snaga moje ljubavi čini meni prilježnom, kao oluja brezu ...

I u takvoj jednoj noći ja sam dugo i dugo klečao podno njezinih nogu i molio molitvu vječne žalosti u postajanju i umiranju, molitvu svijetlog dolaska i mračnog iščezavanja, molitvu životinjski propete zemlje prema suncu, smedje dojilje, strasne gigantkinje sa dugim ispruženim rukama prema plameno struji, koja nad njom blještavo oluji i opladja je u bezglasno letećim velikim krugovima ... — I kad je poslije ove molitve sa novom, krvavo zapaćenom vjerom uzeh u svoje ruke, da je cjelivam i milujem kao svoju ljubav i — buduću majku, izroni naglo iz noći pred nas njezin najmladji brat. U njegovoj je ruci bljesnulo oružje, i kao tigar skoči prema meni. No prije nego li je njegov bodež probio moje prsi, uhvatiše moje ruke željezno njegove, svezah ga njegovim pasom i odnesoh kući.

Od ove noći navukoh na se kao prijeteći oblak pun blijeska srdžbu cijeloga ostrva.

Ja moradoh Koraljku iz svojih krvavih ruku pustiti i bježati na ostrvo P. k ribarima.

IX.

Kad se povjerih ribarima od P., popeše se u osmagle brazde njihova lica žuti i crveni plamenovi i svjetovaše mi, da se više ne vraćam na Koraljkino ostrvo, ako želim živjeti; i ako dalje čeznem za suhom zemljom, neka se otisnem prema kopnu u jednoj olujnoj noći. Jer ja sam nešto prekršio, što je na onom komadu zemlje neoprostivo i neizbježivo smrtnoj kazni. Koraljka je kao ljepota poznata po svim jadranskim ostrvima. Stotine i stotine baraka sa mladim pomorskim junacima oplovile su već njezino rodno ostrvo, da je oni samo ugledaju kao čarobnu zvijezdu. Tisuću i tisuću čežnja krvarilo je već za njom, i kad po noći oluja oko njezina prozora tuži, to su uzdisaji duša, što se o nju bore ... Svi nju ljube u nerazrješivoj tami i žaru ljubavi, svi, što imaju ćuti ... Ja nadolujen srećom i ne ćutim, kakve sam uzvitlao valove zavisti i zapalio požare mržnje ... Oni i sami, koji su me za ono pet dana ribanja zavoljeli, ne mogu mi više pogledati u oči, jer u njima sjaje prevelika sreća, pred kojom se oni, kao prosjaci što pužu, prigibati moraju ... Tri dana mogu uživati njihovo gostoljublje, a onda netragom iščeznuti, a da im prsa oslobodim od užasnog pritiska.

Jedne orkanske noći padoh iza dvonoćnog bdjenja, što ga provedoh u mračnom mozganju, u mrtvački san, kad li me nešto surovo i silno iz sna trže. Ja otvorih oči i ugledah pred sobom u ribarskoj koljebi gorostasnu pojavu, koja se ubrzo izda za slugu Koraljkina i pozva me, da ne gubim časa, nego smjesta njega slijedim. Ona čeka na me na rodnom ostrvu, pripravna na bijeg. Mi moramo isko-

ristiti ovu noć, ako hoćemo da dalje jedno drugomu pripadamo. Njezin otac da je iza velike duševne muke naumio za kaznu grijeha, što je počinila, poslati je na najudaljenije ostrvo usred mora k nekakvim rodjacima, gdje neka čeka, dok se ne smiluje koji ribar i oženi je. A što se mene tiče, to će me on sa svojim sinovima ovdje potražiti, da mi sude... Ostrvo da je saznalo o sramoti i oblijeće pogrdno oko prastare kuće kao uzgraktalo jato gavranova... Sva ljubav i strahopočitanje za njezinu ljepotu da se je u njezinih prometnulo zadnjih dana u mržnju i prijetnju. A od svih stvorova, koji su joj bili vjerni, ostao je on jedini. Dok je još bila malo dijete, nosio ju je on na svojim rukama kao zvjezdicu, a kad je poodrasla do djevojčeta i plivajući u uzburkanom moru sustala i htjela da se utopi, da je on skočio za njom u more i spasao joj život... I ove olujne noći stavit će život za nju na kocku...

Objema rukama stisnuh ruku gorostasu i zagrlih ga. Brzo se spustimo u barku i dokvačismo vesla. Bila je haotična, pratamna noć, sve visoko uzvitlano more s gorućom olujom sličilo je gigantskoj buktinji, koje crni plamenovi ližu nebo. Pokatkad rastrgao bi bijeli bljesak visoko uznesen haos i osvijetlio ponore, što se pred nama otvarahu. Mi se borasmo protiv njih duž podnožja visoko lebdećih gora, što su gutale udarac oluje uzimljući našu barku u zaštitu. I nakon takve dvosatne paklene vožnje, koja bi nas već davno progutala, da nije barka umjela — ravnana neobično vještom rukom gorostasa — kao zmija prometnuti se i skliznuti izmedju psikavih vodenih dolina, gora i ponora — stigosmo na Koraljkino ostrvo. Sve se je na ostrvu previjalo, grčilo, uzdisalo i bjesnilo pod tvrdim pandžama oluje. Kao lišen prirodnih zakonskih putanja bjesnio je pomorski svijet, nošen olujom kroz prostor. Zemlja, nebo i more pijani, neobuzdani srtahu jedno drugomu u zagrljaj, i pašući se žarko, kao da poletješe u najbjesnijoj čulnosti kroz olujom osvijetljenu atmosferu. Na ostrvu kao da se nije usudio čovjek iz kuće u svečanost raspojasalih elemenata. Samo je ona stajala sa raščupanim vlasima tamo pod jednim drvetom, kojega je kruna jecajući plesala... Njezine oči prosvijetliše tamu darujući mi svoj tužni sjaj. Sve oko nje činilo se kao da дršće u aureoli bola... Mi pritjerasmo barku pod jedno drvo, privezasmo je o pećinu, bacismo kotvu u more i skočismo na žalo. Ja srnuh k njoj, uzeh je na ruke i posuh je olujom žarkih cjelova i skrih je na svoje grudi, gdje je tiho projecala, a onda sve silnije... Gorostas stajaše nedaleko od nas, kao uobličena noć bdijući... Najednom se stiša oluja, pas nas na dvoru oćuti i zavi usudno prema nebu... Gorostas se trže i nagnu se prema nama šapćući, da se odmah spuštamo u barku, pas nas izdaje, a onda mu se čini, da se u kući neki opasni šum budi.

Ja je uzeh na ruke i odnesoh u barku. Gorostas oslobodi barku od pećine i dna i zareza silno veslima u valove. Oluja kao da je sve više popuštala na sili i žestini. No jedva što nas je barka pedeset metara od žala preko valova ponesla, kad li se i jedno zlo svijetlo u kući ukaza, i čitava kuća najednom iz temelja krvavo stade kričati, kao da se naglo na nju neka neman iz pomrčine i oluje survala, da je umornički davi. Mi osluškivasmo tiho jedan časak, a onda posadih Koraljku na kormilo, a sam zgrabih

jedno veslo od gorostasa. U triumfu ljubavi jurnu naša barka preko mora. Naše oči gledahu prema kući prodirući kroz tamu. Najednom zamijetismo svijetlo i pred kućom, i nekoliko prilika ljudskih spusti se u more. — Oni su oćutili naš bijeg, — prošapta gorostas, — i progonit će nas, no ne će nas stići! — Nikad, nikad, nikad, — šaptah ja saglasno. Zamijetih, kako Koraljka zače drhtati, savih se k njoj i stisnuh je na svoje grudi cjelujući je. Ona šaptaše, da sluti zlo, i da je zamijetila u očevoj ruci pušku, te iznova stade drhtati.

„Koraljka, ženo moja,
Ja ću saći u oceane,
Azurkonje upreć za tvoj triumf,
S tobom letjet u nebeska mora
Gdje ljepota zvijezda — vječnost biva...“

— O zašto se je stišala oluja! — uzdahnu gorostas, — u vijavici ne bi nas mogli prepoznati, no ovako! — Jedva što je on to dorekao, kad li nas iz daleka stiže letom neko brujanje i zvižduk, i kao zvijer skoči oluja iznova na more, dižući visoke valove; barka poleti tjerana uz oluju.

„Oluja gori, barka leti,
U mojim rukama počiva moja žena.
O zvijezde, zašto ne vidite,
Kako se srca ljube i u svadbenom letu
Bježe usudu, da se spoje
U svijetlu vječnosti . . .
Srca biju sa bilom oluje,
Sa bilom svemira, što oko njih bjesni.
O zoro, spali tamu
I uzmi Koraljku u sunčane dvore . . .
Ah, bježe obale s gajem lovorova
I prašume bježe u krugu obzora,

Životinje srću u provale jašene od sablasti
Bičevane munjam', što ih nebo siplje.
A rane se puše krvavo na vrhuncim',
Oblaci ih blaže u ovoju vlažnom . . .
Opustošeni su vrtovi naranča,
Strgani mali ljubavni mjeseci . . .
Vrijeme hvata jeza, ptice ledi strah,
Ah, na sve je pao sudnji dan . . .“

I sve životinje u moru povlače se ranjene u dubinu, proklinjući domovinu . . . Priroda misli . . . Iza oblakova razapinju munje „dugu žalosti“ nad njom . . .

„Ah, oblaci lete, a blijesci se žure,
A pod njima lete mora, oceani,
Gdje su moji dvori, gdje su moji dvori,
Gdje je moja duga, gdje je moja zora?“

Koraljka se je posve skrila na moje grudi, gorostas goni barku, moja ruka vesla mrtvo, moje su misli posijane u vrtloge . . .

— Oluja tjera njihove barke sa jednakom snagom kao i našu, i oni će nas . . . — prekinu gorostas. — Aj, aj, i nisu oni sami, čitavo je ostrvo ustalo, u svim kućama gore svijetla i bezbrojne su barke za nama u potjeri. Moj prijatelju, ti i ne znaš, kakvu si im svetinju ukrao. Pogledaj tamo, pogledaj!

No ja ne htjedoh ništa vidjeti, ja stisnuh Koraljku žarko i sve žarče na svoje grudi.

„Neka se svijetovi trgnu iz svojih putanja
I napanu me,
Ja ću ih razderat,
Jer moja je ljubav stvaranje,
Ona je stvorila dugu nad svijetovima . . .
O gdje su moji dvori i vrtovi
Usred zabranjene sfere,

Gdje sve u led se stine
I samo čarobnjak vlada
U krugu miomirisa . . .

Munja udari negdje na ostrvu, i za malo obrati se sve u jedan gigantski plameni stup.

— Ostrvo gori, oni će morati da se povrate, da gase vatru, — progovori gorostas. — Gledaj, kako izgledaju na svijetlu — oni krzmaju.

Oni stajahu u crvenom odsjevu vatre sa uzvijenim veslima, blijedi i žuti sa psovkom na oluju, kao veslači pakla na rijekama smrti...

— Oni se ne vraćaju, zamijetili su nas u svijetlu vatre i nastavljaju potjeru!

I oni pustiše, da ostrvo izgori, i digoše se za nama.

— Bjesnilo im lomi prsi, ne mogu da nas stignu, — progovori poslije gorostas.

„Lete mora,
Lete mora,
A zora se bliži,
I sunčani dvori
I nebeska mora
I duga žalosti! . . ."

Jao, jao, oni su nas stigli! Oluja je pomogla njihovim hitrim barkama. Gorostas opre svoje prsi kao stijenu protiv neprijatelja, no ubrzo ga pogodi množina bodeža i udarci vesala, i on pade nijemo, bezglasno u valove. Zatim se baciše na me, da mi otmu Koraljku, no uto se probudi u meni snaga mojih pradjedova. Kao ranjeni tigri srnuše njezina braća prema meni, no moje ruke kako susreću neprijatelje, onako ih i otresaju, da padaju u more, dok

sve borba ne iscrpe. Uto se približi njezin otac, blijed i dršćući sa puškom u ruci i pozivlje je, da smjesta prijedje u njegovu barku. No Koraljka ostaje šutke na mome srcu. Teška kletva ote se njegovim prsima, jedan plamen sa potresnim praskom propiri buru, i ona trznuv se, osta nijema i nepomična na mojim rukama... No i moja svijest počinje tamniti — od rane, žalibože ne smrtne. Ali pod pritiskom surovih ruku dodjoh nabrzo k sebi. Htjedoše me svezati, a ja se bacih sa svom snagom u more, povukavši nekoliko za sobom, gdje se glupa bitka nastavi, sve dok su se ruke po nagonu mogle otimati — i moriti... Valovi nas poje solju i žalosnom gorčinom, oluja goni ponad naših glava sudbine... Kad se osjetih potkraj slobodan, zaplivah zadnjom mrtvom snagom naprijed, gdje me nešto, što nije moju smrt htjelo, nanese na jedan greben. Ja se uspeh na nj sa zadnjim naporom, da tu sačekam zoru. Zoru? Ha, ha, ha!

Jedna velika talijanska barka, natovarena voćem, brodeći mimo grebena zamijeti me i ponese me do u luku obližnjeg grada, gdje se još istoga dana pronese glas o smrti čarobno lijepe djevojke Koraljke...

„Koraljka! Ja te preživjeh
Na radost kletvi, na žalost ljubavi,
Na sramotu životu . . .
Ja čamim na žalu i ludilo ljubavi
Oplakuje srce, što plakat ne može,
Što se ledi zapanjeno i sluša na šapat . . .
Jer duša ne zna, da si joj ti mrtva . . .
Ona luta žalom i gajem lovora
I traži te svuda pod sitnim mjesecim' . . .
I tako teku dani i sunca i mjeseci,
A ona čeka, čeka, dok Koraljka dodje

Pod koprenom noći u domjen naranča . . .
Što vrtlože bure i bježe prašume,
Što se dižu mora i oceani k zvjezdam'
I žderu mjesece i sunca sa neba,
Da svemir krvari
I duše jauču,
Duše mrtvih, od ljudi i zvijeri
I čarobnih biljkâ . . .
Ah, zašto rastače
Vječna sô naše siromašno srce ? — — —
Ah, noć danu ukrala je purpur
I brodovi vapiju u pomrčini za svijetlima spasa . . .
O lupežima govore
Iz stranih svijetova,
Što ljube tamu,
I more srca
I robe ljubavi . . .
O lupežima govore . . .
U prošloj noći
Odvališe vrata raja
I ubiše najveće biće . . .
Sve svijetlo proteče van
I surva se u ponor,
Da ga izgara . . .
Ja sam rasplakani prosjak
Izgubljen u tami,
Mene bježe zemlje
I nebesa gore —
Koraljka! sjaji ponad mene u žalosti dugi! . . .

USKRSNUĆE.

No kad mome danu noć ugasne svijetlo,
I prevjes žalosti skrije sve svijetove,
Što me obmanjuju sad —
Sa tvojijem licem u tamnoj kopreni
Ja ću vrške smrti prekoračit
Mrtvim vrelim' otet veliko svijetlo
I Koraljku vječno, vječno ljubit . . .

Pokraj mora, uzduž oceana,
Što ne dižu oluje no tišine,
U kojima srca ljubav goje,
Lutat ćemo i pjevat o žalosti,
Što je bila . . .
I zvijezde će oko nas lebdjeti,
Sunca će se k nama približiti
Ka dušama vječitoga žara,
Svi svijetovi nas će opkolit
Smaragdnim dvorima,
Što ti ih obeća . . .
Svi svijetovi opet će se širit
Pred krilim' triumfa u blještavom svijetlu.
I sve će sfere oko nas pjevat
Ah, o slasti i o vječnosti . . .
Koraljka! vječna ženo moja! . . .

SADRŽAJ

Pročitao; dne 20.X.1942

u [illegible] [illegible]